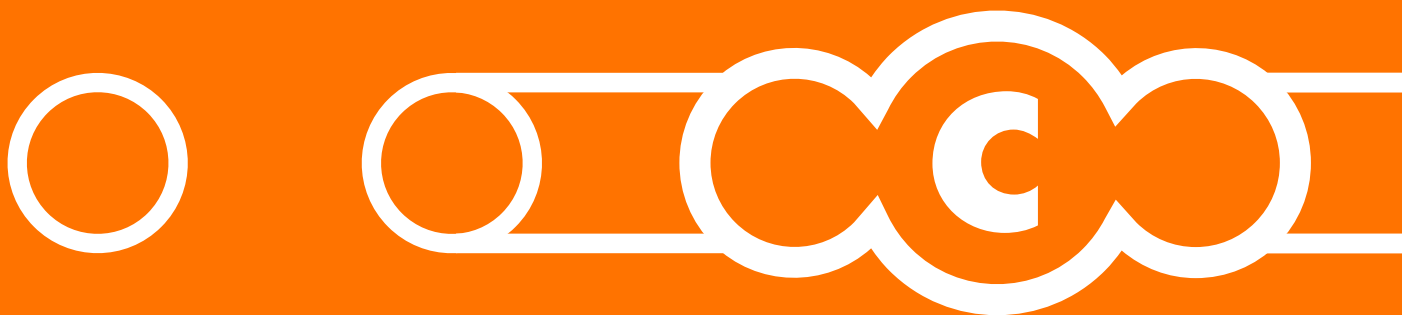

Ontbijten met de directeur

Educatiebeleid voor Museum de Fundatie Zwolle

Ontbijten met de directeur

Educatiebeleid voor Museum de Fundatie Zwolle

Inhoud

Inleiding 5

Deel 1: enquête

- 1 Achtergrondinformatie basisonderwijs 13
- 2 Culturele achtergrond 14
- 3 Collectie en activiteiten 16
- 4 Kennis en rangschikking 18
- 5 Diensten en voorzieningen 20
- 6 Informatievoorziening 23
- 7 Budget, tijd en vervoer 25
- 8 Achtergrondinformatie voortgezet onderwijs 28
- 9 Basisvorming 30
- 10 Vmbo 32
- 11 Havo en vwo Tweede fase 32
- 12 Alleen klassikaal 36
- 13 Kennis en rangschikking van de collectie 38
- 14 Diensten en voorzieningen 40
- 15 Informatievoorziening 42
- 16 Budget, tijd en vervoer 44
- 17 Samenvatting en vergelijking 47

Deel 2: interviews

- 18 Opleidingen 55
- 19 Culturele instellingen 63

Deel 3: jeugdpanels

- 20 Zes jeugdpanels over het nieuwe museum 73

Deel 4: educatieplan

- 21 Aanbevelingen voor Museum de Fundatie 85

Geraadpleegde literatuur 99

Bijlage Suggesties voor thematentoonstellingen 103

Inleiding

Het begin

In september 2002 werd Cultuurnetwerk Nederland door Museum de Fundatie¹ benaderd met de vraag een behoefteonderzoek onder scholen te doen. Op grond van de uitkomsten van dit onderzoek zou vervolgens een educatieplan worden gemaakt. Museum de Fundatie had op dat moment voor de presentatie van zijn collectie de beschikking over twee vestigingen: Kasteel Het Nijenhuis bij Heino en de Bergkerk in Deventer. Per oktober 2003 zou er een grote locatie bijkomen, die hoofdlocatie zou worden, namelijk het voormalig Gerechtsgebouw in Zwolle. Hierin was gedurende enkele jaren het inmiddels gesloten Museum voor naïeve en outsiderkunst gevestigd. Deze grote uitbreiding van Museum de Fundatie was aanleiding voor bezinning op het educatieve beleid.

Vraaggestuurd en open

Van het begin af aan liet Museum de Fundatie duidelijk weten dat het toekomstige museum nadrukkelijk vraaggestuurd wil werken. Er zou samenwerking gezocht worden met partners op allerlei terrein, want het museum streeft naar openheid en maakt graag gebruik van expertise die bij andere instellingen wellicht meer aanwezig is dan bij de eigen organisatie. Deze open houding komt ook tot uitdrukking in het architectonisch ontwerp van Gunnar Daan voor de aanpassingen van het gebouw. Het hart van het classicistische bouwwerk wordt een doorlopende straat die overdag vrij toegankelijk is. Van hieruit heeft de voorbijganger zicht op de collectie die binnen wordt gepresenteerd. Een deel van de collectie die zich nu in Het Nijenhuis bij Heino bevindt, zal in de toekomst in Zwolle worden getoond.

Aandacht voor verzamelaars en verzamelingen

Er is voor gekozen om het museum in eerste aanleg te wijden aan collectioneers. Nederland kent immers al een aanzienlijk aantal musea voor moderne en hedendaagse kunst die elk voor zich een redelijk overzicht bieden. In Zwolle wil men daarom verrassende, wellicht minder bekende werken van bekende kunstenaars laten zien. Uitgangspunt vormen de verzamelaars, die ooit voor een specifiek werk vielen en het om die reden aankochten. De collectie van Museum de Fundatie omvat, behalve de werken die in het bezit van Dirk Hannema waren, diverse andere collecties zoals die van Citroen, Van Ulsen en De Graaff–Bachiene. Het is de bedoeling op de benedenverdieping van het voormalig Gerechtsgebouw per ruimte een verzamelaar te presenteren. Niet alleen zal aandacht worden besteed aan de werken die de collectioneur ooit aanschafte, maar ook aan diens persoonlijkheid en diens verzamelmotieven. Een van de ruimtes zal vanzelfsprekend worden gewijd aan (de collectie van) Hannema. Hier wordt een duidelijke verwijzing gemaakt naar Het Nijenhuis bij Heino, waar veel meer werken te zien zijn uit de collectie van Hannema en die zich dan bovendien in hun oorspronkelijke omgeving bevinden. Daar kan het publiek kennisnemen van een verzamelaarswoning. Deze keuze vereist ingrijpende aanpassingen van Het Nijenhuis. In het verleden kon het publiek alleen op aanvraag en onder begeleiding de voormalige woning ('Het Kasteel') van Hannema bezichtigen. De zogeheten bouwhuizen die de woning flankeren waren de enige openbaar toegankelijke ruimtes. Hier werden wisselende tentoonstellingen georganiseerd. Het Nijenhuis zal in de toekomst helemaal toegankelijk zijn voor het publiek, dat een bezoek aan het museum kan combineren met een wandeling in de mooi aangelegde (beelden)tuin. Een horecavoorziening zal het bezoek voortaan completeren.

1 Toen heette Museum de Fundatie nog Hannema-de Stuers Fundatie. Daarom wordt deze naam vermeld in de vragenlijsten voor de scholen. Per 1 juli 2004 is de officiële naam Museum de Fundatie. Deze naam wordt in het rapport gebruikt.

De presentaties in de Bergkerk in Deventer zullen, net als in het verleden, gewijd zijn aan monumentaal werk van hedendaagse kunstenaars. Hiertoe biedt deze ruimte optimale mogelijkheden.

Vertraging

Zoals bij veel (ver)bouwtrajecten liep de planning zowel in Heino als in Zwolle vertraging op. In Zwolle werd de grootste tegenslag gevormd door de ontdekking van zwam in het voormalige Gerechtsgebouw. De verwijdering hiervan werd een bijzonder kostbare aangelegenheid, waarvoor extra financiering moest worden gevonden. Door onzekerheid of dit allemaal ging lukken, is het behoefteonderzoek dat Cultuurnetwerk Nederland zou uitvoeren tot nader order uitgesteld. Toen eind april 2003 groen licht werd gegeven voor alle werkzaamheden in Heino en Zwolle, ging ook Cultuurnetwerk Nederland weer aan de slag. Er werd een voorstel gemaakt voor de wijze waarop het onderzoek zou worden gehouden. Dit voorstel werd in mei 2003 besproken met Museum de Fundatie, waarna met de werkelijke uitvoering kon worden begonnen.

Inmiddels is het bijna een jaar later. De heropening van Het Nijenhuis bij Heino is - volgens planning - in september 2004 en het nieuwe museum in Zwolle zal vanaf eind december te bezichtigen zijn.

De opdracht

De vraag die aan Cultuurnetwerk Nederland werd gesteld, bestond uit drie onderdelen.

- ⊙ Een behoefteonderzoek onder scholen naar hun ideeën en wensen ten aanzien van het nieuwe museum in Zwolle.
- ⊙ Een educatieplan voor het nieuwe museum in Zwolle (en eventueel daarin meegenomen de locaties Heino en Deventer), dat zijn legitimatie vindt in de uitkomsten van het behoefteonderzoek.
- ⊙ Een afvaardiging van Cultuurnetwerk Nederland in de werkgroep activiteiten die deskundigheid op het gebied van cultuureducatie inbrengt.
(Het gaat om een van de werkgroepen die zijn geformeerd om het nieuwe museum te realiseren. De werkgroep activiteiten houdt zich bezig met de inhoud en presentatie van het nieuwe Zwolse museum.)

Studie

Teneinde tot een plan van aanpak en een offerte te komen onderzocht het projectteam van Cultuurnetwerk een aantal zaken. Allereerst werd een scan gemaakt van de regio Zwolle. Gekeken werd naar het aantal scholen dat hier is gevestigd, de culturele instellingen, het culturele aanbod en dergelijke. Ook werd literatuuronderzoek gedaan naar specifiek cultuureducatiebeleid in de gemeente Zwolle en in de provincie Overijssel. Ingrediënten hiertoe waren onder meer de ervaringen die zijn opgedaan met de uitvoering van Actieplan Cultuurbereik² en beleidsplannen van culturele instellingen. Vanzelfsprekend werden ook de beleidsplannen van Museum de Fundatie zelf en de beide verrichte onderzoeken naar haalbaarheid van het betrekken van een nieuw gebouw³ bestudeerd.

² Wester, M. (red.) (2003). *Van jonge mensen en de dingen die gaan komen. Rapportage over de jaren 2001 en 2002 door de visitatiecommissie cultuurbereik. Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

³ De twee haalbaarheidsonderzoeken verschenen in respectievelijk oktober 2000 en in januari 2001. Het eerste haalbaarheidsonderzoek werd uitgevoerd door de Brink Groep en behelsde een verkenning van de financiële en organisatorische consequenties van het betrekken van een nieuw gebouw. De opdracht voor de tweede fase van het haalbaarheidsonderzoek werd gegund aan Bureau Berenschot en richtte zich op een ondernemingsplan en de bestuurlijke structuur van de nieuwe De Fundatie.

Ook werd gekeken naar eventuele vergelijkbare behoefteonderzoeken die in opdracht van musea of andere kunstinstituten zouden zijn verricht. De uitkomst van de literatuuroverzoek was dat dergelijke onderzoeken in Nederland niet zijn uitgevoerd, althans niet op zodanige schaal dat de uitkomsten openbaar zijn gemaakt. Wel deed Bureau Letty Ranshuysen in Vlaanderen diverse onderzoeken die enig vergelijkingsmateriaal bieden.⁴ Tijdens een publieksonderzoek in de Vlaamse musea konden jongeren onderwerpen aankruisen die zij graag in een museum 'behandeld' zouden zien. Hieruit bleek dat mode, moderne kunst, ridders en kastelen hoog scoorden. Deze vragenlijst van Ranshuysen was voor Cultuurnetwerk Nederland niet bruikbaar, omdat de vragen niet voor de hand liggen als thema's voor een kunstmuseum. Bureau Letty Ranshuysen deed evenwel in 2003 ook onderzoek naar eventuele wensen en behoeften die onder de Gentse bevolking zouden leven ten aanzien van een nieuw stadsmuseum dat in de loop van 2006 zal worden geopend.⁵ Dit Gentse museum wil een onderdeel worden van actief erfgoedbeleid. Het wil nadrukkelijk een functie vervullen voor alle inwoners van Gent, dus ook voor de vijftig procent die nooit een museum bezoekt. Het onderzoek van Ranshuysen richtte zich vooral op de groep niet-regelmatige museumbezoekers, die in vijf groepen werd verdeeld: onervaren museumbezoekers, allochtonen, gezinnen met jonge kinderen, senioren en leerlingen van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Vooral de laatstgenoemde groep komt overeen met de groep die Cultuurnetwerk Nederland wilde ondervragen. Om erachter te komen wat leerlingen zou aanspreken vroeg Ranshuysen naar de mening van hun onderwijsgeevenden over dit onderwerp. Er werd een panel gevormd van docenten met veel ervaring in het basisonderwijs en een ander panel met geschiedenisdocenten die lesgeven in het voortgezet - of zoals men in België zegt - secundair onderwijs. De uitkomsten van dit onderzoek in Gent worden in het laatste hoofdstuk van dit rapport vergeleken met de uitkomsten van het onderzoek in Zwolle. Niet zozeer een behoefteonderzoek, maar wel een publieksonderzoek vooraf deden het Frans Hals Museum in Haarlem en het Amsterdams Historisch Museum.⁶ Beide musea voerden gesprekken met panels van de beoogde doelgroepen van een tentoonstelling of presentatie, nog voordat het concept daarvan definitief werd. De panelleden mochten hun verwachtingen en wensen uitspreken en konden reageren op een proefopstelling. Omdat deze onderzoeken niet specifiek onder leerlingen van onderwijsinstellingen werden gedaan, zijn de ervaringen die werden opgedaan tijdens deze panels voor het onderzoek van Cultuurnetwerk Nederland niet zo relevant.

Basisonderwijs en voortgezet onderwijs

Museum de Fundatie wilde dat de educatieve activiteiten in Zwolle bij voorkeur bestemd zouden zijn voor het voortgezet onderwijs. Gedacht werd aan CKV-leerlingen van vmbo, havo en vwo. Het museum wilde beginnen met de scholen in de regio Zwolle. Sinds het vak CKV1 voor havo en vwo en CKV voor vmbo is geïntroduceerd, werken culturele instellingen overwegend voor deze doelgroep. Door de invoering van het nieuwe vak en van de CKV-bonnen is veel aandacht gegaan naar deze leeftijdsgroep (veertien- tot achttienjarigen) en werden veel projecten bedacht die de CKV-ers hopelijk zouden aanspreken. Ook op andere beleidsterreinen lag het accent op het bereiken van jongeren. Het is dus niet verwonderlijk dat Museum de Fundatie in eerste aanleg dacht aan leerlingen uit het voortgezet onderwijs als doelgroep. Cultuurnetwerk Nederland stelde evenwel direct voor om ook basisscholen te vragen naar hun eventuele wensen en behoeften ten aanzien van het nieuwe museum. Het door het museum gekozen onderwerp, verzamelen en verzamelaars, is immers iets waar juist ook jonge leerlingen zich iets

⁴ Ranshuysen, L. (2001). *Publieksonderzoek in de Vlaamse musea*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en Ranshuysen, L. (2001). *Hoe komt een museum tot een breder publieksbereik*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

⁵ Ranshuysen, L. (2003). Een nieuw stadsmuseum voor Gent; voorstellen vanuit het beoogde publiek. Gent: Gent Cultuurstad.

⁶ Sas, J. (2002). Publieksonderzoek in het AHM: wat wil de bezoeker? *Museumvisie*, 24(4), 4-9 en Ranshuysen, L. (2000). *Prétest Allemaal Haarlemmers en Digitale tijdreis*. Rotterdam: Letty Ranshuysen.

bij kunnen voorstellen. Bovendien is het - volgens Cultuurnetwerk Nederland - een heel geschikt thema om kinderen voor het eerst te laten kennismaken met een museum. Bijna ieder kunstmuseum begint immers met een kunsthistorische collectie. Museum de Fundatie ging akkoord met de uitbreiding van het onderzoek naar het basisonderwijs.

Cultuurnetwerk Nederland definieerde vervolgens de regio Zwolle als volgt: gemeenten in een straal van ongeveer 25 kilometer rondom Zwolle. Zo werden tot het onderzoeksgebied de volgende gemeenten gerekend: Zwolle, Hattum, Dalfsen, Oldebroek, Kampen, Heerde, Zwartewaterland, Staphorst, Raalte en Elburg. Geïnterviewd werden de scholen voor basisonderwijs⁷ en voortgezet onderwijs en hun contactpersonen. Het aantal (respectievelijk 180 en 39) rechtvaardigde, naar de mening van Cultuurnetwerk Nederland, een benadering door middel van een enquête. Dit is bovendien de meest geschikte manier om gedragingen of voornemens van mensen te inventariseren ('wat doet men'). Daarnaast leert de ervaring dat het docenten van alle onderwijstypes over het algemeen aan tijd ontbreekt om ruimte vrij te maken voor interviews. Alleen al het telefonisch bereiken van mensen in het onderwijs is een zeer tijdrovende aangelegenheid.

Er werden twee verschillende vragenlijsten ontworpen, een voor het basisonderwijs en een voor het voortgezet onderwijs. De vragenlijsten voor het basisonderwijs waren bestemd voor de directeurs, omdat van hen verwacht wordt dat zij het meeste zicht hebben op de culturele activiteiten en daarmee samenhangende behoeften van zowel onder- als midden- en bovenbouw. De enquêtes voor het voortgezet onderwijs werden aan de cultuurcoördinatoren gestuurd. Sinds de invoering van CKV (1) hebben de meeste scholen een docent die ook cultuurcoördinator is, die doorgaans in overleg met collega's bepaalt welke culturele activiteiten worden ondernomen. Alle directeurs van het voortgezet onderwijs kregen overigens een brief van Cultuurnetwerk Nederland om hen op de hoogte te brengen van het behoefteonderzoek. Om directeurs en cultuurcoördinatoren te stimuleren de vragenlijsten in te vullen werd hen een uitnodiging voor de officiële opening van het nieuwe museum in het vooruitzicht gesteld. Daarnaast kregen zij een exemplaar van *Samenhang en contrasten*.⁸

De enquêtes werden in september 2003 – aan het begin van het nieuwe schooljaar - aan alle scholen voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in de regio Zwolle toegestuurd. Hoewel de vragenlijsten al eerder gereed waren, werd met het tijdstip van verzending gewacht tot de scholen enkele weken begonnen waren en de eerste drukte voorbij was. De deadline voor terugzending was 10 oktober. In oktober (na de herfstvakantie) stuurde Cultuurnetwerk Nederland een rappel, waarin 14 oktober als uitgestelde deadline werd genoemd. Daarnaast werd gebeld met een aantal scholen om er op aan te dringen de vragenlijst alsnog in te vullen. De respons van vooral Zwolse basisscholen was aanvankelijk gering, terwijl Cultuurnetwerk Nederland het van belang achtte de mening van juist deze groep te vernemen. Daarom werd met de scholen die in de stad Zwolle liggen als extra actie telefonisch contact opgenomen. Uiteindelijk bleek het aantal geretourneerde vragenlijsten bevredigend en kon in december 2003 met de analyse worden begonnen. De uitkomsten van de enquêtes zijn te vinden in het eerste deel van dit rapport.

Mbo en hbo

Zwolle heeft een regionale functie voor wat betreft een aantal voorzieningen, waaronder de mbo- en hbo-opleidingen. Twee grote ROC's met vele mbo-opleidingen (Deltion en Landstede) bevinden zich in Zwolle naast een enkele kleinere. Drie pabo's leiden op tot leerkracht voor het

⁷ Besloten werd het speciaal onderwijs niet in het onderzoek te betrekken. Deze beslissing werd niet genomen omdat voor deze groep geen mogelijkheden worden gezien, maar uit pragmatische overwegingen: de leerlingen verdienen een benadering 'op maat', aangepast aan hun niveau en hun mogelijkheden. Eventuele projecten zouden dus in nauwe samenwerking tussen museum en school tot stand moeten komen.

⁸ *Samenhang en contrasten* is een gids voor de collectie moderne kunst van de Hannema-de Stuers Fundatie. Kraayenga, A. (2002). *Samenhang en contrasten: twintigste-eeuwse schilderkunst en sculptuur Hannema-de Stuers Fundatie*, Heino: Hannema-de Stuers Fundatie.

basisonderwijs en er zijn diverse kunstvakopleidingen in de regio Zwolle. Het ligt voor de hand dat ook bij deze - zeer uiteenlopende - opleidingen behoefte bestaat aan (diensten van) een museum voor moderne en hedendaagse kunst.

Omdat de studenten van al deze opleidingen erg van elkaar verschillen in kennisniveau, belangstelling en studiebehoefte, werd ervoor gekozen met vertegenwoordigers van de relevante opleidingen interviews te houden. Een interview biedt de kans dieper op zaken in te gaan en te vragen naar argumenten en achterliggende gedachten. De gesprekken werden gevoerd met de contactpersoon (of -personen) die het best op de hoogte was (of waren) van het cultuureducatiebeleid van de betreffende opleiding.

De wensen van de mbo- en hbo-opleidingen ten aanzien van het nieuwe museum zijn opgenomen in het tweede deel van het rapport.

Culturele instellingen

Cultuurnetwerk Nederland achtte het van meet af aan van groot belang gesprekken te voeren met de medewerkers van De Muzerie, het centrum voor de kunsten van de gemeente Zwolle, die ervaring hebben met de organisatie van culturele activiteiten voor het onderwijs. Bovendien wilde Cultuurnetwerk Nederland ook graag met medewerkers spreken van de provinciale steunfunctie-instelling Kunst & Cultuur Overijssel (KCO). Samenwerkingsverbanden met deze instellingen zouden voor het museum vanzelfsprekend heel waardevol kunnen zijn.

Hetzelfde gold voor culturele instellingen die partner kunnen worden in het verzorgen van een educatief aanbod, zoals de collega-musea, galeries, het theater, de Kunstuitleen/OCBK en erfgoedinstellingen. Er is voor gekozen met die instellingen van gedachten te wisselen die volgens de uitkomsten van de enquêtes het meest door scholen worden bezocht. De selectie werd vastgesteld in overleg met Museum de Fundatie.

Aan de instellingen werd - net als aan de opleidingen - gevraagd of ze dachten gebruik te zullen maken van het museum, of ze zouden willen samenwerken met het museum en of ze bereid zouden zijn hun activiteiten af te stemmen met het museum.

De resultaten van de gesprekken met vertegenwoordigers van de culturele instellingen zijn opgenomen in deel 2.

Last but not least: de leerlingen

Nadat docenten en directeuren van de Zwolse onderwijsinstellingen hun mening kenbaar hadden kunnen maken door middel van het invullen van de vragenlijsten, was het woord aan de uiteindelijke doelgroep: de leerlingen. Hoewel Cultuurnetwerk zich realiseerde dat het doorzettingsvermogen zou vergen om scholen zover te krijgen leerlingenpanels te organiseren, werd toch voor dit middel gekozen om te achterhalen wat leerlingen leuke activiteiten zouden vinden tijdens het museumbezoek.

Na veel aandringen was een aantal scholen bereid leerlingenpanels samen te stellen.

Uiteindelijk werden gesprekken gevoerd met zes groepen leerlingen:

een groep leerlingen van het basisonderwijs in Zwolle, een groep leerlingen van het basisonderwijs buiten Zwolle, een groep leerlingen van de basisvorming (voortgezet onderwijs) in Zwolle, een groep leerlingen van de basisvorming (voortgezet onderwijs) buiten Zwolle, een groep leerlingen van de Tweede Fase van havo en vwo in Zwolle en een groep leerlingen van de bovenbouw van het vmbo buiten Zwolle.

Alle leerlingen deden enthousiast mee aan de gesprekken. Zij vonden het leuk om mee te kunnen denken over het educatieve beleid van het museum en kwamen met duidelijke ideeën over de activiteiten die ze wel of juist niet zouden appreciëren.

Het educatieplan

De gegevens die Cultuurnetwerk nodig had om - overeenkomstig de opdracht - te komen tot een educatieplan dat is gestoeld op de wensen en behoeften van de onderwijsinstellingen waren half maart verzameld en geanalyseerd. Dat was niet altijd even eenvoudig, omdat de uitspraken nogal divers waren.

Wat bijvoorbeeld te doen met de nadrukkelijke wens van docenten om in het museum een verzorgde rondleiding te krijgen, terwijl de leerlingen er heel duidelijk in waren dat zij juist geen rondleiding willen? Wat moet het museum doen met de talloze verzoeken die mbo- en hbo-opleidingen hebben voor stageplaatsen? Hoe krijgt de museummedewerker die wordt belast met educatie lesmateriaal samengesteld voor alle leerlingen van vier tot achttien jaar? Waar hangt het museum al het beeldend werk op dat leerlingen maken na hun museumbezoek? En waar komen die tentoonstellingen die zoveel CKV-leerlingen als gastconservator graag willen maken?

Er zullen keuzes gemaakt moeten worden, want een ding is zeker: alle onderwijsinstellingen en collega-culturele instellingen in Zwolle zijn enthousiast over de komst van het nieuwe museum en iedereen wil met iedereen samenwerken.

Cultuurnetwerk Nederland doet in het laatste deel van dit rapport aanbevelingen voor de concrete invulling van het educatiebeleid. En verder hoopt het dat de wens van een groepje leerlingen van het Zwolse Greijdanus College in vervulling gaat: ontbijten met de directeur. Het groepje leerlingen stelde zich voor deze gebeurtenis te filmen, zodat de hele klas en misschien later ook wel alle museumbezoekers op de hoogte zouden raken van de werkzaamheden van een museumdirecteur. De leerlingen van het Greijdanus College waren, net als de meeste andere leerlingen, eigenlijk heel benieuwd wat zich allemaal afspeelt binnen de muren van het museum. En hoewel uit bijna alle gesprekken bleek dat het museum nog steeds een saai imago heeft en daar maar moeilijk vanaf komt, waren er plannen genoeg om hierin verandering te brengen. Het museum zal moeten zorgen voor spektakel, spanning en sensatie. Dan komt het helemaal goed met dat imago en ook met het gebruik van het museum.

Deel 1: enquête

1 Achtergrondinformatie basisonderwijs

In totaal zijn naar 180 basisscholen enquêtes gestuurd. Van deze 180 scholen hebben 52 de enquête ingevuld en teruggestuurd. De enquêtes zijn ingevuld door de directeur van de basisschool. In tabel 1 is te zien hoeveel scholen per gemeente de enquête hebben geretourneerd. Achter de plaatsnaam staat de afstand tot Zwolle in kilometers.

Tabel 1

	Aantal scholen in de gemeente	Aantal scholen gereageerd	Percentage scholen gereageerd
Elburg (28 km)	12	5	42 %
Zwartewaterland (21 km)	18	4	22 %
Staphorst (20 km)	8	2	25 %
Oldebroek (18 km)	11	5	45 %
Raalte (18 km)	15	6	40 %
Heerde (17 km)	15	1	7 %
Kampen (13 km)	32	2	6%
Dalfsen (12 km)	19	7	37 %
Hatterem (9 km)	6	1	17 %
Zwolle	44	19	43 %
Totaal	180	52	28 %

Het basisonderwijs kan worden onderverdeeld in de onder-, midden- en bovenbouw. Onder de onderbouw wordt verstaan de groepen 1 en 2, de middenbouw bestaat uit de groepen 3, 4 en 5 en de bovenbouw behelst de groepen 6, 7 en 8.

Het gemiddelde aantal leerlingen van de onder-, midden- en bovenbouwen op de scholen is 54, 70 en 68. Maar in tabel 2 is te zien dat de afzonderlijke scores van het gemiddeld aantal leerlingen per bouw sterk uiteenlopen.

Tabel 2

	Gemiddeld	Laagste	Hoogste
Onderbouw	54	11	150
Middenbouw	70	20	144
Bovenbouw	68	13	130

N= 51

In de komende hoofdstukken worden de enquêteresultaten van de scholen voor basisonderwijs beschreven. De opbouw is als volgt. Allereerst wordt de culturele achtergrond van de scholen geschetst, onder andere door in kaart te brengen van welke culturele instellingen de scholen aanbod afnemen. Daarna worden de wensen van respondenten op het gebied van museumbezoek beschreven, de voorbereiding en verwerking hiervan. In de volgende paragraaf staat welke ideeën docenten hebben over presentatie van de collectie, thema's voor tentoonstellingen en het thema verzamelen.

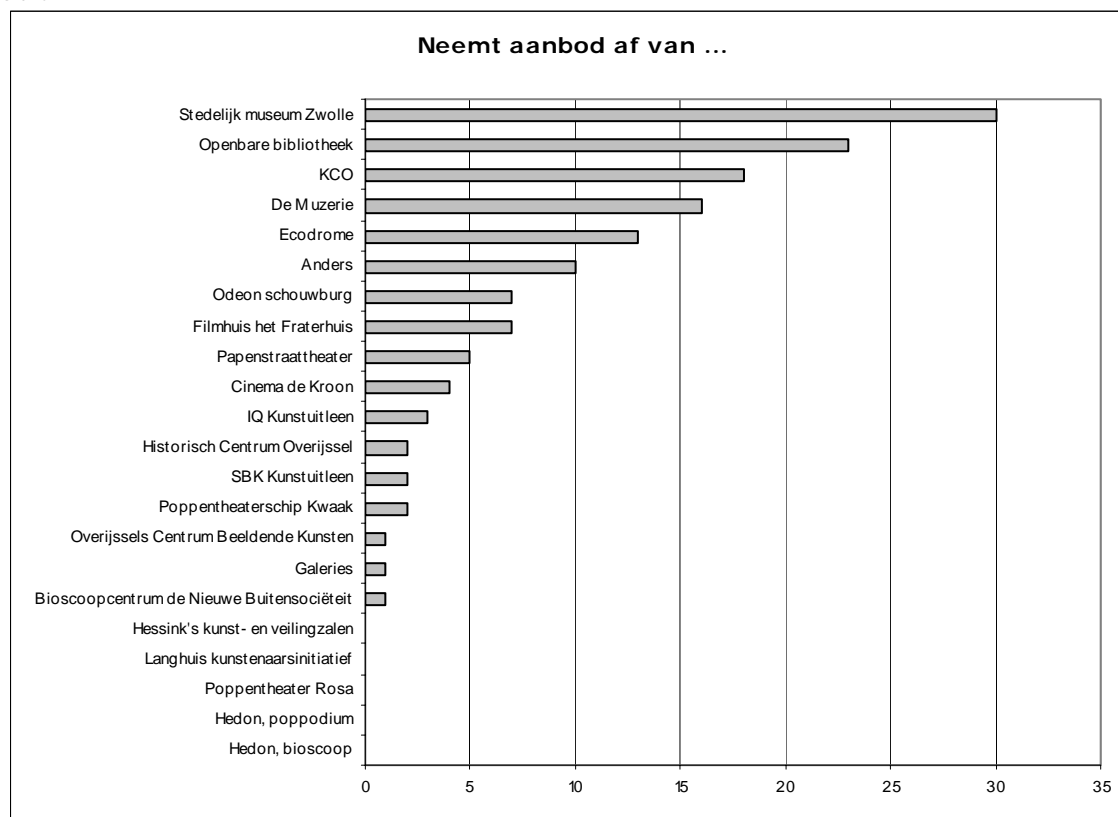
Of de respondenten geïnteresseerd zijn in combinatiebezoeken met de Bergkerk en Kasteel Het Nijenhuis of andere culturele instellingen in Zwolle, volgt daarna. De volgende paragraaf beschrijft welke diensten en voorzieningen, zoals lesmateriaal en rondleidingen, de respondenten graag gerealiseerd zien. De informatiebehoefte, ofwel wanneer, hoe en waarover de scholen geïnformeerd willen worden door het museum staat daarna beschreven. Tot slot volgen paragrafen die praktische zaken, zoals budget, beschikbare tijd en vervoer beschrijven.

2 Culturele achtergrond

2.1 Aanbieders van culturele activiteiten

Op de vraag of cultureel aanbod wordt afgenomen van instellingen vermeld op de vragenlijst antwoorden 30 respondenten dat ze aanbod afnemen van het Stedelijk Museum in Zwolle. Iets minder dan de helft van de respondenten (23) neemt aanbod af van de openbare bibliotheek. Andere instellingen met een redelijk hoge score zijn: Kunst en Cultuur Overijssel (18); De Muzerie, centrum voor de kunsten (16); Ecodrome (13). Instellingen die genoemd worden bij de categorie 'anders' zijn onder andere: Provinciaal museum Overijssel⁹, veldtocht, initiatief Oostelijke Schouwburgen, DOAS¹⁰ en aanbod KOK Kampen.¹¹ In grafiek 1 zijn de volledige scores te lezen.

Grafiek 1

N= 51

2.2 Culturele activiteiten

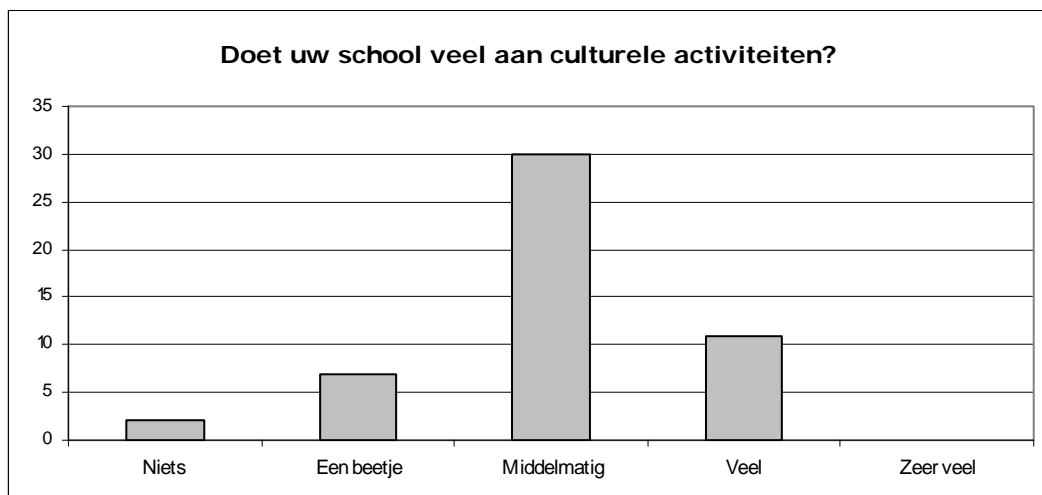
Ondernemen de scholen veel culturele activiteiten? Geen enkele school zegt zeer veel activiteiten te ondernemen. Meer dan de helft van de respondenten (30) omschrijft de mate waarin de school cultureel actief is als middelmatig.

⁹ Voormalige benaming van het Stedelijk Museum Zwolle

¹⁰ Culturele werkplaats De Oude Ambachtsschool in Zwolle

¹¹ Culturele Onderwijscommissie Kampen

Grafiek 2

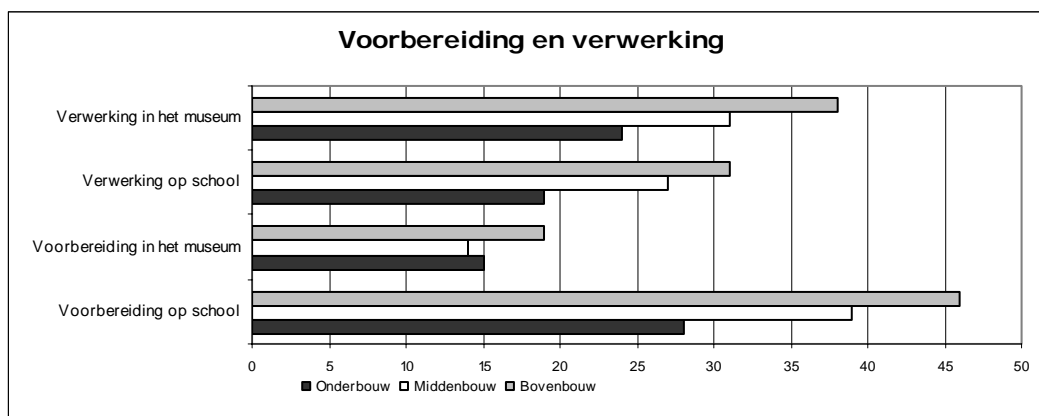
N= 50

3 Collectie en activiteiten

3.1 Voorbereiding en verwerking van een museumbezoek

Om een indruk te krijgen van de behoeften van scholen rondom een museumbezoek is aan de respondenten gevraagd naar de plaats waar de voorbereiding en verwerking van een museumbezoek dienen te gebeuren. Omdat de antwoorden kunnen variëren per leeftijd van de leerlingen, is er een onderverdeling gemaakt naar onder-, midden- en bovenbouw. Zoals blijkt uit grafiek 3 gaat de voorkeur van de respondenten voor alle drie de bouwen uit naar voorbereiding op school. Voor de verwerking van het museumbezoek gaat de voorkeur uit naar het museum.

Grafiek 3

N onderbouw= 52; N middenbouw= 52 en N bovenbouw= 52

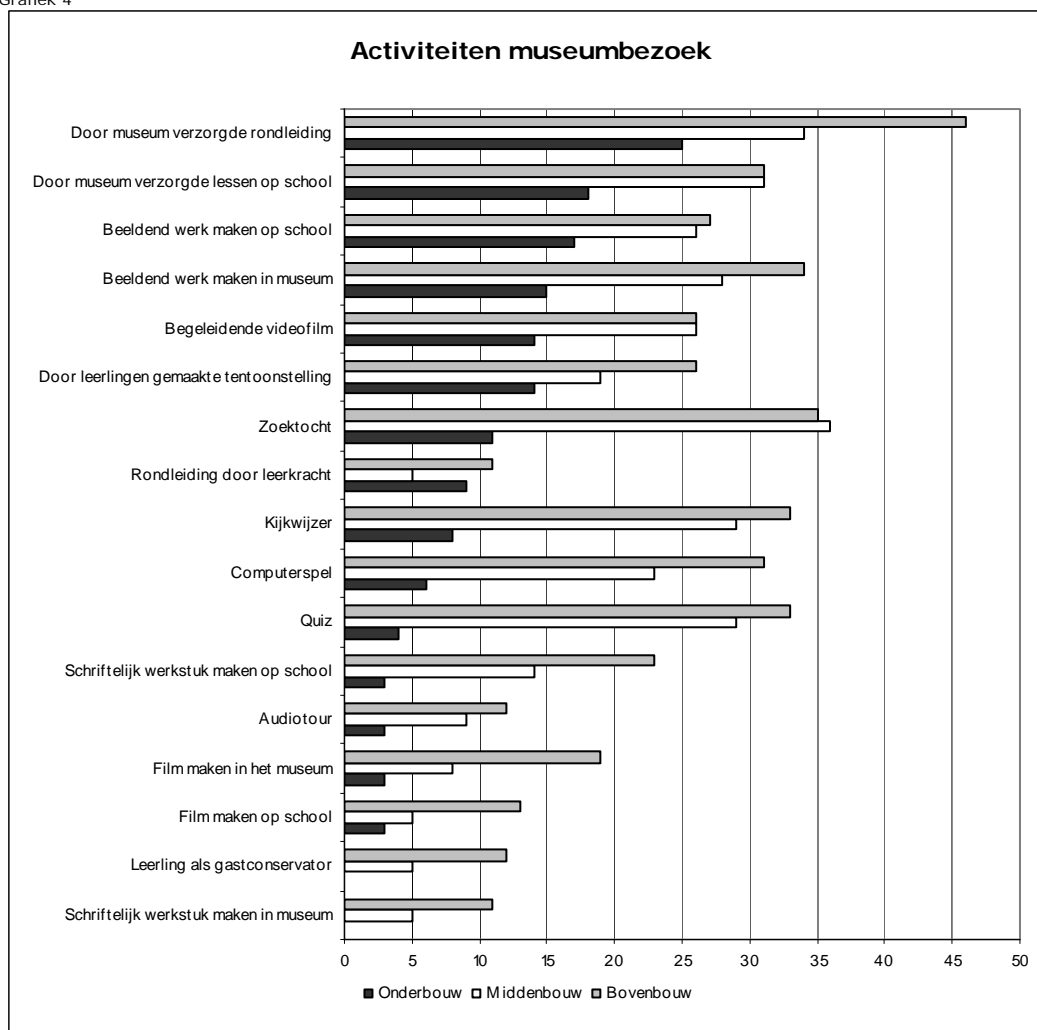
3.2 Activiteiten tijdens het museumbezoek

Welke activiteiten willen de scholen ondernemen in het museum? De respondenten konden meerdere activiteiten aankruisen. Uit grafiek 4 blijkt dat de top vijf van activiteiten voor de onderbouw bestaat uit: door het museum verzorgde rondleiding (25), door het museum verzorgde lessen op school (18), beeldend werk maken op school (17), beeldend werk maken in het museum (15), een begeleidende videofilm en een door leerlingen gemaakte tentoonstelling (beide 14).

Voor de middenbouw zijn de zes meest voorkomende activiteiten: een zoektocht door het museum (36), een door het museum verzorgde rondleiding (34), een door het museum verzorgde les op school (31), een quiz en een kijkwijzer (beide 29) en een beeldend werk maken in het museum (28).

Een door het museum verzorgde rondleiding is voor de bovenbouw veruit favoriet (46), gevolgd door een zoektocht (35), een beeldend werk maken in het museum (34), een kijkwijzer en een quiz (beide 33) en het maken van een beeldend werk op school (27).

Grafiek 4

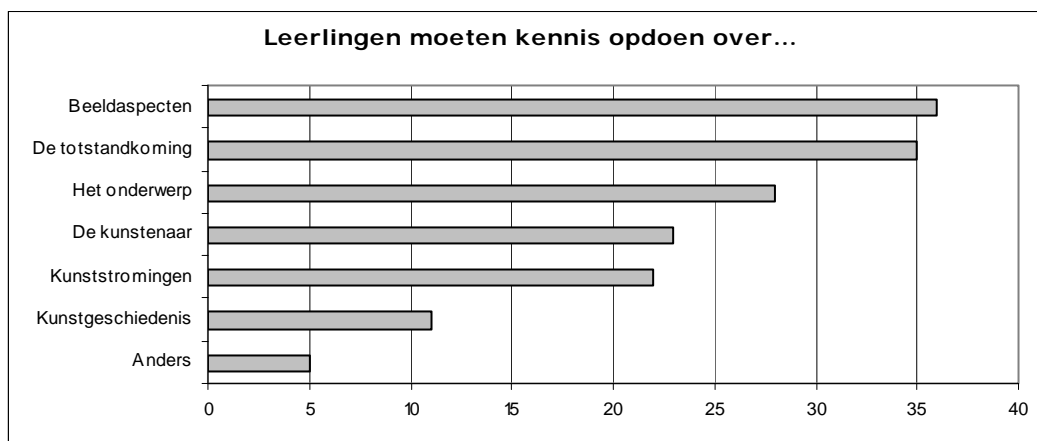
N onderbouw= 52; N middenbouw= 52 en N bovenbouw= 52

4 Kennis en rangschikking

4.1 Kennisverwerving

Welke kennis moeten leerlingen opdoen tijdens het museumbezoek? Meer dan de helft van de directeuren wil dat hun leerlingen vooral kennis opdoen van beeldaspecten (36) en van de totstandkoming van het kunstwerk (35). Kennis opdoen van het onderwerp (28), de kunstenaar (23) en kunststromingen (22) worden ook vaak genoemd, zoals blijkt uit grafiek 5.

Grafiek 5

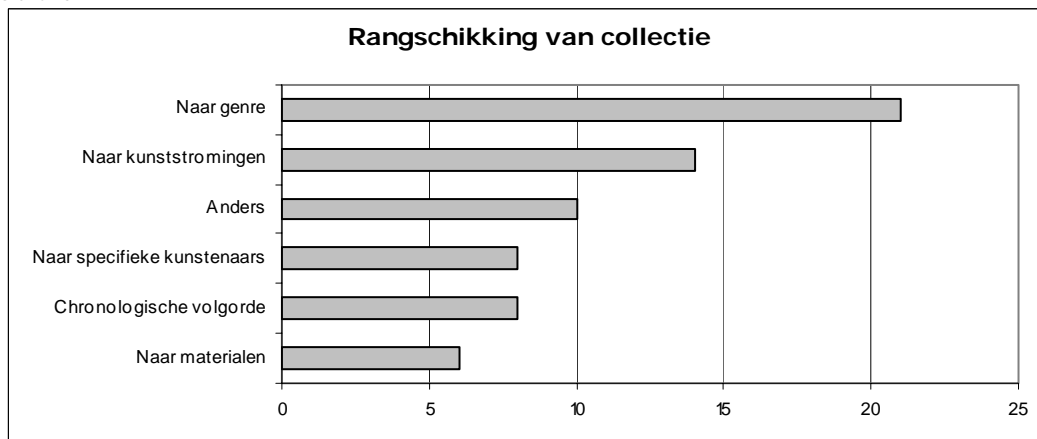
N= 52

Enkele antwoorden die gegeven zijn in de categorie 'anders': het wekken van interesse voor kunst, waardering voelen voor kunst en het bevorderen van de cultuurdeelname. Respondenten konden meer dan een optie aankruisen, gemiddeld hebben ze er drie aangekruist.

4.2 Rangschikking van de collectie

Gevraagd naar de wijze waarop de collectie gepresenteerd moet worden, zegt bijna de helft (21) van de respondenten een voorkeur te hebben voor genres (bijvoorbeeld landschap, portret, dieren, et cetera). Ordening van de collectie naar kunststromingen is de tweede genoemde voorkeur van de respondenten. In grafiek 6 zijn de overige voorkeuren van de respondenten af te lezen. Van de tien respondenten die 'anders' hebben ingevuld willen drie respondenten een ordening naar thema en vier respondenten willen een wisselende ordening.

Grafiek 6

N= 50

4.3 Verzamelen als thema

Het thema verzamelaars spreekt volgens 41 respondenten hun leerlingen aan. De motivatie die bijna de helft van deze respondenten geeft, is dat verzamelen aansluit bij de belevingswereld van kinderen en bij hun verzameldrang (23).

Respondenten die denken dat het thema niet aansluit bij de beleving van de kinderen lichten hun keuze als volgt toe: 'past nog niet bij hun leeftijd', 'leerlingen vinden de achterliggende gedachten niet van belang' en 'het is te abstract voor de kinderen'.

4.4 Thematentoonstellingen

Op de vraag 'Bent u geïnteresseerd in een thematentoonstelling?' antwoorden 35 respondenten met ja. Zij noemden de volgende thema's meer dan een keer:

Tabel 3

Landschap	5
Portretten	4
Abstracte kunst	3
Dieren	3
Kunststromingen	3
Kleur	2
Mensen	2
Kinderen in kunst	2
Bepaald land in het buitenland	2
Streek/regio/stad	2

Overige thema's die een keer genoemd worden, lopen zeer uiteen. Zij variëren van beroepen, emoties, overzicht van prehistorie tot moderne kunst, tot feest, muziekinstrumenten en sport. Als bijlage is een lijst opgenomen met alle thema's die de respondenten noemen.

5 Diensten en voorzieningen

5.1 Combinatiebezoeken

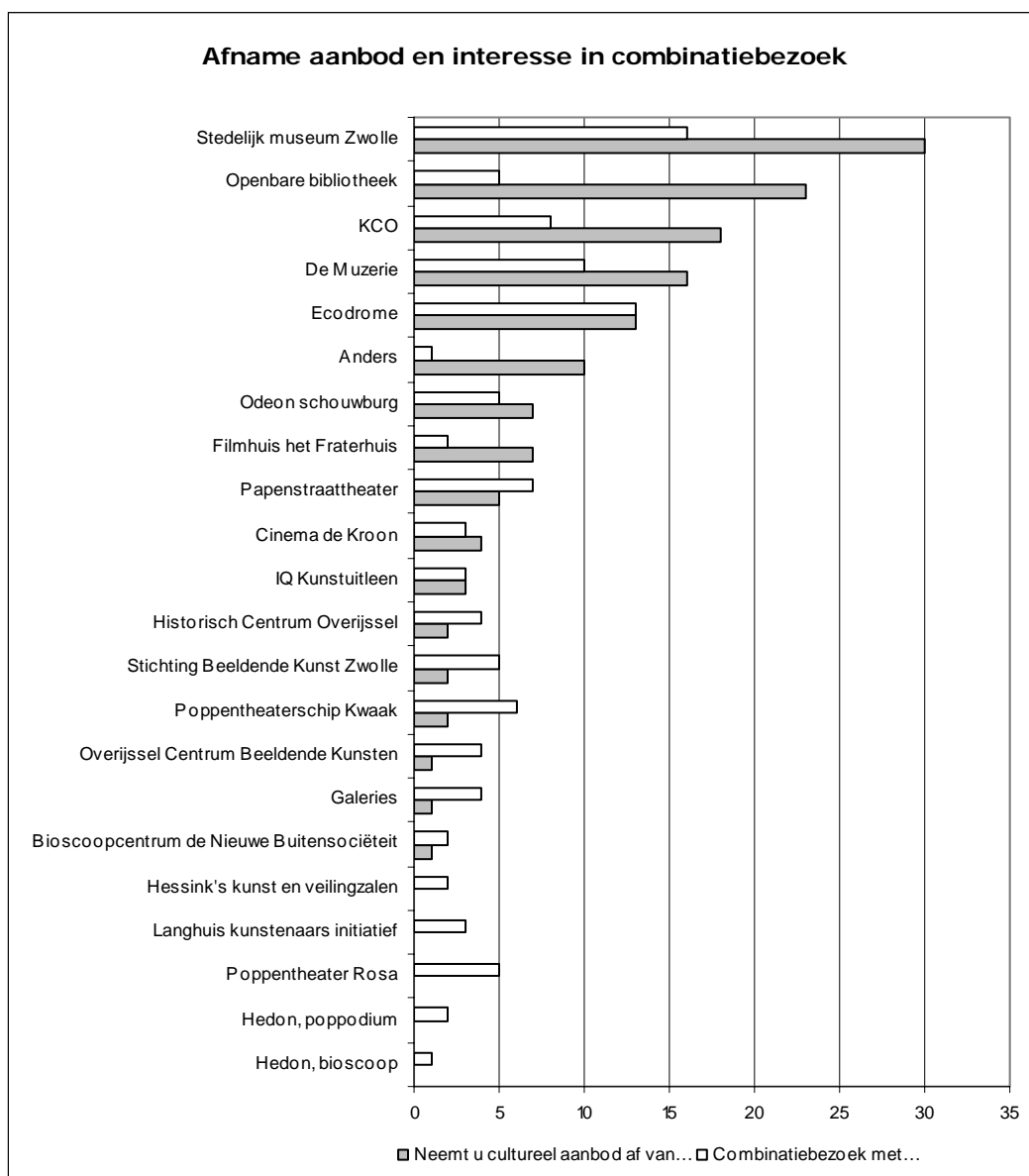
Omdat Museum de Fundatie het tentoonstellingsprogramma verzorgt van meerdere musea, is gevraagd aan scholen of zij geïnteresseerd zijn in combinatiebezoeken met deze musea. Het gaat om een combinatiebezoek met Kasteel Het Nijenhuis bij Heino en met de Bergkerk in Deventer.

Het merendeel van de respondenten (30) is niet geïnteresseerd in een combinatiebezoek van het museum in Zwolle met het Kasteel Het Nijenhuis. De meest genoemde (17) redenen zijn van organisatorische aard, zoals vervoer, afstand, tijd en geld. Vijf respondenten denken dat het te veel is voor de leerlingen. Negentien respondenten zijn wel geïnteresseerd in een combinatiebezoek. Enkele redenen die worden genoemd: 'de beeldentuin is aantrekkelijk voor kinderen', 'een kasteel spreekt altijd aan', 'Het Nijenhuis heeft een unieke sfeer'. Hebben de mensen die geïnteresseerd zijn in een combinatiebezoek met Het Nijenhuis, eerder het kasteel bezocht? Vier van de negentien respondenten beantwoorden die vraag met ja. Er is ook gekeken naar de relatie tussen de plaats waar de school ligt en de interesse van een school voor een combinatiebezoek. Maar het aantal respondenten was te klein om een verband te kunnen achterhalen.

De belangstelling voor een combinatiebezoek met de Bergkerk in Deventer is minder dan bij een combinatiebezoek met Het Nijenhuis; 46 respondenten zeggen niet geïnteresseerd te zijn. Ook hier noemen de respondenten redenen van organisatorische aard, zoals vervoer, afstand, tijd en geld (37). Vier respondenten denken dat de leerlingen overvoerd raken.

Iets minder dan de helft van de scholen (24) is geïnteresseerd in een combinatiebezoek met een andere culturele instelling in Zwolle. Uit grafiek 7 blijkt dat respondenten voor een dergelijk combinatiebezoek het Stedelijk Museum (16), het Ecodrome (13) of De Muzerie (10) het meest noemen. Zijn de instellingen waar de respondenten aanbod van afnemen dezelfde als de instellingen waaraan zij een combinatiebezoek willen brengen? Op een aantal uitzonderingen na komen de instellingen vaak overeen. Van het Stedelijk Museum, de Openbare bibliotheek en het KCO wordt wel aanbod afgenomen, maar deze instellingen worden niet zo vaak genoemd als instellingen voor een combinatiebezoek. De overige instellingen die in aanmerking komen voor een combinatiebezoek zijn af te lezen uit grafiek 7. Van de respondenten zijn er 28 dus niet geïnteresseerd in een combinatiebezoek met culturele instellingen in Zwolle en omgeving.

Grafiek 7

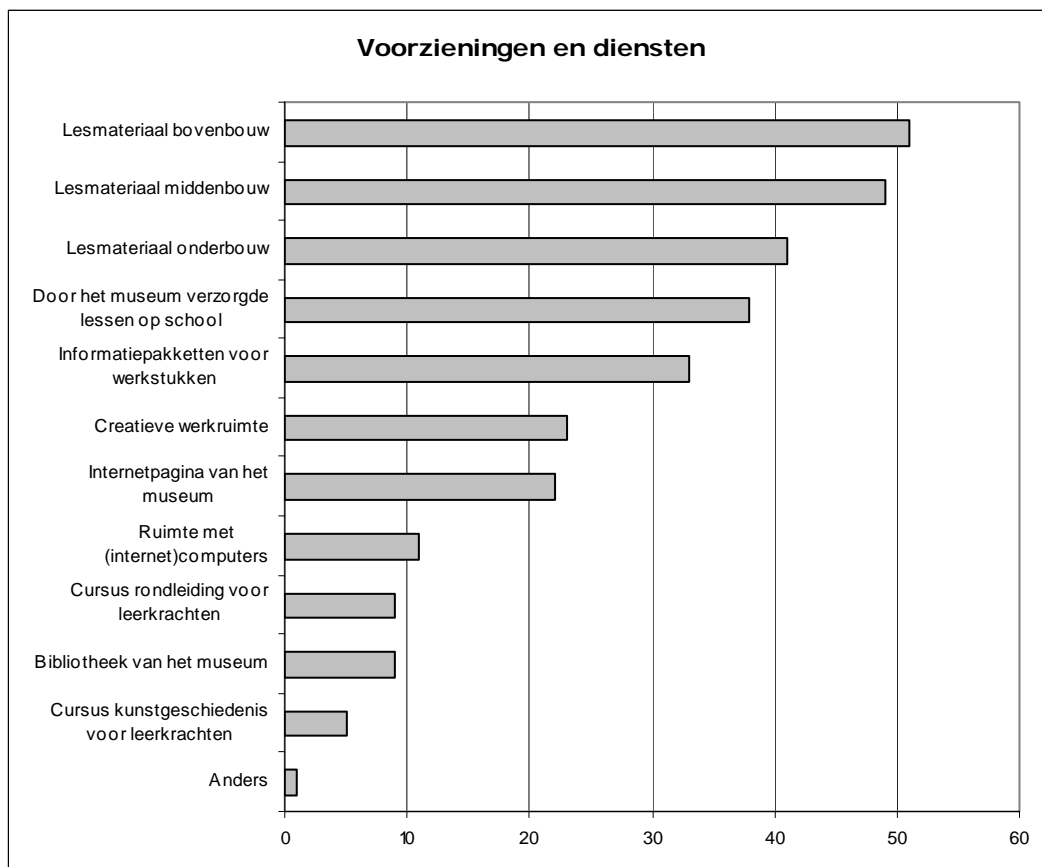

N 'neemt cultureel aanbod af van...' = 51; N 'Combinatiebezoek met...' = 51

5.2 Gebruik van diensten en voorzieningen

Van welke voorzieningen en diensten denken de scholen gebruik te maken? Uit grafiek 8 blijkt dat de respondenten bijna allemaal lesmateriaal hoog op hun prioriteitenlijst hebben staan. De respondenten zijn bijna unaniem (51) in het voornemen gebruik te maken van lesmateriaal voor de bovenbouw. Daarnaast is lesmateriaal voor de middenbouw zeer gewild (49). Ook voor de onderbouw heeft men behoefte aan lesmateriaal (41). Meer dan de helft van de respondenten wil door het museum verzorgde lessen op school (38) en informatiepakketten voor werkstukken (33). Bijna de helft van de respondenten wil graag dat er een creatieve werkruimte beschikbaar is (23) en/of een internetpagina (22).

Grafiek 8

N= 52

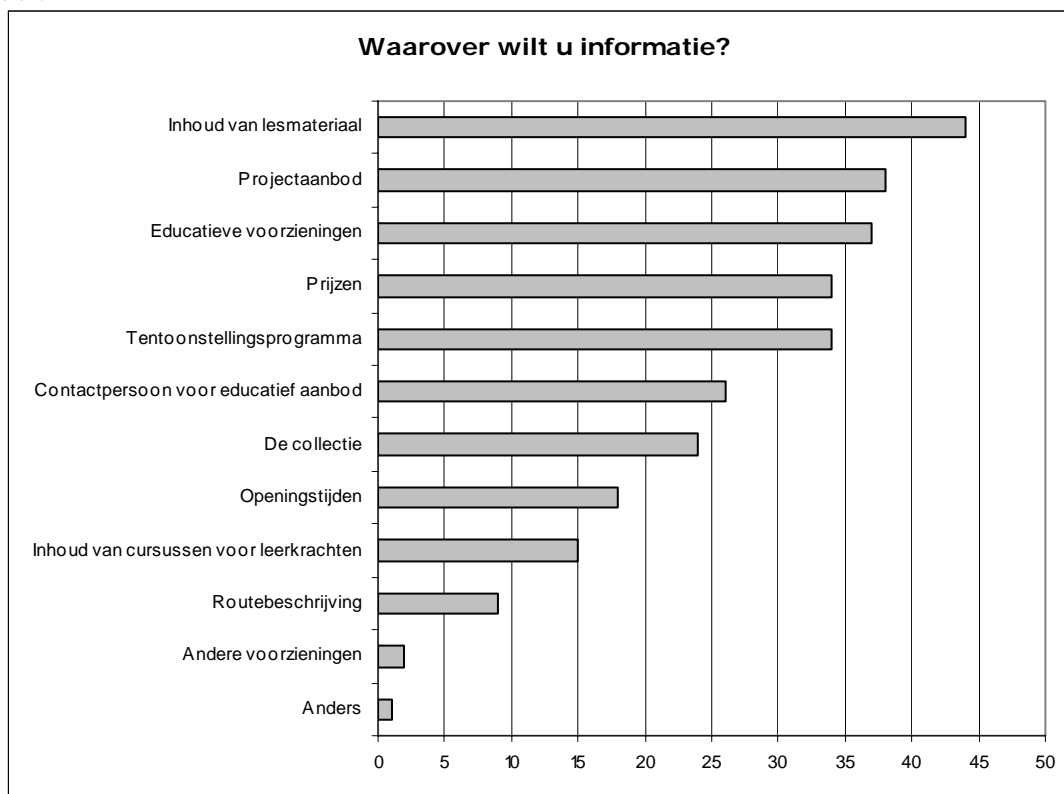
6 Informatievoorziening

Om een indruk te krijgen van de informatiebehoefte van scholen, is een aantal vragen gesteld over wanneer, hoe en waarover zij geïnformeerd willen worden door het museum.

6.1 Waarover?

Het merendeel van de respondenten (44) heeft vooral behoefte aan informatie over de inhoud van het lesmateriaal. Daarnaast hebben respondenten behoefte aan informatie over projectaanbod (38) en educatieve voorzieningen (37). Bijna driekwart (34) van de scholen wil informatie over prijzen en over het tentoonstellingsprogramma. En 27 scholen willen weten wie de contactpersoon is van het museum voor het educatieve aanbod. Een respondent wil wat anders weten: namelijk wat de parkeermogelijkheden zijn bij het museum. In grafiek 9 staat het volledige overzicht van de onderwerpen waar de scholen informatie over willen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat respondenten meer dan een antwoord konden aankruisen.

Grafiek 9

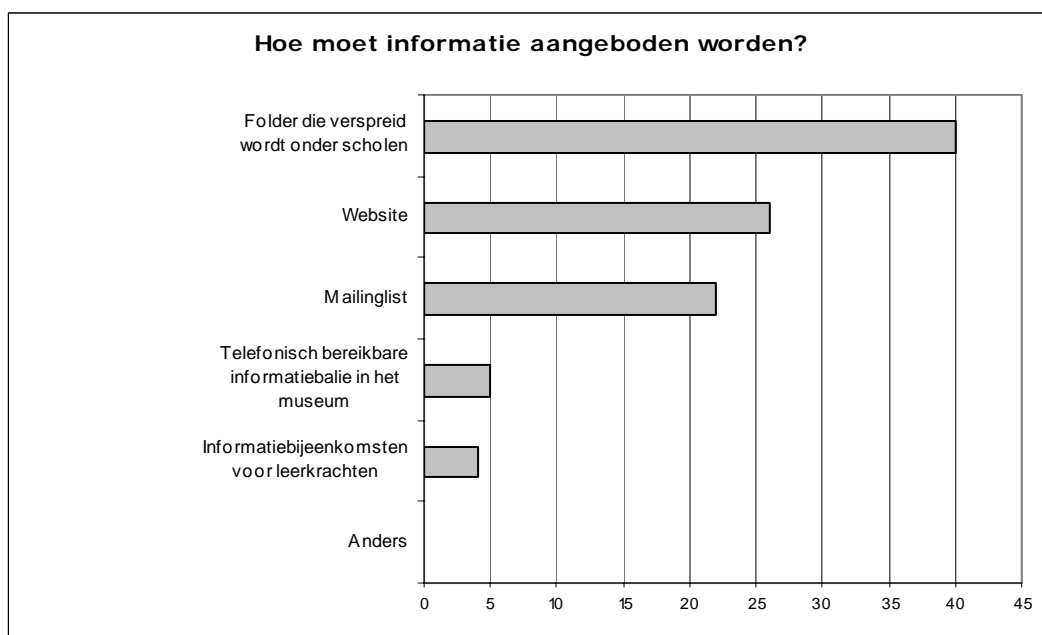

N= 50

6.2 Hoe?

In welke vorm moet de informatie worden aangeboden? Een folder die op de scholen wordt verspreid heeft de voorkeur van 40 respondenten. Meer dan de helft van de scholen (26) vindt een website van het museum geschikt om informatie te verspreiden en 22 respondenten willen informatie aangeboden krijgen via een mailing. Verder blijkt uit grafiek 10 dat een informatiebijeenkomst voor leerkrachten of een telefonisch bereikbare informatiebalie van het museum niet favoriet zijn. Ook hier konden respondenten meerdere antwoorden geven.

Grafiek 10

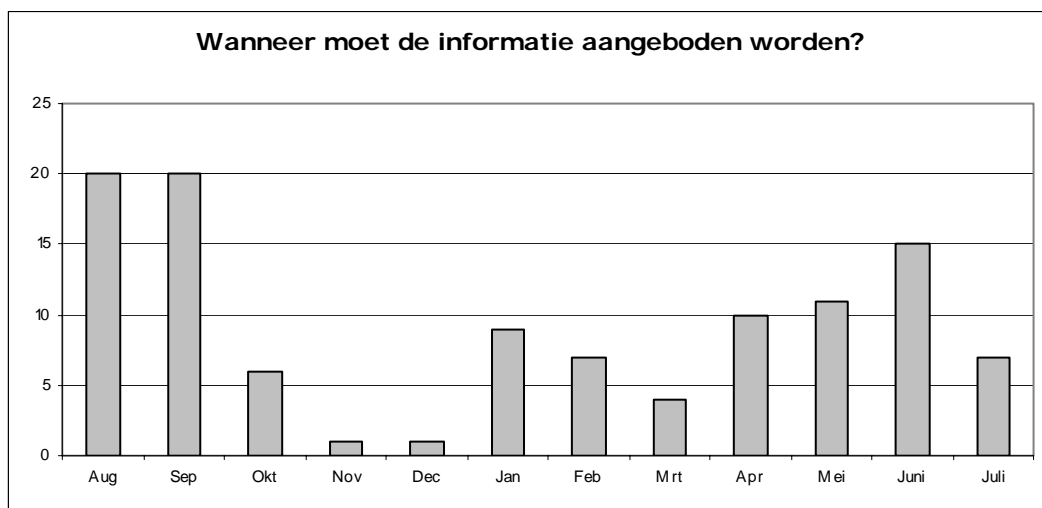

N = 50

6.3 Wanneer?

De laatste vraag over informatievoorziening betrof het beste tijdstip voor informatie van het museum. Zoals blijkt uit grafiek 11, ontvangen de respondenten het liefst informatie in de maanden augustus en september (20). De maanden april (10), mei (11) en juni (15) zijn ook geschikt.

Grafiek 11

N = 48

7 Budget, tijd en vervoer

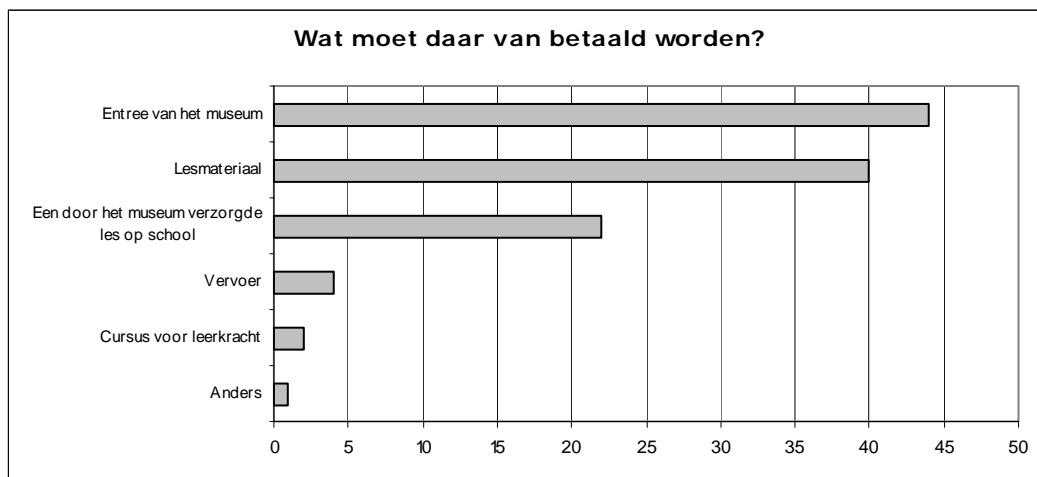
Naast vragen over de collectie, gewenste activiteiten en informatiebehoefte bevat de enquête ook vragen over praktische zaken, zoals budget, beschikbare tijd, vervoer en toekomstig bezoek.

7.1 Budget

Allereerst is aan scholen de vraag gesteld of zij een budget beschikbaar hebben voor culturele activiteiten. Slechts vier scholen zeggen geen budget te hebben voor culturele activiteiten. Op de vraag 'Wat vindt u een redelijke prijs voor een bezoek aan het museum?' noemen respondenten bedragen die variëren van 0,50 tot 5 euro per leerling. Het gemiddelde van de genoemde bedragen is 1,80 euro per leerling. Gemiddeld kruisen de respondenten twee kostenposten aan die van dit bedrag betaald moeten worden.

Wat met dit bedrag bekostigd moet worden, is af te lezen uit grafiek 12. Hierbij dient vermeld dat respondenten meerdere antwoorden kunnen geven. Meer dan driekwart van de respondenten (44) betaalt van dit bedrag de entree en het lesmateriaal (40). Het is opvallend dat het vervoer, dat vaak een probleem vormt voor scholen, zoals blijkt uit eerdere hoofdstukken, niet een van de meest genoemde kostenposten is.

Grafiek 12

N= 51

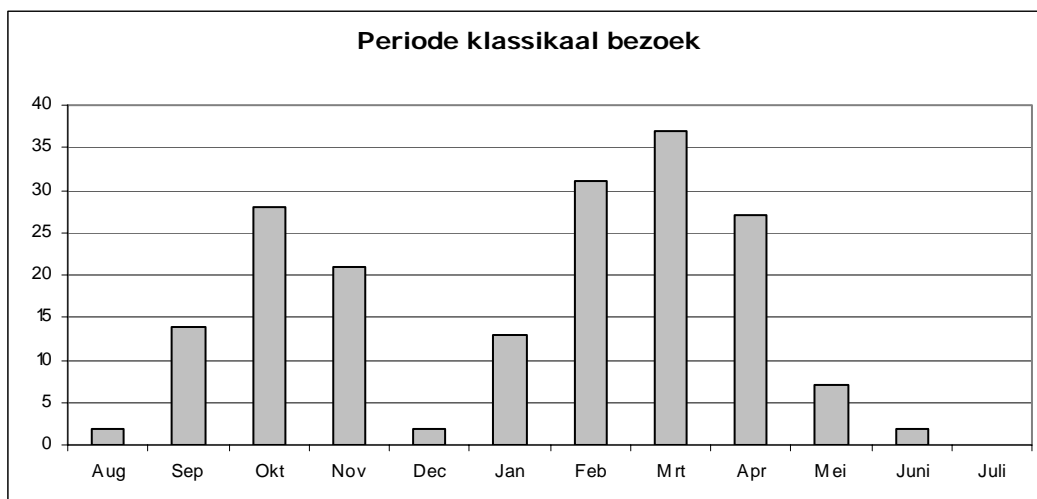
Als antwoord op de vraag 'Wat mag een bezoek van circa 25 leerlingen kosten (alleen entree)' worden bedragen genoemd die variëren van 0 tot 150 euro. Gemiddeld vinden scholen 36,60 euro een redelijke entreprijs voor 25 leerlingen.

7.2 Tijd en vervoer

Om een indruk te krijgen van het tijdstip waarop scholen het liefst een bezoek brengen aan het museum is de respondenten verzocht aan te kruisen welke maand hun voorkeur heeft.

Respondenten kunnen meer opties aankruisen. De periode die de voorkeur heeft van de scholen om het museum te bezoeken is maart, meer dan de helft (35) van de respondenten heeft deze voorkeur. Maanden die daarna het meest geschikt zijn voor een museumbezoek zijn februari (31), oktober (28), april (27) en november (21). Geen enkele respondent wil een bezoek brengen in de maand juli. Slechts twee respondenten zeggen een bezoek te willen brengen in december, juni of augustus.

Grafiek 13

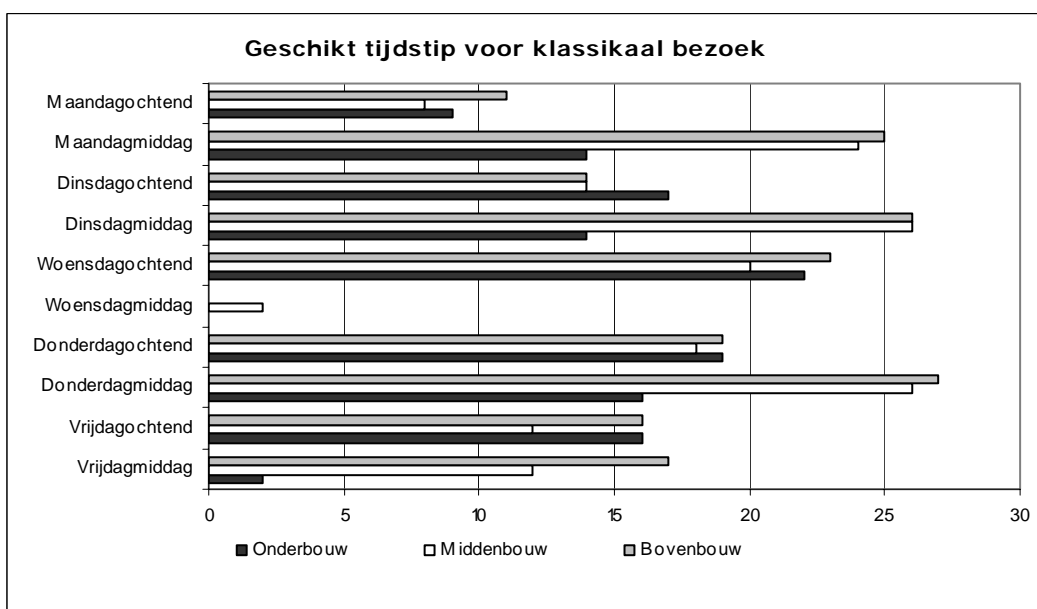

N= 50

Om een indruk te krijgen van het tijdstip waarop scholen het liefst een bezoek brengen aan het museum is de respondenten verzocht in een schema aan te kruisen welk dagdeel hun voorkeur heeft. Respondenten kunnen meer opties aankruisen. Uit grafiek 14 is af te leiden dat over het algemeen genomen de maandagmiddag, dinsdagmiddag, woensdagochtend en donderdagmiddag geliefde momenten zijn voor museumbezoek.

Als gekeken wordt naar de voorkeuren van de afzonderlijke groepen, blijkt dat voor de onderbouw de voorkeur uit gaat naar woensdagochtend. Met de middenbouw bezoekt men het museum het liefst op dinsdagmiddag en donderdagmiddag; voor de bovenbouw is de donderdagmiddag het meest geschikt.

Grafiek 14

N onderbouw= 45; N middenbouw= 45 en N bovenbouw= 45

Hoeveel uren hebben scholen beschikbaar voor de voorbereiding, het museumbezoek en de verwerking hiervan? Alles bij elkaar hebben scholen gemiddeld 4,5 uur beschikbaar voor de voorbereiding, het museumbezoek en de verwerking. Voor het museumbezoek hebben de scholen gemiddeld de meeste tijd beschikbaar, voor de voorbereiding iets minder en voor de verwerking het minste. In tabel 4 is het gemiddelde, de hoogste en de laagste score te zien.

Tabel 4

	Uren beschikbaar		
	Gemiddeld	Laagste	Hoogste
Vorbereiding	1 uur en 24 minuten	Half uur	4 uur
Museumbezoek	1 uur en 48 minuten	1 uur	4 uur
Verwerking	1 uur en 18 minuten	Half uur	5 uur

N= 46

Gevraagd naar de wijze waarop de scholen naar het museum willen komen, antwoordt ongeveer driekwart van de respondenten (45) dat ze met auto's van ouders willen komen. Negentien respondenten zeggen fietsend naar het museum te gaan en zeven respondenten komen met de bus. Drie scholen zouden met de trein komen en nog eens drie scholen komen te voet.

7.3 Toekomstig bezoek

Tot slot is aan de respondenten gevraagd of ze van plan zijn naar het museum te komen. Meer dan de helft (36) van de respondenten zegt misschien. Twaalf respondenten zeggen ja en twee respondenten zijn niet van plan naar het museum te komen. De redenen die deze twee respondenten noemen zijn: 'de school heeft er geen geld voor' en 'het vervoer is te duur'. Enkele redenen waarom respondenten het museum willen bezoeken: 'het gebeurt te weinig in het basisonderwijs', 'want er is in Zwolle te weinig dat tot de verbeelding van de kinderen spreekt', 'wij willen kinderen in aanraking brengen met cultuur en de afstand is goed te doen'. Enkele respondenten zeggen van plan te zijn een bezoek te brengen, maar houden een slag om de arm: 'afhankelijk van de collecties en de thema's', 'als er geld voor is en het aanbod geschikt'.

Grafiek 15

N= 50

8 Achtergrondinformatie voortgezet onderwijs

In tabel 5 is te zien hoe de respons is per gemeente. Bijna de helft van de enquêtes is ingevuld teruggestuurd. De enquêtes zijn ingevuld door docenten en kunstcoördinatoren. Achter de plaatsnaam is de afstand tot Zwolle weergegeven in kilometers.

Tabel 5

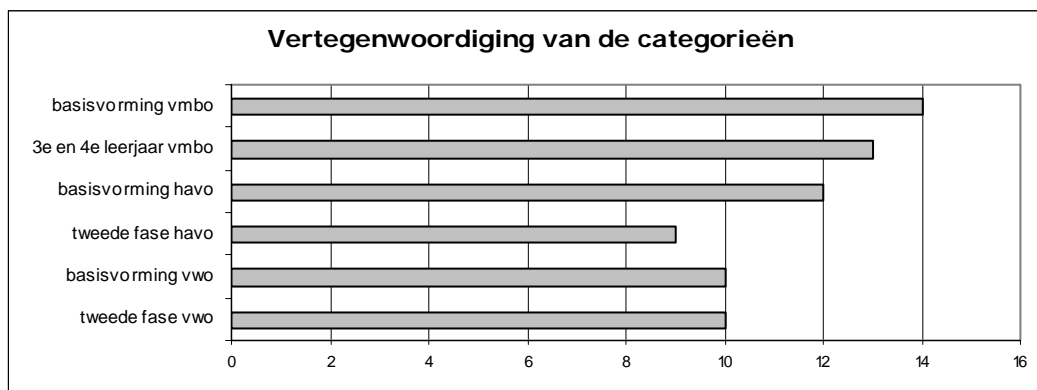
	Aantal locaties in de gemeente	Aantal locaties gereageerd	Percentage locaties gereageerd
Elburg (28 km)	3	1	33%
Zwartewaterland (21 km)	1	0	0%
Staphorst (20 km)	1	0	0%
Oldebroek (18 km)	1	1	100%
Raalte (18 km)	2	2	100%
Heerde (17 km)	1	1	100%
Kampen (13 km)	10	3	30%
Dalfsen (12 km)	1	1	100%
Hatterum (9 km)	1	0	0%
Zwolle	15	9	60%
Totaal	36	18	50%

Het voortgezet onderwijs is onderverdeeld in verschillende categorieën. Ten eerste is dat de basisvorming. Hierin vallen over het algemeen de eerste drie leerjaren van havo en vwo en de eerste twee leerjaren van het vmbo. Sommige scholen kiezen er voor de basisvorming ook van havo en vwo alleen in de eerste twee leerjaren te doen. Voorts is er de Tweede Fase van havo (vaak het vierde en vijfde leerjaar), de Tweede Fase van het vwo (vierde tot en met het zesde leerjaar) en de laatste twee leerjaren van het vmbo.

Om er zeker van te zijn dat alle onderwijscategorieën goed vertegenwoordigd zijn, is gevraagd welke onderwijstypen gevestigd zijn op de locatie. Op een locatie kunnen meerdere categorieën gehuisvest zijn. De basisvorming en de hogere leerjaren hoeven bijvoorbeeld niet per se in een locatie te zijn ondergebracht.

In grafiek 16 is te zien op hoeveel locaties de onderwijscategorieën gehuisvest zijn.

Grafiek 16

N= 17

De basisvorming voor het vmbo vormt de grootste groep, op de voet gevolgd door het derde en vierde leerjaar van het vmbo. Toch zijn ook de andere onderwijstypen goed vertegenwoordigd. Gemiddeld heeft een locatie vier onderwijscategorieën.

De docenten is gevraagd hoeveel leerlingen er zijn per categorie. De basisvorming van vmbo, havo en vwo is hier samengevoegd. Dit heeft tot logisch gevolg dat het gemiddelde aantal leerlingen in de basisvorming het hoogst is. Wel blijkt dat de verschillende scores nogal uiteen lopen. Zo is er een locatie met 1600 leerlingen in de basisvorming, maar is er ook een locatie met 62 leerlingen in de basisvorming. Dit verschil kan verklaard worden doordat er op de ene locatie meer onderwijscategorieën gevestigd zijn. De overige gemiddelden per onderwijstype lopen niet ver uiteen. Opvallend is dat de laagste en hoogste scores voor het vmbo sterk uiteenlopen, maar dat dit bij het havo en het vwo minder het geval is.

Tabel 6

	Gemiddeld	Laagste	Hoogste	N
Basisvorming (vmbo, havo en vwo)	429	62	1600	15
Vmbo 3 ^e en 4 ^e leerjaar	237	85	800	13
Havo Tweede Fase	202	127	350	9
Vwo Tweede Fase	199	129	300	9

De komende hoofdstukken beschrijven de enquêteresultaten van de scholen voor voortgezet onderwijs. Dit deel van de rapportage is als volgt opgebouwd.

De eerste drie paragrafen beschrijven de wensen van de respondenten op het gebied van museumbezoek en de voorbereiding en verwerking hiervan. Per paragraaf komen respectievelijk de resultaten voor de basisvorming, de bovenbouw van het vmbo en de Tweede Fase van havo en vwo aan bod.

In de daarop volgende paragraaf staat welke ideeën docenten hebben over presentatie van de collectie, thema's voor tentoonstellingen en het thema verzamelen.

Of de respondenten geïnteresseerd zijn in combinatiebezoeken met de Bergkerk en Kasteel Het Nijenhuis of andere culturele instellingen in Zwolle, volgt daarna. De volgende paragraaf beschrijft welke diensten en voorzieningen, zoals lesmateriaal en rondleidingen, de respondenten graag gerealiseerd zien. De informatiebehoefte, ofwel wanneer, hoe en waarover de scholen geïnformeerd willen worden door het museum staat daarna beschreven. Tot slot volgen paragrafen die praktische zaken, zoals budget, beschikbare tijd en vervoer beschrijven.

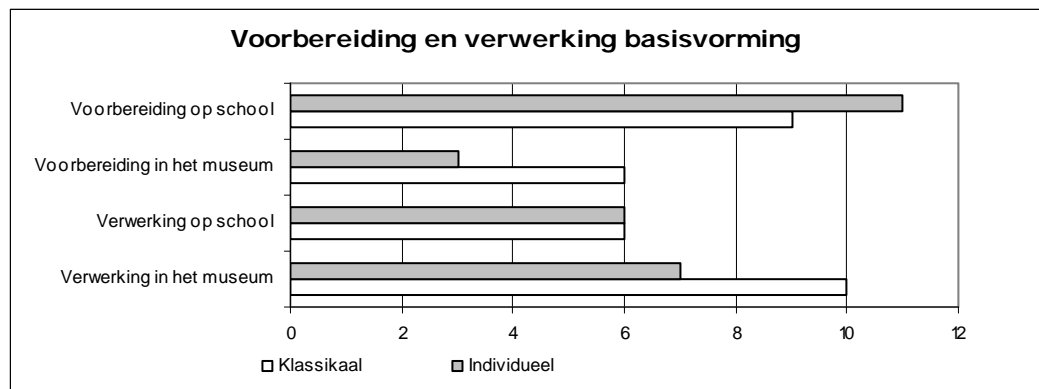
9 Basisvorming

9.1 Voorbereiding en verwerking van museumbezoek

Vaak wordt een museumbezoek van leerlingen gekoppeld aan een vorm van voorbereiding en verwerking. Voor het museum is het nuttig om te weten of dit bij voorkeur in het museum gebeurt of op school.

In grafiek 17 is te lezen waar docenten vinden dat voorbereiding of verwerking van een individueel bezoek van een leerling uit de basisvorming het best gegeven kan worden.

Grafiek 17

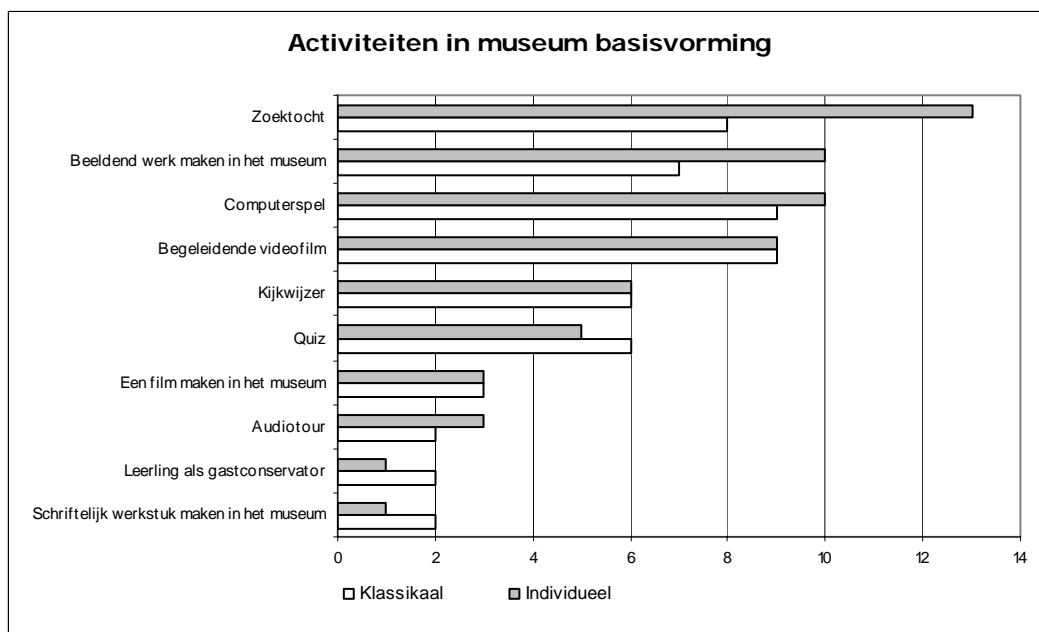
N klassikaal= 13; N individueel= 14

De voorbereiding van een individueel en klassikaal bezoek van leerlingen uit de basisvorming hoort volgens de meeste docenten bij voorkeur op school thuis. De verwerking van zowel een individueel als klassikaal bezoek kan daarentegen in het museum gebeuren.

Docenten maken niet veel onderscheid tussen individueel en klassikaal bezoek. Wel is het verschil tussen individueel bezoek en klassikaal bezoek groot als het gaat om de voorbereiding en verwerking van een bezoek in het museum. Deze zijn voor klassikaal bezoek toch geschikter, aldus de docenten.

9.2 Activiteiten

Aan de docenten zijn activiteiten voorgelegd die gekoppeld kunnen worden aan een museumbezoek. Gevraagd is of zij deze activiteiten geschikt achten voor individueel en klassikaal bezoek van leerlingen uit de basisvorming.

N klassikaal= 15; N individueel= 14

Voor klassikaal bezoek vinden de docenten de volgende activiteiten het meest geschikt: computerspel (9), begeleidende videofilm (9), een zoektocht (8) en een beeldend werk maken in het museum (7).

Voor individuele bezoeken worden de volgende activiteiten het meest geschikt gevonden: een zoektocht (13), een beeldend werk maken in het museum (10), een computerspel (10) en een begeleidende videofilm (9).

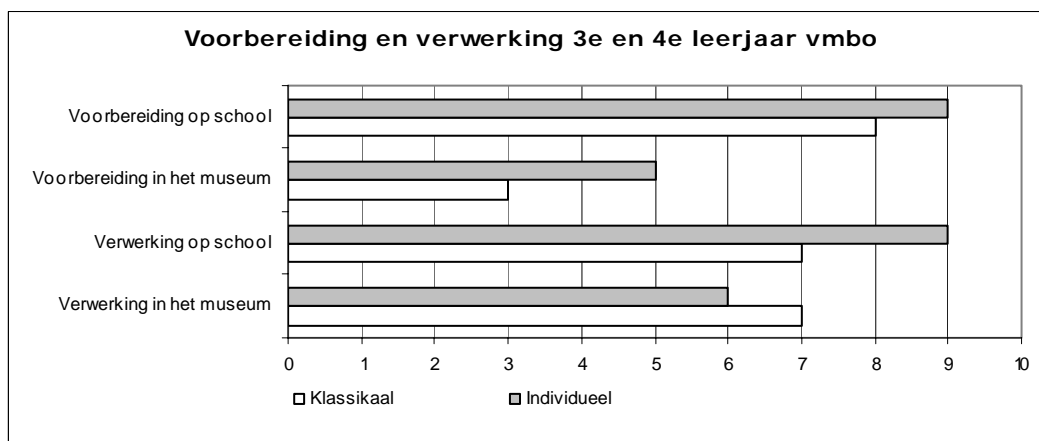
Het grootste verschil tussen klassikaal en individueel bezoek is te zien bij de zoektocht. Deze vinden docenten geschikter voor individueel bezoek. Ook het maken van een beeldend werk in het museum vinden docenten geschikter voor individueel bezoek.

10 Vmbo

10.1 Voorbereiding en verwerking van museumbezoek

In grafiek 19 is te lezen waar docenten vinden dat een voorbereiding of verwerking van een museumbezoek voor leerlingen uit het derde en vierde leerjaar van het vmbo het beste kan gebeuren.

Grafiek 19

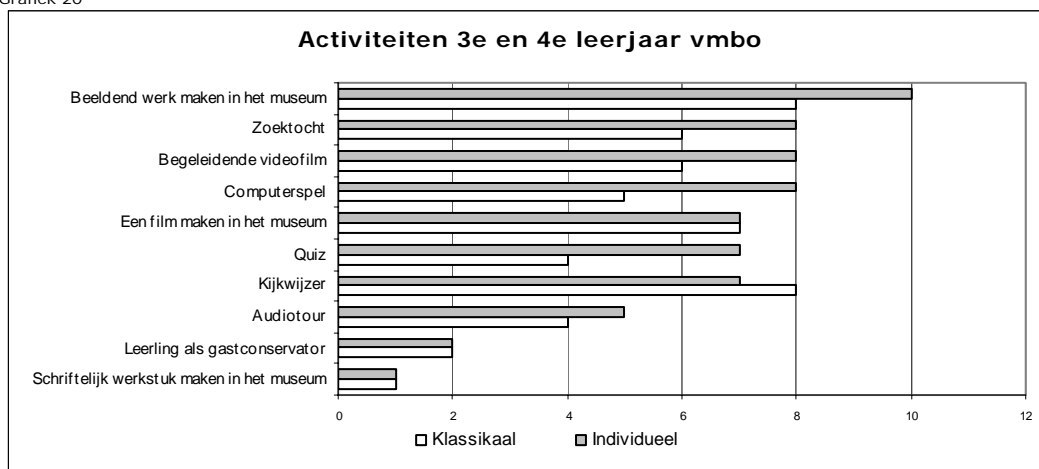
N klassikaal= 11; N individueel= 12

Wanneer deze leerlingen een klassikaal bezoek brengen aan het museum vinden docenten dat de voorbereiding op school thuishoort. Het museum en de school zijn allebei geschikte locaties voor de verwerking. Bij individueel bezoek van leerlingen uit het derde en vierde leerjaar van het vmbo gebeurt over het algemeen voorbereiding en verwerking bij voorkeur op school.

10.2 Activiteiten

In grafiek 20 is te zien welke activiteiten docenten het meest geschikt vinden voor leerlingen uit het derde en vierde leerjaar van het vmbo.

Grafiek 20

N klassikaal= 12; N individueel= 13

Voor individueel en klassikaal bezoek wordt het maken van een beeldend werk in het museum het meest geschikt gevonden door de docenten.

Op de tweede plaats staat voor individueel bezoek een zoektocht, begeleidende videofilm en computerspel. Alle worden door acht docenten genoemd.

Het maken van een film in het museum wordt voor klassikaal bezoek geschikter geacht.

Daarnaast worden ook een zoektocht en een begeleidende videofilm geschikter gevonden voor klassikaal bezoek.

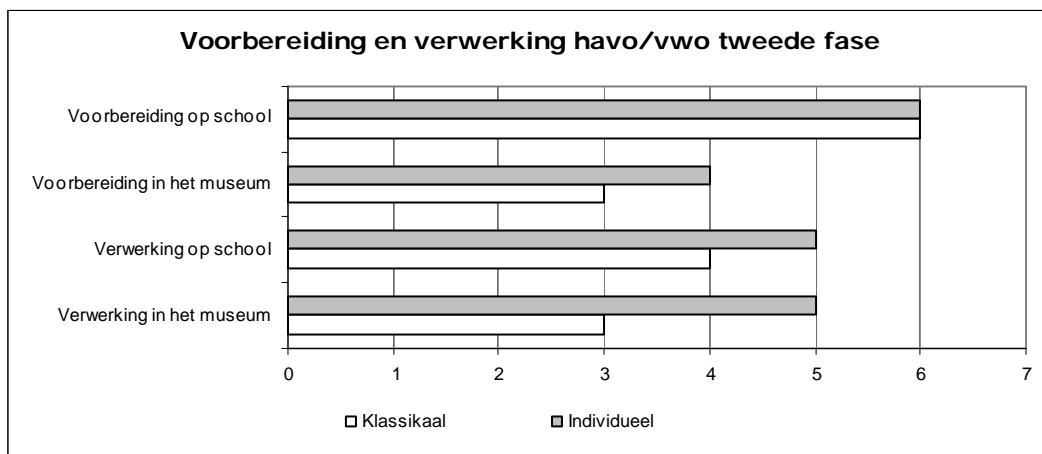
Het grootste verschil tussen individueel en klassikaal bezoek van leerlingen uit het derde en vierde leerjaar van het vmbo wordt gezien bij de quiz en het computerspel. Zeven docenten vinden dit geschikt voor individueel bezoek en slechts vier docenten vinden dit geschikt voor klassikaal bezoek.

11 Havo en vwo Tweede Fase

11.1 Voorbereiding en verwerking van een museumbezoek

Ook voor leerlingen uit de Tweede Fase havo en vwo is aan de docenten gevraagd of een bezoek aan het museum het beste op school of in het museum voorbereid en verwerkt wordt. In grafiek 21 zijn de resultaten weergegeven.

Grafiek 21

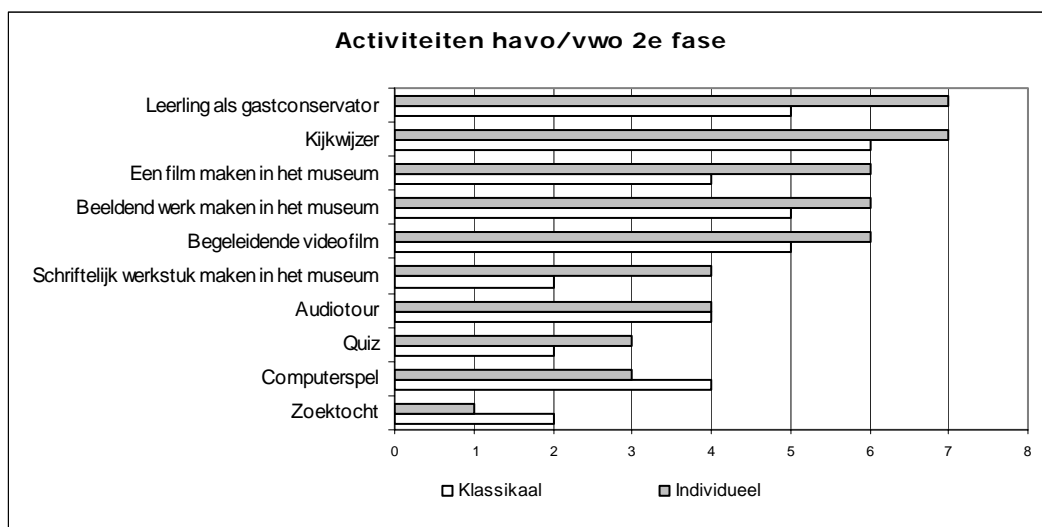
N klassikaal= 7; N individueel=8

Zowel voor individueel als voor klassikaal bezoek hoort de voorbereiding van het museumbezoek volgens de respondenten op school. De verwerking van een individueel bezoek kan zowel op school als in het museum gebeuren. Als het om verwerking van een klassikaal bezoek gaat, kruisen de docenten het meest de school aan als locatie.

11.2 Activiteiten

In grafiek 22 is te zien welke activiteiten docenten het meest geschikt vinden voor leerlingen uit de Tweede Fase van havo en vwo.

Grafiek 22

N klassikaal= 8; N individueel= 9

Als het gaat om individueel bezoek dan worden een leerling als gastconservator en een kijkwijzer het meest geschikt geacht door de docenten. Ook het maken van een film of een beeldend werk in het museum en een begeleidende videofilm vinden de docenten geschikt voor individuele bezoeken van leerlingen uit de Tweede Fase van havo en vwo.

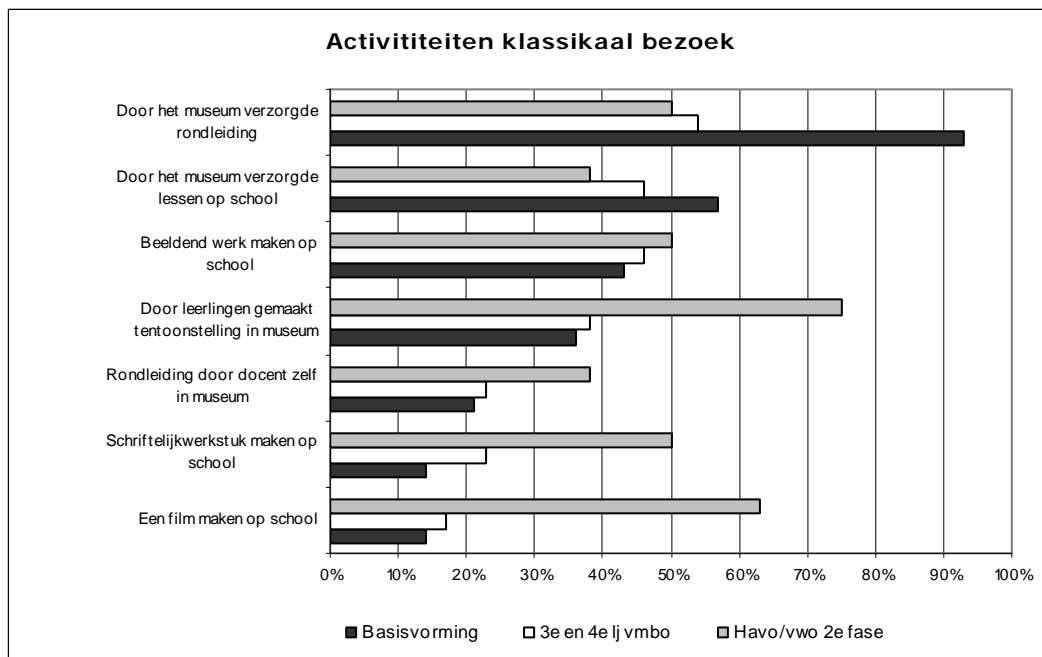
Een kijkwijzer vinden docenten ook zeer geschikt voor klassikaal bezoek. Daarnaast zijn bij klassikaal bezoek een leerling als gastconservator, het maken van een beeldend werk in het museum en een begeleidende videofilm geschikter volgens de docenten.

12 Alleen klassikaal

12.1 Activiteiten

In de voorgaande hoofdstukken zijn activiteiten per onderwijscategorie aan bod gekomen die geschikt zijn voor individueel en voor klassikaal bezoek. Er zijn echter ook activiteiten die het meest geschikt zijn voor klassikaal bezoek. Deze zijn in grafiek 23 weergegeven. In de grafiek is te lezen welke activiteiten, gekoppeld aan klassikaal museumbezoek, de respondenten het meest geschikt vinden voor de verschillende onderwijscategorieën.

Grafiek 23

N basisvorming= 14; N vmbo=12; N havo en vwo= 8

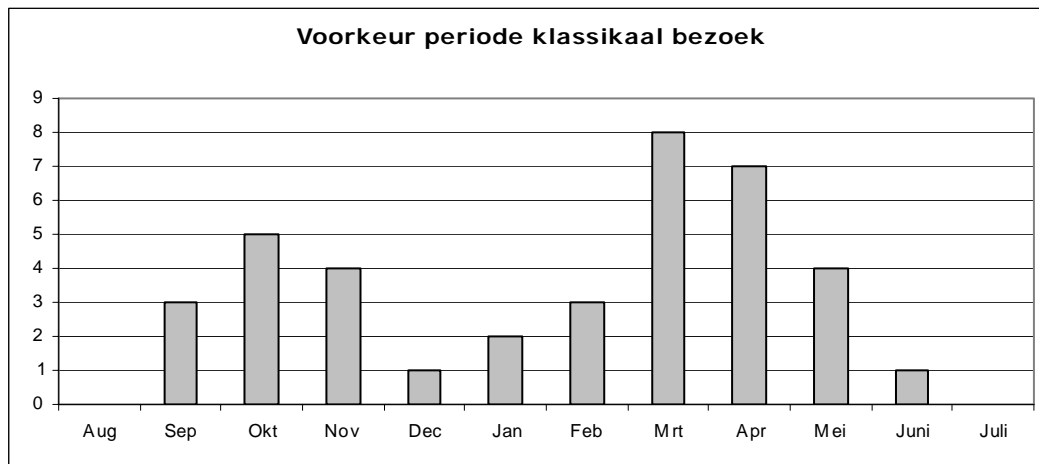
Een door het museum verzorgde rondleiding wordt veel genoemd voor leerlingen uit de basisvorming. Ook de antwoordcategorie 'door het museum verzorgde lessen op school' scoort goed voor de basisvorming.

Andere uitschieters zijn te zien voor leerlingen uit de Tweede Fase havo en vwo. Een door leerlingen gemaakte tentoonstelling in het museum, een werkstuk maken en een film maken worden voor hen relatief meer genoemd dan voor de andere onderwijscategorieën.

12.2 Maand van klassikaal bezoek

De respondenten is ook gevraagd in welke periode zij, als ze dit van plan zijn, een bezoek willen brengen aan het museum. Docenten konden meerdere opties aankruisen.

Grafiek 24

N= 13

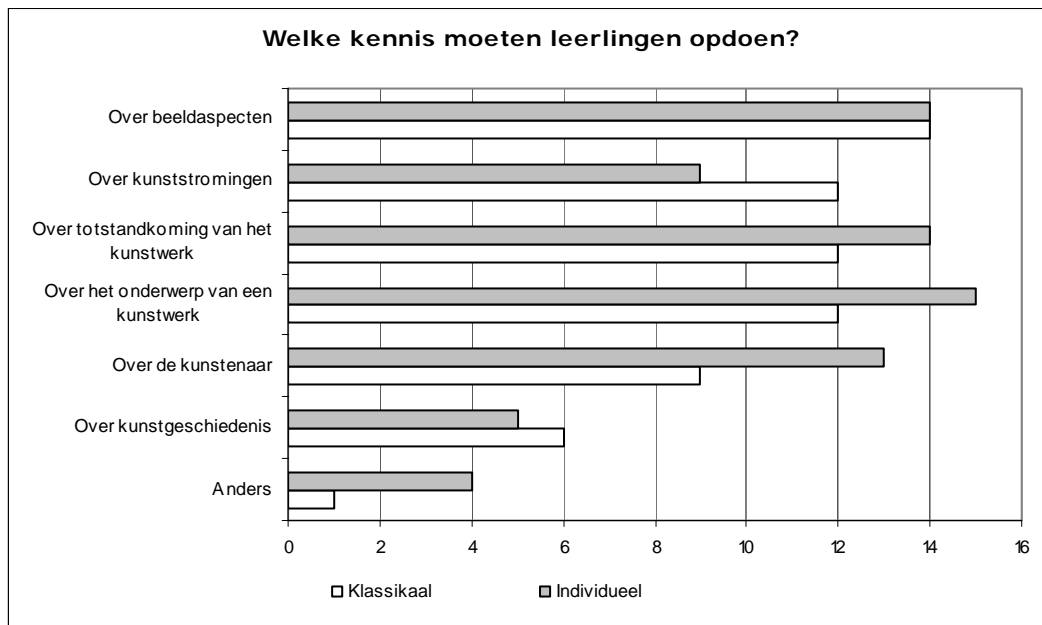
Uit grafiek 24 blijkt dat de meeste scholen in maart of april een bezoek willen brengen aan het museum. Ook in de maanden oktober, november en mei zou het museum veel scholen kunnen verwachten.

13 Kennis en rangschikking van de collectie

13.1 Kennisverwerving

Om de inhoud van lesmateriaal te kunnen bepalen, is gevraagd welke kennis leerlingen geacht worden op te doen tijdens een bezoek aan het museum. Deze vraag is gesteld voor individueel en klassikaal bezoek van leerlingen aan het museum.

Grafiek 25

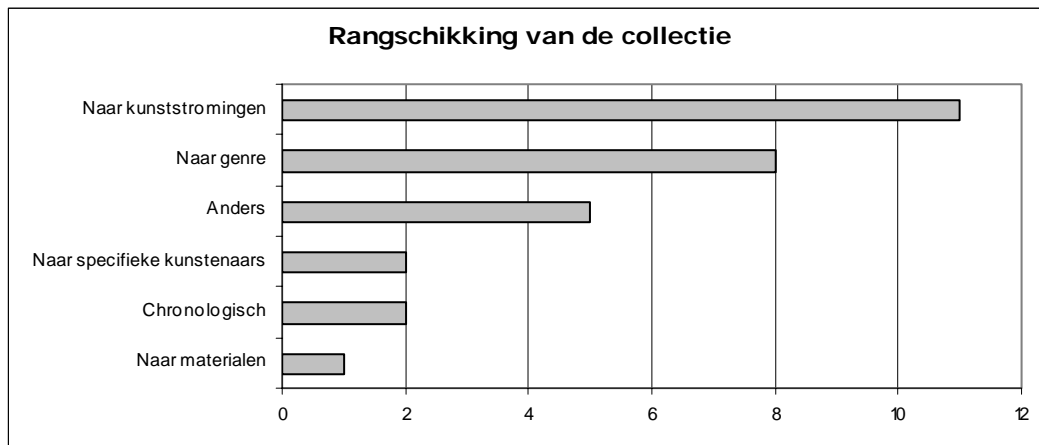
N klassikaal= 17; N individueel= 18

De meest genoemde soorten kennis zijn hetzelfde voor klassikaal en individueel bezoek, te weten: kennis over beeldaspecten (zoals kleur, compositie), over de totstandkoming van een kunstwerk en over het onderwerp van een kunstwerk. Voor klassikaal bezoek komt daar kennis over kunststromingen bij. Voor individueel bezoek komt daar kennis over de kunstenaar bij. Opvallend is dat de kennis over het kunstwerk zelf meer genoemd wordt door docenten dan kennis over de achtergrond (kunststromingen en kunstgeschiedenis). In de categorie 'anders' worden verschillende soorten kennis genoemd, zoals 'beweegredenen van een kunstenaar' en 'culturele verbanden'. Een docent zegt: 'Kennisoverdracht is niet populair bij leerlingen.'

13.2 Rangschikking van de collectie

Het museum zal een collectie moderne en hedendaagse kunst tentoonstellen. Deze collectie kan op verschillende manieren geordend worden. De docenten is gevraagd hoe zij de collectie geordend willen zien. Ook hierbij konden ze meerdere opties aankruisen.

Grafiek 26

N= 17

De meeste docenten vinden dat de collectie geordend moet worden naar kunststroming. Ook een rangschikking naar genre (bijvoorbeeld landschappen, portretten en dergelijke) kan op steun rekenen van veel docenten. De andere rangschikkingen worden door de meeste docenten niet gesteund.

De categorie 'anders' is door vijf docenten aangekruist. Wat de docenten hebben ingevuld loopt zeer uiteen. Zij noemen: 'is afhankelijk van wat er geboden wordt', 'afwisselende exposities', 'gevarieerd en thematisch'. Een docent heeft niets ingevuld.

13.3 Verzamelen als thema

Museum de Fundatie heeft er voor gekozen om het museum in te richten als een verzamelaarsmuseum. Er zal aandacht zijn voor de verzameling en voor de verzamelaar. Maar vinden scholen dit wel een goede keuze? Van de achttien docenten die deze vraag hebben ingevuld, vinden elf het thema goed gekozen. De docenten is gevraagd om een toelichting te geven hierop. Vijf docenten vinden het thema goed gekozen omdat leerlingen zelf ook verzamelen en het op die manier aansluit bij hun belevingswereld. Een andere docent vindt het goed gekozen omdat leerlingen dan zien hoe kunstcollecties ontstaan. Twee vinden het thema goed omdat ze denken dat leerlingen op die manier leren waarom mensen liefhebbers zijn van kunst. Van de docenten die het thema niet goed gekozen vinden, hebben slechts twee de toelichting ingevuld. De een vindt het thema te specifiek en de ander denkt dat er 'te veel informatie wordt aangeboden' door dit thema te kiezen.

Als bijlage is een lijst opgenomen met alle thema's die de respondenten noemen.

13.4 Thematoonstellingen

Aan de docenten is gevraagd of ze eventueel geïnteresseerd zijn in een thematoonstelling. Dertien van de docenten waren hierin geïnteresseerd. Ook is hen gevraagd voorstellen te doen voor thema's. De thema's die zij noemen lopen zeer uiteen. Enkele voorbeelden: jeugdcultuur, het kind in de kunst, portret, keramiek, sport, beeld en taal, natuur, muziek.

14 Diensten en voorzieningen

14.1 Combinatiebezoek

Omdat Museum de Fundatie voor verscheidene musea het tentoonstellingsprogramma verzorgt, is scholen gevraagd of zij geïnteresseerd zijn in combinatiebezoeken met deze musea. Het gaat om een combinatiebezoek met Kasteel Het Nijenhuis bij Heino en met de Bergkerk in Deventer. De meeste docenten zijn hier niet in geïnteresseerd. Zeven van de zeventien docenten zijn wel geïnteresseerd in een combinatiebezoek met Het Nijenhuis. Van deze zeven respondenten zijn drie al bekend met Het Nijenhuis.

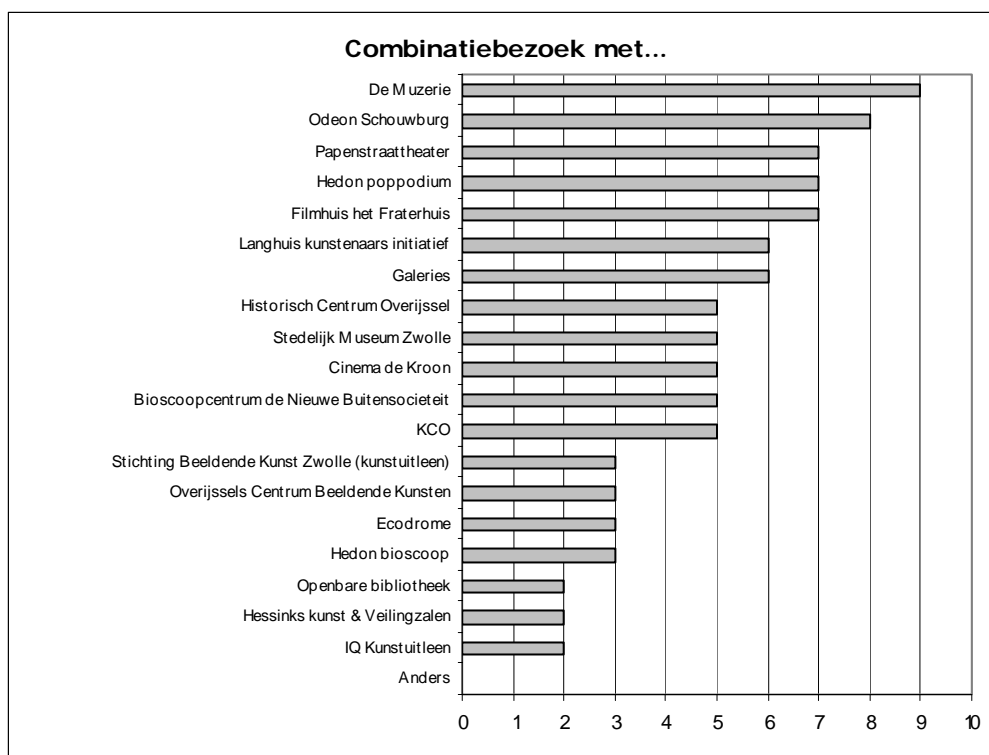
Zes docenten zijn geïnteresseerd in een combinatiebezoek met de Bergkerk in Deventer. De docenten is ook gevraagd hier een toelichting op te geven. Docenten die niet geïnteresseerd zijn, zeggen dat een combinatiebezoek problematisch is in verband met het regelen en financieren van vervoer. De docenten die wel geïnteresseerd zijn in een combinatiebezoek hebben hiervoor verschillende redenen. Een docent vindt dat de collectie van Hannema een goed overzicht biedt van de moderne kunst. Ook de tuin en het oude pand bij Heino worden genoemd als reden. Een andere docent vindt dat een combinatiebezoek een compleet overzicht biedt, het vult elkaar goed aan.

Er is ook gekeken naar de relatie tussen de plaats waar de school ligt en de interesse van een school voor een combinatiebezoek. Maar het aantal respondenten was te gering om een eventueel verband te kunnen achterhalen.

Daarnaast konden docenten aankruisen of zij geïnteresseerd waren in een combinatiebezoek met andere culturele instellingen in Zwolle. De helft van hen is geïnteresseerd in een combinatiebezoek met De Muzerie. Daarnaast zijn er ook veel die de Odeon Schouwburg noemen.

Het Papestraattheater, Hedon poppodium en Filmhuis het Fraterhuis bieden tevens goede mogelijkheden. Twee docenten zeggen helemaal geen combinatiebezoek te willen afleggen. De categorie 'anders' is door geen enkele docent aangekruist.

Grafiek 27

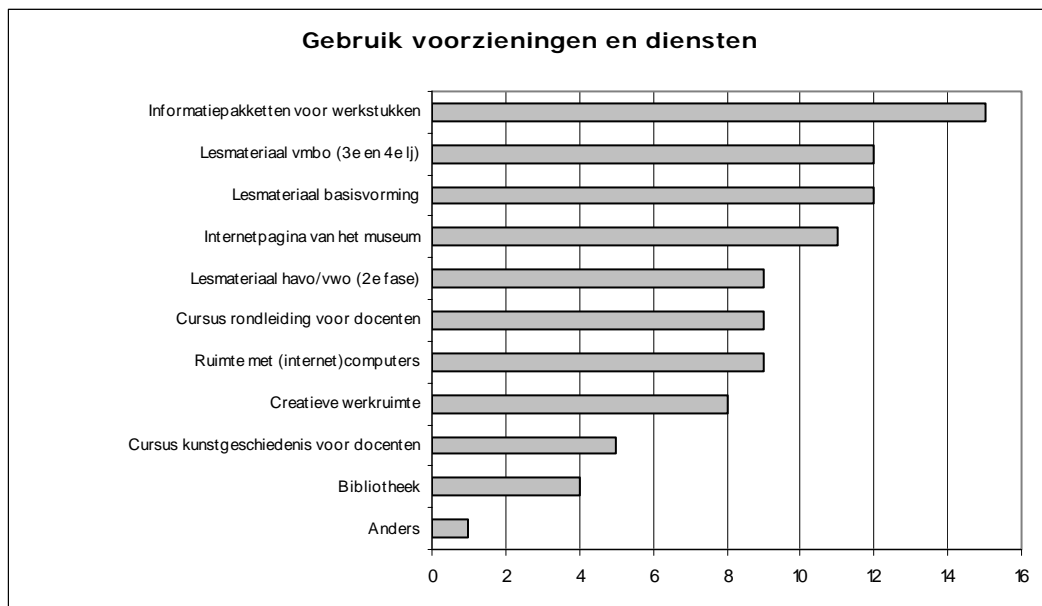

N = 18

14.2 Gebruik van diensten en voorzieningen

Het museum kan verschillende diensten en voorzieningen opzetten voor scholen en hun leerlingen. De docenten is gevraagd van welke zij gebruik zouden maken. Zij konden meerdere antwoorden aankruisen.

Grafiek 28

N= 17

Bijna alle docenten zeggen dat informatiepakketten voor het maken van werkstukken welkom zijn. Ook lesmateriaal voor de basisvorming en voor het derde en vierde leerjaar van het vmbo wordt door veel docenten genoemd. Een eigen site van het museum met informatie wordt ook als een belangrijke dienst of voorziening gezien. Docenten hebben minder behoefte aan een cursus kunstgeschiedenis en een bibliotheek van het museum. De categorie 'anders' is door een docent ingevuld. Deze opperde om een catalogus aan te leggen met een overzicht van alle werkstukken die leerlingen maken en betrekking hebben op het museum of de collectie van het museum.

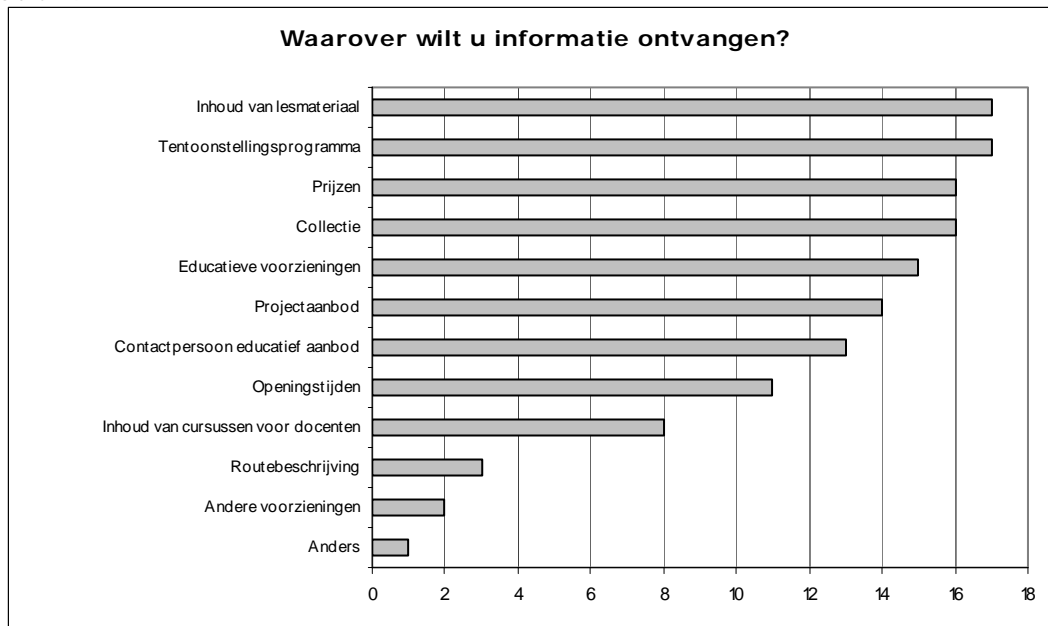
15 Informatievoorziening

Om scholen goed te kunnen informeren over het educatieve aanbod, is een aantal vragen gesteld over informatievoorziening. Dit zijn vragen over de inhoud van de informatie, de vorm en het tijdstip van verspreiden.

15.1 Waarover?

In grafiek 29 is te zien waarover scholen informatie willen ontvangen. Docenten konden meerdere opties aankruisen.

Grafiek 29

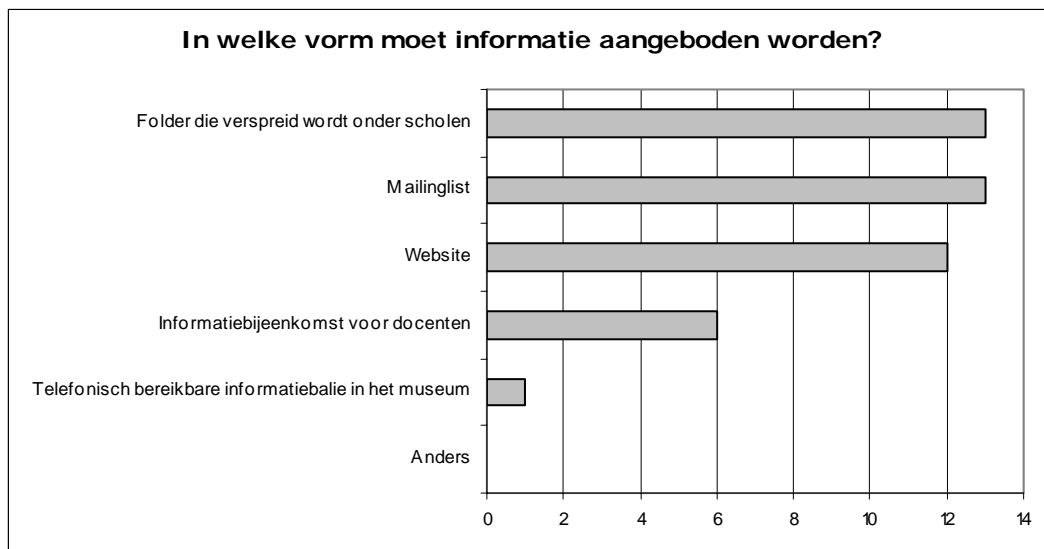
N= 18

Allereerst willen scholen geïnformeerd worden over wat er te zien is in het museum en welke onderwerpen aan bod komen in het lesmateriaal. Daarnaast willen bijna alle scholen informatie over prijzen, de collectie en de educatieve voorzieningen. Ook het projectaanbod vinden scholen interessant. Bovendien willen ze graag weten wie de contactpersoon is voor het educatieve aanbod en waar en hoe die te bereiken is. De docenten hebben minder behoefte aan cursussen voor henzelf. Opvallend is dat de informatie die ze graag willen hebben vooral inhoudelijk van aard is. Ze willen weten wat er te zien en wat er te doen is in en rond een bezoek aan het museum. Alleen informatie over de prijzen scoort net zo goed. De categorie 'anders' is door een docent aangekruist, die graag posters wil om op school op te hangen. Dit gaat echter meer over de vorm waarin informatie verspreid wordt dan over de informatie zelf.

15.2 Hoe?

In welke vorm kan deze informatie het best worden aangeboden? De scholen werd een aantal mogelijkheden voorgelegd. De resultaten zijn weergegeven in grafiek 30. Ook hier konden docenten meerdere opties aankruisen.

Grafiek 30

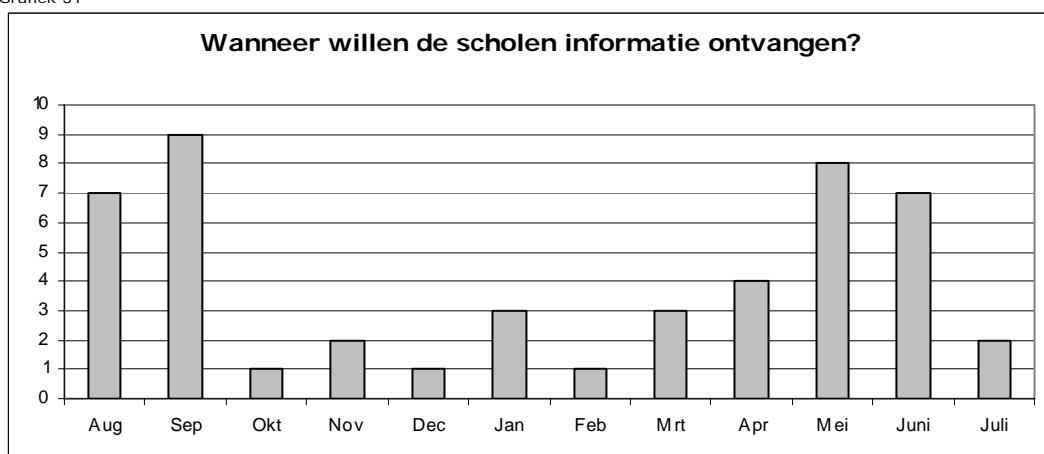
N= 18

Uit de grafiek blijkt dat drie vormen door veel scholen genoemd worden: het verspreiden van een folder onder de scholen, via een mailing en via de website van het museum. De andere drie opties werden door heel weinig docenten aangekruist. Scholen willen dus niet te veel hoeven doen voor het verkrijgen van informatie. De categorie 'anders' is door geen enkele docent aangekruist.

15.3 Wanneer?

Scholen moeten in hun jaarplanning rekening houden met onder andere de museumbezoeken. Daarom willen ze tijdig weten wat het museum te bieden heeft. Aan de scholen is daarom gevraagd wanneer ze de informatie willen ontvangen. Ze konden meerdere maanden aankruisen.

Grafiek 31

N= 18

Er zijn vier maanden waarin de scholen bij voorkeur informatie willen ontvangen over het educatieve aanbod van het museum. Ten eerste zijn dit de maanden augustus en september. In deze maanden willen ze de informatie ontvangen voor het komende schooljaar. De andere twee maanden zijn mei en juni. Ook voor deze maanden geldt dat de docenten de informatie voor het volgende schooljaar willen ontvangen. Deze scholen beginnen vroeg met de planning voor het volgende schooljaar.

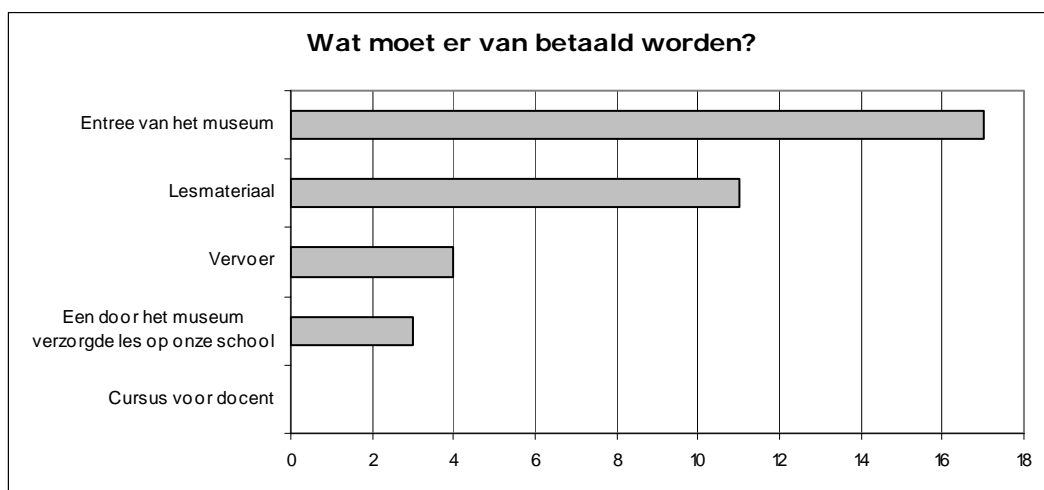
16 Budget, tijd en vervoer

16.1 Budget

Uit de vragen naar combinatiebezoeken is gebleken dat het financieren van culturele activiteiten een probleem is voor scholen, vooral als zij zelf vervoer regelen en betalen. Aan de docenten is gevraagd wat de scholen een redelijke prijs vinden per leerling voor een bezoek aan het museum en wat er van dit bedrag betaald wordt.

Gemiddeld vinden de scholen 3,24 euro per leerling een redelijke prijs voor een bezoek aan het museum. Maar de scores van de afzonderlijk scholen lopen nogal uiteen. Het laagste bedrag dat een docent noemt is 1,50 euro per leerling. Het hoogste bedrag dat wordt genoemd is 7,50 euro per leerling. Van dit bedrag willen scholen gemiddeld twee dingen bekostigen. Vijf van de zeventien scholen hebben drie kostenposten aangekruist. In grafiek 32 is te zien wat de belangrijkste kostenposten zijn: de entree van het museum en het lesmateriaal.

Grafiek 32

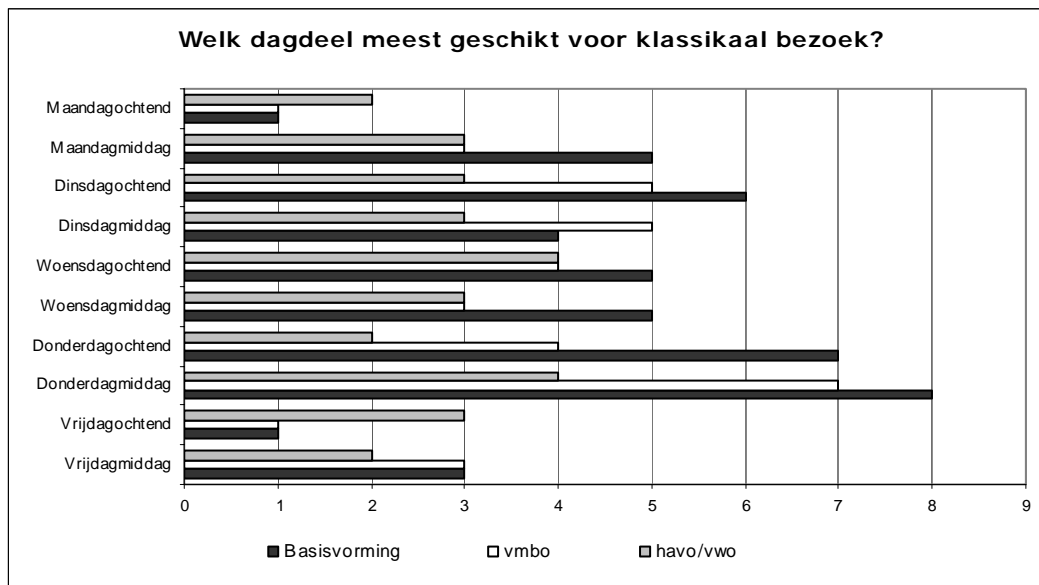
N= 17

Een cursus voor de docent hoeft van dit bedrag niet betaald te worden. Het is opvallend dat het vervoer, dat vaak een probleem vormt voor scholen, niet de meest genoemde kostenpost is. Ook is de scholen gevraagd wat zij een redelijke prijs vinden voor de entree voor een groep van ongeveer 25 leerlingen. Gemiddeld vinden scholen 60,50 euro een redelijke prijs. Maar ook bij deze vraag variëren de scholen in hun antwoord. De antwoorden lopen uiteen van 25 euro tot 125 euro.

16.2 Tijd en vervoer

Aan de scholen is gevraagd welke dagdelen het meest geschikt zijn om een klassikaal bezoek aan het museum af te leggen. Ook hierbij is een onderscheid gemaakt tussen de basisvorming, het vmbo en havo en vwo. Docenten konden meerdere opties aankruisen.

Grafiek 33

N basisvorming= 14; N vmbo = 14 en N havo en vwo = 14

Voor de basisvorming is donderdag een geschikte dag, zowel 's ochtends als 's middags. De donderdagmiddag is ook geschikt voor het derde en vierde leerjaar van het vmbo. Hoewel er voor de basisvorming en het vmbo duidelijke uitschieters te zien zijn, is dit voor havo en vwo niet het geval. Wel is te zien dat de maandag en de vrijdag over het algemeen niet geschikt gevonden worden door de docenten.

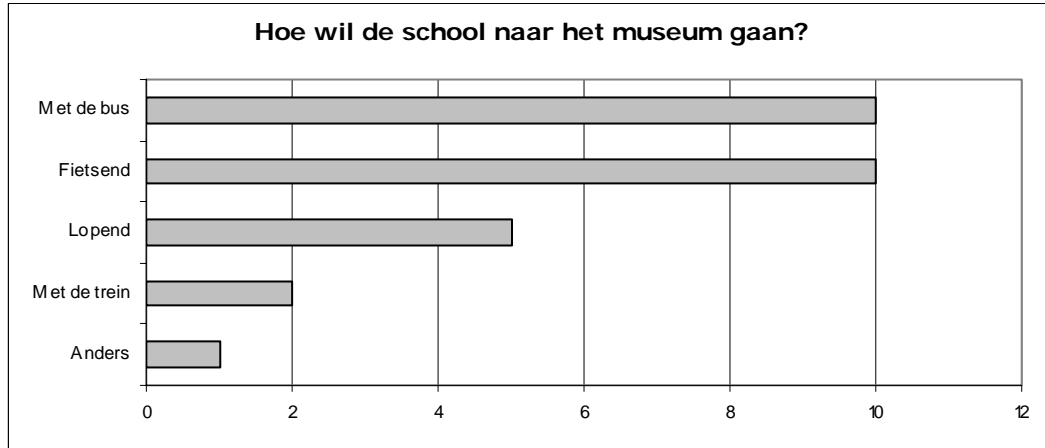
Hoeveel uren hebben de scholen beschikbaar voor de voorbereiding van een museumbezoek, het museumbezoek zelf en de verwerking ervan? Voor de voorbereiding hebben de scholen gemiddeld de minste uren beschikbaar, anderhalf uur. Het museumbezoek zelf en de verwerking ervan mogen beide gemiddeld een uur en drie kwartier duren. In tabel 7 is het gemiddelde, de hoogste en de laagste score te zien.

Tabel 7	Uren beschikbaar		
	Gemiddeld	Laagste	Hoogste
Vorbereiding	1 uur en 27 minuten	Half uur	3 uur
Museumbezoek	1 uur en 48 minuten	1 uur	3 uur
Verwerking	1 uur en 48 minuten	Half uur	4 uur

N= 15

De scholen is ook gevraagd hoe zij naar het museum denken te gaan. De meeste scholen voor voortgezet onderwijs zeggen gebruik te maken van de bus of van de fiets. Daarnaast is er nog een aantal dat lopend naar het museum toe wil komen. De categorie 'anders' is aangekruist door een docent. Deze noemt hier: 'ouders die willen rijden'.

Grafiek 34

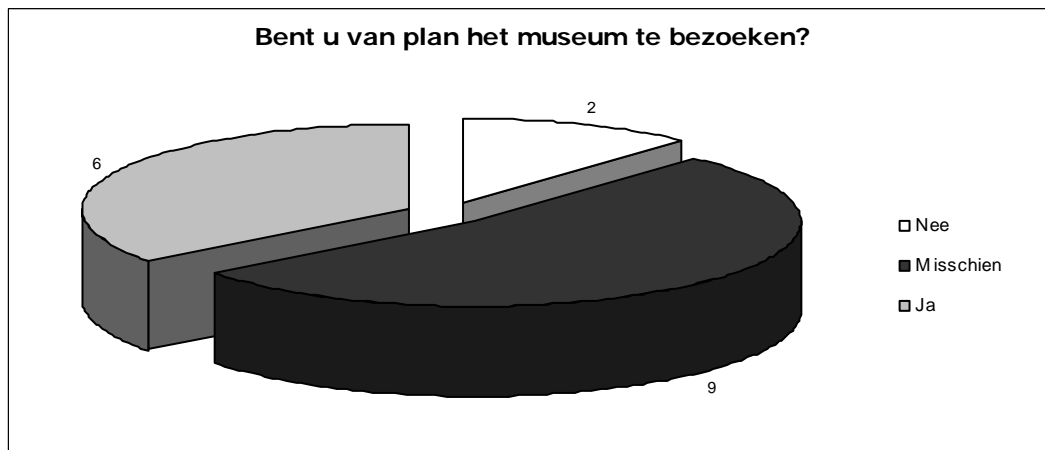

N= 18

16.3 Toekomstig bezoek

Van de zeventien scholen zijn er zes die zeker van plan zijn het museum te gaan bezoeken. Een groter aantal, negen scholen, zegt het museum misschien te gaan bezoeken. Slechts twee scholen geven te kennen dat ze het museum niet gaan bezoeken. De reden die zij hiervoor hebben is dat de school er geen geld voor heeft en dat het vervoer te duur is.

Grafiek 35

N= 17

De docenten is ook gevraagd of ze het museum zullen aanraden bij leerlingen die CKV1 of CKV-vmbo volgen. Alle docenten zeggen dit te zullen doen. Ook is gevraagd of de docenten dit wilden toelichten. Dit hebben slechts vijf docenten gedaan. Hun antwoorden variëren van 'het is dichtbij' tot 'in de omgeving is heel weinig aanbod. Deze kunst is heel welkom en gewenst.'

17 Samenvatting en vergelijking

In deze paragraaf worden de resultaten van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs met elkaar vergeleken. Het betreft de volgende onderdelen: activiteiten tijdens het museumbezoek, de voorbereiding en verwerking hiervan, rangschikking van de collectie en thema's voor tentoonstellingen, diensten en voorzieningen zoals lesmateriaal en rondleidingen, informatiebehoefte en tot slot het moment van bezoek en andere praktische zaken.

17.1 Voorbereiding en verwerking

In onderstaande tabel is te zien wat de meest genoemde antwoorden zijn voor de verschillende onderwijscategorieën als het gaat om voorbereiding en verwerking van een museumbezoek. Wat opvalt, is dat de respondenten voor alle onderwijscategorieën de voorkeur geven aan het voorbereiden van een museumbezoek op school. De verwerking daarentegen kan volgens de respondenten over het algemeen het beste gebeuren in het museum. Uitzonderingen zijn individueel bezoek van vmbo-leerlingen uit het derde en vierde leerjaar en klassikaal bezoek van leerlingen uit de Tweede Fase havo en vwo. Ook zijn er twee categorieën waar geen duidelijke voorkeur bestaat voor verwerking op school of in het museum. Dit zijn een klassikaal bezoek van vmbo-leerlingen het derde en vierde leerjaar en een klassikaal bezoek van havo en vwo leerlingen uit de Tweede Fase.

Tabel 8

	Voorbereiding		Verwerking	
	Op school	In het museum	Op school	In het museum
Onderbouw basisschool	X			X
Middenbouw basisschool	X			X
Bovenbouw basisschool	X			X
Basisvorming individueel	X			X
Basisvorming klassikaal	X			X
Vmbo individueel	X		X	
Vmbo klassikaal	X		X	X
Havo en vwo individueel	X		X	X
Havo en vwo klassikaal	X		X	

17.2 Activiteiten tijdens een museumbezoek

Bij de activiteiten die het meest worden genoemd, valt een verschil op tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Een door het museum verzorgde rondleiding heeft de voorkeur van de respondenten van het basisonderwijs. Ook voor de basisvorming en voor het vmbo wordt de verzorgde rondleiding zeer op prijs gesteld.

Bij vergelijking met elkaar van de categorieën in het voortgezet onderwijs is een aantal zaken te constateren. Beeldend werk maken in het museum als activiteit komt voor bij zowel basisvorming als vmbo. Een door leerlingen gemaakte tentoonstelling wordt vooral voor havo en vwo geschikt gevonden.

Er zijn geen grote verschillen te zien voor een individueel bezoek of klassikaal bezoek van leerlingen uit het voortgezet onderwijs.

Tabel 9

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Onderbouw basisschool	<ul style="list-style-type: none"> Door museum verzorgde rondleiding 	<ul style="list-style-type: none"> Door museum verzorgde lessen op school
Middenbouw basisschool	<ul style="list-style-type: none"> Zoektocht 	<ul style="list-style-type: none"> Door museum verzorgde rondleiding
Bovenbouw basisschool	<ul style="list-style-type: none"> Door museum verzorgde rondleiding 	<ul style="list-style-type: none"> Zoektocht
Basisvorming individueel	<ul style="list-style-type: none"> Zoektocht 	<ul style="list-style-type: none"> Beeldend werk maken in het museum Computerspel
Basisvorming klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Door het museum verzorgde rondleiding 	<ul style="list-style-type: none"> Begeleidende videofilm Computerspel
Vmbo individueel	<ul style="list-style-type: none"> Beeldend werk maken in het museum 	<ul style="list-style-type: none"> Zoektocht Begeleidende videofilm Computerspel
Vmbo klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Beeldend werk maken in het museum 	<ul style="list-style-type: none"> Kijkwijzer Door museum verzorgde rondleiding
Havo en vwo individueel	<ul style="list-style-type: none"> Leerling als gastconservator Kijkwijzer 	<ul style="list-style-type: none"> Maken van een film Maken van een beeldend werk Begeleidende videofilm
Havo en vwo klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Door leerlingen gemaakte tentoonstelling in museum 	<ul style="list-style-type: none"> Kijkwijzer

17.3 Kennis en rangschikking van de collectie

De gewenste kennis die leerlingen opdoen tijdens een museumbezoek komt overeen voor de verschillende onderwijscategorieën. Hoewel de accenten verschillen (eerste of tweede voorkeur) zijn dit de soorten kennis die leerlingen op moeten doen: kennis over beeldaspecten (zoals kleur, ruimte, vorm, et cetera), de totstandkoming van een kunstwerk en het onderwerp van het kunstwerk. Kennis over kunststromingen wordt alleen genoemd voor een klassikaal bezoek van leerlingen uit het voortgezet onderwijs en heeft de tweede voorkeur van docenten.

Tabel 10

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> Beeldaspecten 	<ul style="list-style-type: none"> De totstandkoming van een kunstwerk
Voortgezet onderwijs individueel	<ul style="list-style-type: none"> Onderwerp van het kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> De totstandkoming van een kunstwerk
Voortgezet onderwijs klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Beeldaspecten 	<ul style="list-style-type: none"> Kunststromingen De totstandkoming van een kunstwerk Onderwerp van een kunstwerk

Ook de voorkeur van de respondenten voor de rangschikking van de collectie komt overeen voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Zij geven de voorkeur aan een rangschikking naar genre (landschap, portret, dieren, et cetera) of naar kunststromingen.

Tabel 11

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Genre 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kunststromingen
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kunststromingen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Genre

17.4 Diensten en voorzieningen

De respondenten van zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs willen graag gebruikmaken van lesmateriaal van het museum. Daarnaast zijn informatiepakketten voor het maken van werkstukken ook gewenst. Dit laatste geldt alleen voor het voortgezet onderwijs.

Tabel 12

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lesmateriaal bovenbouw 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lesmateriaal middenbouw
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Informatiepakketten voor werkstukken 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lesmateriaal 3^e en 4^e leerjaar vmbo ▪ Lesmateriaal basisvorming

17.5 Informatievoorziening

Zowel scholen in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs willen graag op de hoogte worden gehouden over de inhoud van het lesmateriaal. Daarnaast is het basisonderwijs ook geïnteresseerd in het projectaanbod van het museum.

Het voortgezet onderwijs wil ook graag worden geïnformeerd over het tentoonstellingsprogramma, de prijzen van verschillende diensten en de collectie van het museum.

Tabel 13

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Inhoud van lesmateriaal 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Projectaanbod
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Inhoud van lesmateriaal ▪ Tentoonstellingsprogramma 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prijzen ▪ Collectie

In welke vorm moet deze informatie worden aangeboden? Ook hierover zijn de respondenten van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs het met elkaar eens. Een folder die verspreid wordt onder de scholen heeft de voorkeur van beide. Ook de website van het museum wordt genoemd als bron van informatie.

De scholen voor het voortgezet onderwijs ontvangen daarnaast ook graag informatie via een mailing.

Tabel 14

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Folder verspreid onder scholen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Website
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Folder verspreid onder scholen ▪ Mailing 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Website

De maanden waarin deze informatie het best verspreid kan worden zijn de maanden augustus en september. Als tweede voorkeur noemen de respondenten van het basisonderwijs de maand juni en de respondenten van het voortgezet onderwijs de maand mei.

Tabel 15

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Augustus ▪ September 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Juni
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ September 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mei

17.6 Budget, tijd en vervoer

De respondenten is gevraagd wat zij een redelijk bedrag vinden voor een museumbezoek. Voor het basisonderwijs is dit gemiddeld 1,80 euro per leerling. Voor het voortgezet onderwijs is dat gemiddeld 3,24 euro per leerling. Vervolgens is gevraagd wat van dit bedrag bekostigd wordt. Het meest genoemd is de entree van het museum. Vervolgens wordt het lesmateriaal ook veel genoemd.

Tabel 16

	Antwoord 1	Antwoord 2
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Entree 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lesmateriaal
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Entree 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lesmateriaal

In welke maand kan het museum een klassikaal bezoek verwachten? Zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs zeggen dat de maand maart het meest geschikt is voor een klassikaal bezoek. Wanneer we kijken naar de tweede voorkeur, dan kan het museum de meeste bezoeken verwachten in de maanden februari en april.

Tabel 17

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maart 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Februari
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maart 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ April

In tabel 18 is te zien welk dagdeel het meest geschikt is voor scholen om een museumbezoek af te leggen. Zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs noemen donderdagmiddag als eerste voorkeur. Uitzondering is de onderbouw van de basisschool. Daar gaat de voorkeur uit naar woensdagochtend.

Als tweede voorkeur noemen de meeste respondenten de dinsdagmiddag.

Tabel 18

	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
	Ochtend	Middag	Ochtend	Middag	Ochtend	Middag	Ochtend	Middag	Ochtend	Middag
Onderbouw basisschool					X		O			
Middenbouw basisschool		O		X				X		
Bovenbouw basisschool				O				X		
Basisvorming							O	X		
3^e en 4^e leerjaar vmbo			O	O				X		
Havo en vwo Tweede Fase		O	O	O	X	O		X	O	

x=1^e voorkeur; O=2^e voorkeur

Respondenten uit het basisonderwijs geven te kennen dat ze het liefst met auto's van ouders naar het museum te gaan. Respondenten uit het voortgezet onderwijs geven de voorkeur aan de fiets of de bus.

Tabel 19

	1 ^e voorkeur	2 ^e voorkeur
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none">▪ Auto's van ouders	<ul style="list-style-type: none">▪ Fiets
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none">▪ Fiets▪ Bus	<ul style="list-style-type: none">▪ Lopend

Deel 2: interviews

18 Opleidingen

De stad Zwolle herbergt een opmerkelijk groot aantal opleidingen middelbaar en hoger beroepsonderwijs vergeleken met steden van vergelijkbare omvang: drie pabo's, twee hogescholen met kunstvakopleidingen, twee ROC's met mbo-opleidingen voor alle richtingen en een specifieke mbo vakopleiding, het CIBAP¹². Omdat de opleidingen sterk van elkaar verschillen, zowel in niveau als in afstudeerrichtingen zullen de behoeften ten aanzien van de diensten die het nieuwe museum zou kunnen verlenen, vermoedelijk zeer uiteenlopen. Daarom besloot Cultuurnetwerk Nederland de opleidingen niet te ondervragen door middel van een enquête, maar de eventuele wensen apart te peilen. Op alle opleidingen werd een interview afgenomen met degene die, naar de mening van de directie, verantwoordelijk is voor de invulling van het leergebied cultuureducatie en/of voor de organisatie van culturele activiteiten. In sommige gevallen betekende dit dat werd gesproken met de directeur zelf, in andere gevallen met de cultuurcoördinatoren of met de opleidingscoördinatoren. Op drie opleidingen werd het gesprek gevoerd met twee personen, op de overige vier opleidingen interviewde Cultuurnetwerk Nederland een persoon.

Hierna volgt een analyse van de interviews. Daarbij worden drie groepen onderscheiden: de mbo-opleidingen, de pabo's en de kunstvakopleidingen. Hoewel de verwachtingen en wensen van de gesprekspartners per groep en soms ook per opleiding verschillen, kwamen in bijna alle gesprekken twee zaken steevast aan bod: iedereen verheugt zich op de komst van het nieuwe museum en denkt dat de studenten daar zeker baat bij zullen hebben. Telkens werd hierbij evenwel een groot voorbehoud uitgesproken: van groot belang is dat het museum zich open, vriendelijk en toegankelijk opstelt voor de opleidingen, hun docenten en studenten.

18.1 Mbo-opleidingen

De beide ROC's, bestaande uit middelbaar beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, die in Zwolle zijn gevestigd, Landstede en Deltion, kennen tal van locaties. Verscheidene vakopleidingen besteden aandacht aan kunst en cultuur. Deze belangstelling voor cultuureducatie is in het beroeps- en volwassenenonderwijs (kortweg bve genoemd) de laatste jaren sterk toegenomen. Het ministerie van OCW heeft drie jaar geleden een stimuleringsregeling in het leven geroepen die ertoe moet leiden dat culturele activiteiten een structurele plaats krijgen op de ROC's.¹³ Gelijktijdig is er in deze opleidingen een tendens te zien om studenten competentiegericht onderwijs te geven. Cultuur kan ertoe bijdragen dat studenten sociale vaardigheden ontwikkelen die bij andere vakken minder aan bod komen.¹⁴ Docenten en cultuurcoördinatoren van ROC's zoeken daarom naar initiatieven van culturele instellingen die aansluiten bij de belangstelling en bij het niveau van de studenten.

Op iedere mbo-opleiding is over het nieuwe museum gesproken met de sleutelfiguren voor de cultuureducatie. In sommige gevallen verwezen zij naar collega's bij dezelfde opleiding die zeker ook belangstelling voor het nieuwe museum zouden hebben.

Op ROC Deltion College werd gesproken met Ellie Verduijn, de opleidingscoördinator kunst en cultuur, een opleiding die is aangehaakt bij de opleiding Sociaal Cultureel Werk. Ook op ROC Landstede werd het gesprek gevoerd met twee coördinatoren van de opleiding Sociaal Cultureel Werk, Mariëlle Koster en Peter Evers. Zij houden zich onder meer bezig met de invulling van twee nieuwe studierichtingen bij de opleiding Vormgeving & Entertainment, namelijk Object en Ontwerp (enigszins te vergelijken met de oude opleiding Meubelmaken) en Media &

¹² Het CIBAP is een christelijke mbo-opleiding met twee afstudeerrichtingen: Interieur, Verf en Management en Reclame, Presentatie en Communicatie.

¹³ Zie voor meer informatie over cultuureducatie in de bve-instellingen: www.cultuurplein.nl

¹⁴ Zie voor een onderzoek naar de stand van zaken op het gebied van cultuurbeleid en cultuureducatie op de bve-instellingen: Ottevanger, D., Taat, J. & Vreede, M. de (2004). *De cultuur van het verleiden*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Entertainment. De gesprekspartners gaven nadrukkelijk te kennen dat er behalve op hun eigen opleiding zeker ook aanknopingspunten voor het museum te vinden zijn bij de afdeling Sociaal Pedagogisch Werk (SPW), waar onder meer wordt opgeleid tot onderwijsassistent.

Bij het CIBAP werd gesproken met Willem de Boer, de directeur van de opleiding voor Reclame, Presentatie en Communicatie. Hij liet weten dat ook de opleiding voor Interieur, Verf en Management zeker belangstelling zal hebben voor het nieuwe museum.

Na deze drie gesprekken kan worden vastgesteld dat de mbo-opleidingen zeker interesse hebben voor het nieuwe museum.¹⁵ Alle gesprekspartners zien ook mogelijkheden voor eventuele stages op de terreinen waarop wordt opgeleid. Genoemd worden: het begeleiden van kinderen naar en in het museum, de vormgeving en uitvoering van presentaties en tentoonstellingen, het bouwen van websites en dergelijke. Hierbij werd benadrukt dat goede begeleiding zowel vanuit het museum als vanuit de opleiding een vereiste is. Het Deltion College wijst bovendien op de mogelijkheid voor culturele instellingen om specifieke wensen voor assistentie kenbaar te maken in de projectenbank. Leerlingen die een klus doen, die is opgenomen in de projectenbank, kunnen hiervoor studiepunten verkrijgen.

Vanuit de aard van de opleidingen waarmee werd gesproken is de wens voor tentoonstellingen over ontwerpen (grafische vormgeving, meubels, industrieel design) goed te verklaren. Tevens is er behoefte aan goede informatiepakketten over vormgevers en kunstenaars die werk maken dat leerlingen van deze leeftijd (17 tot 22 jaar) aanspreekt. Als voorbeelden werden in dit verband Herman Brood en Jan des Bouvrie genoemd. Studenten vinden het werk van Brood mooi vanwege het graffitiachtige karakter. Jan des Bouvrie is als bekende Nederlander een voorbeeld voor studenten die leren meubels ontwerpen. Deze informatie kunnen de leerlingen dan gebruiken voor hun opdrachten en werkstukken en/of ter voorbereiding van hun museumbezoek. Het Deltion College zou zich bovendien kunnen voorstellen dat het museum een gastdocent levert voor een CKV-les, waarin uitleg wordt gegeven over het museumwerk zoals bijvoorbeeld doelstelling, doelgroep of collectie. Daarnaast verwees Ellie Verduijn naar het zogeheten Cultuurloket, een cultureel programma voor het personeel van het Deltion College (lezingen en excursies) waaraan onder meer ook de Kunstuitleen bijdragen levert. Sinds januari 2004 wordt ook voor studenten een cultureel programma georganiseerd. Een excursie naar het museum, een toelichting van een museummedewerker, een rondleiding en/of een lezing zouden zeker kunnen worden opgenomen in het programma.

CIBAP kan voor ad-hocprojecten leerlingen de opdracht geven bepaalde ruimte(n) te versieren of aan te kleden voor een opening of een andere feestelijke gebeurtenis.

De docenten van ROC Landstede spraken de dringende wens uit het museum zo laagdrempelig mogelijk te maken. Het is volgens hen belangrijk dat mbo-leerlingen zich welkom voelen en dat zij betrokken worden bij datgene waar musea mee bezig zijn. Wanneer dat eenmaal het geval is, zijn er legio mogelijkheden met deze doelgroep.

¹⁵ Ook buiten de mbo-opleidingen liggen voor het museum mogelijkheden. Zowel ROC Landstede als ROC Deltion hebben afdelingen voor volwasseneneducatie. In het kader van Nederlands als tweede taal (NT-2) kan het ontdekken van de eigen (culturele) omgeving een interessant aanknopingspunt bieden.

ROC's	ROC Landstede	ROC Deltion College	CIBAP, Opleiding Reclame, Presentatie en Communicatie (RPC)
Cultuureducatie in het lesprogramma	Vanaf studiejaar 2004-2005 twee studierichtingen in de opleiding Vormgeving & Entertainment namelijk Object & Ontwerp en Media & Entertainment; Andere raakvlakken met kunst en cultuur zijn lessen photoshop, het maken van een korte film en van videoclips, en het realiseren van een theatervoorstelling.	De studierichting Kunst en Cultuur bestaat nu drie jaar en is onderdeel van de opleiding Sociaal Cultureel Werk (SCW). Er zijn twee profielen: podiumkunstenaar en kunsteducatiemedewerker; Het vak CKV (1 ^e studiejaar) vormt een brede oriëntatie op het werkveld en kent een stage en een verkenning.	Cursisten voor de opleiding RPC doen een toelatingstest en na toelating worden ze opgeleid voor productpresentatie, design, industriële en grafische vormgeving en nieuwe media.
Opdrachten / stages	Een mogelijke stageopdracht kan voor de vakken presentatietechnieken en grafisch ontwerpen. Het gaat dan niet om het bedenken van iets maar de uitvoering ervan; Daarnaast kan in de onderzoeksfase van de vierdejaarsstage het museum in beeld komen Ook voor de SPW-opleiding (onderwijsassistent) kan het museum interessant zijn.	Het is niet gemakkelijk om een stage te lopen bij een kunstinstelling omdat de stageplaatsen worden getoetst door het SCW-werkveld; Het museum is als stageplaats geschikt voor cursisten met beeldende vorming als hoofdvak (begeleiding van kinderen in het museum of ontwikkelen brochures); Stages duren in het algemeen een schooljaar en resulteren in een product.	Cursisten kunnen ingezet worden bij het inrichten en vormgeven van tentoonstellingen (aanbesteding in tijd); Stagemogelijkheden voor vormgeving (brochures, affiches, presentatie, website) met begeleiding en beoordeling door deskundigen op dit gebied van het museum.
Bezoek museum	Uit de ervaringen met Rondje Kunst (vorig jaar speciaal voor Landstede) blijkt een geringe interesse van cursisten voor musea; Een bezoek aan een kunstenaar was echter zeer geslaagd, mede vanwege de enthousiaste presentatie en de persoonlijke aandacht voor de cursisten.	Het vak beeldende vorming in de studierichting Kunst en Cultuur biedt aanknopingspunten voor een bezoek aan het museum en voor informatiepakketten van het museum voor de cursisten over de museale collectie.	De opleiding is blij met een nieuw museum in Zwolle, omdat cursisten in opdracht of uit zichzelf elk jaar verschillende musea in Nederland bezoeken; De opleiding werkt niet structureel met musea samen.
Suggesties of wensen voor samenwerking met nieuw museum Zwolle	Het is van groot belang dat kunstwerken worden geselecteerd waar cursisten 'iets mee hebben'; Een aansprekende presentatie is voor deze doelgroep heel erg belangrijk; Een aanknopingspunt is een opdracht waarbij cursisten zich moeten verdiepen in het werk van een architect of vormgever, gekoppeld aan een mediagericht werkstuk; Werkvormen die voor cursisten geschikt zijn, zijn onder andere een computerspel en de organisatie van een meerdaags uitstapje voor medecursisten.	Medewerkers van het museum kunnen als gastdocent functioneren voor het vak CKV in de studierichting Kunst en Cultuur; Er is een projectenbank waardoor instellingen hand- en spandiensten kunnen vragen van cursisten; De opleiding Kunst en Cultuur staat open voor vragen van het museum en er zijn voldoende cursisten en medewerkers die van alle markten thuis zijn; Ook zou het museum kunnen deelnemen aan het Cultuurloket, waardoor medewerkers competenties kunnen ontwikkelen buiten hun beroepsprofiel.	Regelmatig krijgen cursisten opdracht om bepaalde ruimten aan te kleden (ad-hocsamenwerkingsprojecten) en afgelopen jaar zijn een bewegwijzering en de presentatie van een collectie verzorgd. Zo'n samenwerking kan ook in het nieuwe museum; Daarnaast is het de bedoeling dat cursisten gevoed worden met beelden, vandaar dat kijkopdrachten gericht op vormgeving, beeldend taalgebruik en kunstenaarsgegevens gewenst zijn; Bovendien worden tentoonstellingen over vormgeving, design op prijs gesteld.
Opmerkingen	De geïnterviewden betreuren het dat plaatselijke musea weinig samenwerken met Zwolse kunstenaars.		De opleiding werkt met jaarprogramma's, ruim voorafgaand aan een schooljaar dient contact voor samenwerking te worden gelegd.

18.2 Pabo's

Ook de pabo's pleiten voor een publieksvriendelijk museum waar hun studenten zich thuis kunnen voelen. Zij vinden dat de musea zich uitnodigend moeten opstellen en hebben de ervaring dat dit doorgaans niet gebeurt. Ludie Gootjes van de Gereformeerde Pabo verwoordde haar aanbeveling aan het nieuwe museum als volgt: 'Musea maken het jongeren en studenten niet gemakkelijk. De studenten krijgen de opdracht om de culturele omgeving van de school in kaart te brengen. Hierdoor worden ze op het goede spoor gezet. Jammer is dat ze vervolgens tegen muren en drempels oplopen. Zij voelen zich niet welkom en niet serieus genomen. Daar komt nog bij dat beeldende kunst op de basisschool een te vrijblijvend vak is. Een tip voor het nieuwe museum is dus: sta open voor communicatie.'

Cultuurnetwerk Nederland voerde gesprekken met vertegenwoordigers van de drie in Zwolle gevestigde pabo's. Op de Katholieke Pabo werden Mieke Tielens en Fred Hartog geïnterviewd, op de pabo van de Christelijke Hogeschool Windesheim Lex Stomp en op de Gereformeerde Pabo Ludie Gootjes-Klamer en Coby van der Stoep.

Hoewel de curricula van de drie Zwolse pabo's nogal van elkaar verschillen, maakt in alledrie de gevallen museumbezoek onderdeel uit van het onderwijsprogramma. Zo worden excursies georganiseerd waarbij de studenten met de hele jaargroep culturele activiteiten bezoeken. Daarnaast gaan studenten naar het museum in het kader van modules zelfstudie. Zij kiezen dan voor een museum dat past bij de module die ze hebben gekozen. Dit museum kan overal in Nederland liggen. Studenten kunnen dus net zo goed kiezen voor het Groninger Museum als voor het Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam. De studenten van de pabo's zijn doorgaans afkomstig uit het hele land en kiezen hun onderwerpen dus niet per definitie in de regio Zwolle. Dat neemt natuurlijk niet weg dat een museum zo in de buurt van de opleiding bijzonder welkom is.

Op alledrie de pabo's loopt men vooruit op de ontwikkelingen die in de nabije toekomst te verwachten zijn, namelijk dat er op basisscholen meer aandacht zal komen voor cultuureducatie.¹⁶ Vermoedelijk zal daarom ook op de basisscholen een leerkracht de functie van cultuurcoördinator krijgen¹⁷, zoals in het voortgezet onderwijs ook is gebeurd sinds de invoering van het vak CKV en de introductie van de CKV-bonnen (voor CKV in het vmbo, voor CKV1 in havo en vwo en voor CKV in de basisvorming). Studenten kunnen ervoor kiezen zich te specialiseren als cultuurcoördinator en/of in de kunstvakken. Andere specialisaties zijn sport, taal, zorg of ICT. Bij de Christelijke Hogeschool Windesheim heet een dergelijke specialisatie 'differentiatie kunst', bij de Katholieke Pabo bereidt men een profilering als kunstcoördinator voor en bij de Gereformeerde Hogeschool kan een student sinds september 2003 kiezen voor het 'werkveldprofiel kunstcoördinator'. Studenten die voor deze specialisatie kiezen, moeten de culturele omgeving van een basisschool in kaart brengen en op grond van deze inventarisatie culturele activiteiten bedenken die met de leerlingen kunnen worden ondernomen. Ook de inhoudelijke voorbereiding van het bezoek aan de culturele instelling behoort tot de taak van de student. Het spreekt vanzelf dat het nieuwe museum in Zwolle tot de culturele omgeving behoort van de basisscholen in de regio Zwolle. Studenten met een specialisatie in cultuur die hun stageplaats in Zwolle vinden, zullen dus zeker te maken krijgen met het museum.

18.2.1 Pabo - leerjaar 1 en 2

De pabo's differentiëren hun mogelijkheden voor samenwerking met het nieuwe museum min of meer op identieke wijze. In het eerste en tweede leerjaar zullen studenten het museum waarschijnlijk bezoeken, al of niet met een opdracht. Als vorm van introductie op een dergelijk bezoek suggereert een pabo een audiovisuele presentatie die op school kan worden vertoond.

¹⁶ Dit is het gevolg van een beleidsbesluit dat door staatssecretaris Medy van der Laan is vermeld in haar notitie *Meer dan de som. Beleidsbrief Cultuur 2004 – 2007* van 3 november 2003 (p. 16): 'Er zal extra geïnvesteerd worden in het project Cultuur en School, een intensivering die van vier miljoen euro in 2004 zal oplopen tot 22 miljoen in 2007. Dit biedt scholen de ruimte om cultuureducatie zelfstandig gestalte te geven conform de voorgenomen Herziening Kerndoelen Basisonderwijs.'

¹⁷ Op sommige basisscholen is dit nu al het geval.

Hierin zou een algemene kennismaking met het gebouw en met de collectie aan de orde moeten komen. Ook een audiotour zou op prijs worden gesteld. Hiermee zou dan niet alleen de pabostudenten, maar ook de individuele bezoekers door het museum geloodst kunnen worden. Alle gesprekspartners lieten weten dat het voor hun studenten interessant zou zijn iets te horen over het educatieve beleid van het museum: Hoe is de collectie toegankelijk gemaakt? Welke gedachten zitten daarachter? En op welke doelgroepen richt men zich? Voor pabostudenten wordt het museum extra aantrekkelijk indien de presentatie kindvriendelijk is. Studenten kunnen dan analyseren op welke wijze dat is gebeurd.

Het thema verzamelen wordt zeer geschikt geacht voor kinderen en door de pabo's toegejuicht. Als mogelijke tentoonstellingsonderwerpen worden onder meer de volgende thema's genoemd: schoenen, kleding en mode, vormgeving, binnen- en buitenkant, beeldaspecten (licht, vorm, kleur, ruimte), figuratief – abstract, fantasie. Ook wordt gewezen op de mogelijkheid voor een wisselwerking tussen opdrachten op school en een tentoonstelling in het museum. Zo waren studenten van de Gereformeerde Pabo op het moment van bezoek van Cultuurnetwerk Nederland bezig met een opdracht over de beeldend kunstenaar Hans Arp. Het zou prachtig zijn als op dat moment ook beeldend werk van Arp te zien zou zijn in het museum.

Voor de werkstukken en opdrachten die in het eerste en tweede jaar worden uitgevoerd, zou het handig zijn wanneer het museum informatie over kunstenaars en kunstwerken (lieft digitaal) beschikbaar heeft.

18.2.2 Pabo - leerjaar 3 en 4

Later in de studie behoren diverse vormen van samenwerking tussen museum en de pabostudent tot de mogelijkheden. Studenten zouden lesprojecten kunnen bedenken en deze vervolgens op hun stageschool uitvoeren. De leerlingen van hun stagegroep begeleiden zij bij de voorbereiding en verwerking van het museumbezoek en bij het museumbezoek zelf. Ook zou het museum pabostudenten kunnen vragen lesmateriaal te maken bij een bepaalde tentoonstelling.

Mieke Tielens en Fred Hartog van de Katholieke Pabo opperen bovendien dat het maken van een leskist een heel mooi afrondingsproject zou zijn voor hun studenten. Het lijkt misschien een beetje een oubollig middel in deze tijden van digitale snelwegen, aldus de gesprekspartners, maar bij basisscholen zijn de leskisten nog steeds zeer geliefd. Het biedt vooral de scholen in afgelegen gebieden de kans toch kennis te maken met kunst, cultuur en natuur. Het museum zou begeleiding kunnen geven op het gebied van de inhoud (de keuze van onderwerp en kunstwerken) en de pabo zou de didactische aspecten kunnen verzorgen.

Ook een samenwerking zoals die in Twente bestaat, zou door de Katholieke Pabo op prijs worden gesteld. Daar maken studenten van Hogeschool Edith Stein in Hengelo samen met het Kunstcentrum en de Schooladviesdienst jaarlijks een tentoonstelling met en over een stuk of vijf kunstenaars in de regio. Er worden videofilms opgenomen in de ateliers van de kunstenaars, die op de tentoonstelling te zien zijn en de studenten maken lesmateriaal en kijkopdrachten. Vervolgens begeleiden zij in totaal 2500 leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs op deze tentoonstelling nadat zij een voorbereidende les in de klas hebben gegeven.

De Katholieke Pabo stelt voor een dergelijk project – eventueel in samenwerking met de andere pabo's in Zwolle – op te zetten. Studenten van de Katholieke Pabo lopen stage op zeven basisscholen in de stad Zwolle. Wanneer stagescholen in de omgeving daarbij opgeteld worden, kan een groot aantal scholen op die manier bediend worden. Ook Windesheimstudenten lopen stage op scholen in Zwolle en de regio. De stagescholen van de Gereformeerde Pabo liggen over het algemeen verder weg, omdat gekozen wordt voor basisscholen die gereformeerd van signatuur zijn. Studenten kiezen vaak voor een school die ligt in het gebied waar zij oorspronkelijk vandaan komen en dat kan variëren van Zeeuws-Vlaanderen tot Groningen. Maar ook in Zwolle en omgeving heeft de Gereformeerde Pabo een aantal stagescholen. Mieke Tielens en Fred Hartog pleiten er daarom voor af en toe met de drie pabo's om de tafel te gaan zitten, zodat besproken kan worden of eventuele projecten al of niet gezamenlijk kunnen worden ondernomen.

In het hierboven beschreven voorbeeldproject in Hengelo, werken pabostudenten samen met hedendaagse kunstenaars uit de regio. Opvallend was dat tijdens de interviews die Cultuurnetwerk Nederland in Zwolle hield, diverse keren werd gezegd dat het hoog tijd is dat er aandacht komt voor Zwolse kunstenaars. Voor hen bestaat nu naar hun mening amper een plek om te exposeren, terwijl het werk dat wordt geproduceerd meer dan voldoende kwaliteit heeft. Tot slot een tip van een van de gesprekspartners van de Katholieke Pabo: 'Graag geen stoffig museum, maar leuk en fris en gek. En vooral kindvriendelijk. Kortom: onze wens is lage drempels. Toegankelijk. Maak het mogelijk dat studenten zelf iets kunnen opzetten.'

18.3 De kunstvakopleidingen

In Kampen is de CABK gevestigd, een afdeling beeldende kunsten van ArtEZ hogeschool voor de kunsten. Hier worden studenten opgeleid tot beeldend kunstenaar of tot docent in de beeldende vakken. In Zwolle maakt de opleiding docent beeldende kunst en vormgeving onderdeel uit van de Christelijke Hogeschool Windesheim. Beide opleidingen komen met ingang van 1 september 2004 samen onder een dak in het Sophiagebouw, een voormalig ziekenhuis in Zwolle. Zij blijven evenwel hun eigen identiteit behouden, al zal wellicht meer worden samengewerkt dan voorheen.¹⁸ Gesproken werd met de directeur van de CABK Kampen, Wilhelm Weitkamp en met de coördinator van de docentenopleiding beeldende kunst en vormgeving Windesheim, Dick Kleingeld.

Van de studenten van deze beide opleidingen mag worden verwacht dat zij regelmatig musea bezoeken, al merkt Weitkamp op dat dit minder vaak uit eigen beweging gebeurt dan je zou mogen hopen. Vanuit de opleiding worden regelmatig excursies georganiseerd, al of niet voorzien van opdrachten en dergelijke. Van het museum wordt hierbij weinig verwacht, al zou een gedigitaliseerd overzicht van de collectie bijzonder op prijs worden gesteld. De studenten worden geacht zelfstandig te kunnen functioneren. Eventueel bereidt de kunstgeschiedenisdocent het bezoek voor. Studenten van de docentenopleidingen kunnen een museumbezoek begeleiden van leerlingen op hun stageschool. Het betreft hier scholen voor voortgezet onderwijs. Zij stellen dan bijvoorbeeld tevens lesmateriaal samen voor de leerlingen. Ook valt te denken aan een stageplaats in het museum met het doel een tentoonstelling te maken die geschikt is voor het voortgezet onderwijs. De studenten zouden hierbij educatief materiaal kunnen maken.

Wilhelm Weitkamp van de CABK Kampen denkt daarnaast aan een opdracht aan studenten autonome kunst uit het tweede en/of derde leerjaar. Voor deze groep wordt jaarlijks gezocht naar een plaats of gebouw in de openbare ruimte als inspiratie voor hun werk. Het nieuwe museum in Zwolle lijkt daarvoor zeer geschikt. Het voormalige gerechtsgebouw is imposant en biedt tal van aanknopingspunten voor ruimtelijk werk.

Beide gesprekspartners geven te kennen dat ze voor het (afstudeer)werk van hun studenten altijd expositieruimte zoeken. Het nieuwe museum in Zwolle biedt daarvoor evenwel geen oplossing, omdat deze ruimte veel te klein is. De examenexposities hebben doorgaans een omvang die ook het nieuwe academiegebouw verre overstijgt. Er wordt dus altijd gezocht naar extra mogelijkheden. Er zouden eventueel deelpresentaties kunnen worden gehouden in het nieuwe museum.

In dit verband wordt ook het nieuwe initiatief van de kunstvakopleidingen genoemd, waarbij de academies betrokken zijn, namelijk het Broerenkerkplan. De Hogeschool wil bij de Broerenkerk drie podia, een jazzcafé en een expositieruimte creëren. Hier kunnen studenten van het conservatorium optreden en studenten beeldende kunst exposeren. Het is echter nadrukkelijk de bedoeling dat ook niet-studenten hier een podium vinden. De gemeente Zwolle ondersteunt het plan.

¹⁸ Tijdens de interviews, die werden gehouden op 29 oktober en 7 november 2003, was nog sprake van een fusie tussen beide opleidingen met behoud van eigen identiteit. Inmiddels is deze fusie afgeketst. Beide opleidingen worden nog wel ondergebracht in een gebouw.

Docentenopleidingen pabo's en andere	Beeldende kunst en vormgeving, Windesheim Zwolle	Beeldende kunst en vormgeving, CABK Kampen	Pabo, Gereformeerde Hogeschool Zwolle	Katholieke Pabo, Zwolle	Pabo, Christelijke Hogeschool Windesheim Zwolle
Opleiding	Opleiding voor het hele gebied van het beeldendekunstvak en voorbereid op het geven van CKV(1).	Opleiding voor het hele gebied van het beeldende kunstvak en voorbereid op CKV1, 2 en 3.	Pilotproject in 3 ^e studiejaar. Studenten maken acht educatieve tentoonstellingen.	Er is een zelfstudie module Culturele activiteiten (deeltijd 4, elk jaar 1; Voltijd 8, elk jaar 2).	
Opgavet / stages	Tijdens stage worden opdrachten uitgevoerd die voor het toekomstige werkveld van belang zijn. Voorbeelden: maken van lesmateriaal, organiseren van excursies voor het voortgezet onderwijs, organiseren en samenstellen van tentoonstellingen.	Stages in nieuw museum zijn mogelijk.	Museumbezoek als onderdeel van een stageopdracht, als case bijvoorbeeld; Studenten krijgen opdracht bij tentoonstellingen van christelijke kunstenaars lessen te bedenken voor basisschoolleerlingen.	In derde en vierde jaar moeten studenten inzicht krijgen in aanbod van buiten school en contact leggen tussen culturele instellingen en basisscholen, als een soort kunstcoördinator; Graag overleg met de andere Zwolse pabo's over museumprojecten.	De stage resulteert in een product dat moet worden goedgekeurd worden door de opdrachtgever en de opleiding, die vooral kijkt of het geschikt is voor het basisonderwijs.
Bezoek museum	Excursies en museumbezoeken worden in het kader van de opleiding aangemoedigd.	Museumbezoek en meerdaagse excursies worden georganiseerd. Deelname is verplicht.	Museumbezoek vooral in uren voor zelfstudie met opdrachten kunstbeschouwing voor het vak beeldende vorming.	Organisatie van excursies, waaronder museumbezoek, een keer per jaargroep; Studenten worden gestimuleerd zelf musea te bezoeken.	Onderdeel van lessen beeldende vorming (verplicht).
Reflectie/behoefte aan een museumbibliotheek	In een kunstdossier wordt bijgehouden wat studenten hebben geleerd van bezoeken aan musea en theatervoorstellingen.	Museumbibliotheek is niet nodig.	Het museum hoeft de studenten niet te leren beschouwen, dat leren ze op de opleiding. Veel gebruik internet.		Eigen bibliotheek voldoet niet altijd, dan gaan studenten naar buiten, bijvoorbeeld Ecodrome.
Samenwerking onderwijsinstellingen	Beide opleidingen waren voornemens tot een bestuurlijke samenwerking en gezamenlijke docentenopleiding (2004); de bestuurlijke samenwerking is mislukt (januari 2004), maar beide instellingen worden in de nieuwe locatie in Zwolle gehuisvest. Stages scholen voor voortgezet onderwijs.		Stages zijn verspreid over heel Nederland.	Stages in Zwolle en ruime regio daaromheen: Salland, Noord-Veluwe, Apeldoorn, NO polder, Lelystad en omgeving etc.	Stages zijn verspreid over heel Nederland.
Samenwerking culturele instellingen	Kunst en Cultuur Overijssel, Museum de Fundatie, Stedelijk Museum Zwolle, Kunstcommissie gemeente Zwolle.	In voorbereiding zijn een expositieruimte en podium in Broerenkerkplan (vanaf 2005). Contacten met OCBK, Kunstkwartier Zwolle.	Geen samenwerking omdat die niets oplevert.	Kunstuitleen, De Muzerie; KCO/OCBK/Kunstuitleen met kunstenaarsbestand.	Ecodrome op projectbasis.

Docentenopleidingen pabo's en andere	Beeldende kunst en vormgeving, Windesheim Zwolle	Beeldende kunst en vormgeving, CABK Kampen	Pabo, Gereformeerde Hogeschool Zwolle	Katholieke Pabo, Zwolle	Pabo, Christelijke Hogeschool Windesheim Zwolle
Suggesties of wensen voor samenwerking met nieuw museum Zwolle	Voortzetting samenwerking met: voorbereiding en verwerking museumbezoek van studenten; digitaal collectieoverzicht; Ontwikkeling lesmateriaal voortgezet onderwijs; samenstelling tentoonstellingen; Expositie afstudeerwerk studenten.	Afspraken met nieuw museum over verplicht museumbezoek in bepaalde jaarperiode; Benut het museumgebouw als uitgangspunt voor autonoom kunstproject; Samenstelling tentoonstellingen met studentenwerk.	Studenten informeren over het maken van een educatieve tentoonstelling; Studenten kansen bieden in hun eigen omgeving een museum beeldende kunst te bezoeken; Aansluiten met tentoonstellingsprogramma bij onderwerpen die in de pabo worden behandeld (bijvoorbeeld Arp).	Studenten maken bij tentoonstellingen van het museum leerlingenmateriaal; Ontvangen en rondleiden van leerlingen (gezamenlijke voorbereiding); Ontwerpen van leskisten voor reizende tentoonstellingen.	Het museum biedt, als het programma's voor scholen aanbiedt, een aanknopingspunt voor de pabo. Studenten kunnen in de differentiatie kunst het programma voor de leerlingen bekijken en doorlopen.
Opmerkingen			Sta open voor communicatie; wees toegankelijk.	De wens is lage drempels, grote toegankelijkheid en belonen van studenteninitiatief	Overleg met de verenigingen voor openbaar onderwijs en voor protestants-christelijk onderwijs.

19 Culturele instellingen

In de vragenlijsten die Cultuurnetwerk Nederland naar scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs stuurde, werd gevraagd van welke Zwolse culturele instellingen aanbod wordt afgenomen. In overleg met Museum de Fundatie, de opdrachtgever, maakte Cultuurnetwerk een keuze uit deze instellingen teneinde met de directeuren of medewerkers een gesprek te voeren over eventuele samenwerking met het nieuwe museum.

De oorspronkelijke selectie bestond uit zeven instellingen. Uiteindelijk zijn met directeuren en medewerkers van vijf instellingen gesprekken gevoerd. De door Cultuurnetwerk gemaakte afspraken met een instelling liepen telkens mis waardoor tenslotte besloten is dit gesprek achterwege te laten. Een andere instelling gaf te kennen vooralsnog geen tijd te willen investeren in het nieuwe museum.

In de periode oktober tot december 2003 werden gesprekken gevoerd met de Kunstuitleen, het Stedelijk Museum, de Openbare Bibliotheek, De Muzerie en met Kunst & Cultuur Overijssel (KCO). De taken en verantwoordelijkheden van deze vijf instellingen lopen zo sterk uiteen dat besloten is de specifieke wensen en behoeften apart te behandelen.

In het algemeen kan worden geconstateerd dat de vertegenwoordigers van de collega-instellingen met wie gesproken is, enthousiast zijn over de komst van het nieuwe museum. Evenals de gesprekspartners van de opleidingen gaven ook de culturele instellingen duidelijk te kennen dat het hoog tijd wordt dat Zwolle weer een museum krijgt waar hedendaagse kunst wordt gepresenteerd. Sinds het Stedelijk Museum deze taak niet meer heeft, ontbeert de stad een plaats waar exposities van het werk van nog levende kunstenaars te zien zijn. Zeker nu Galerie Het Langhuis dreigt te verdwijnen, wordt het aanbod hedendaagse kunst steeds beperkter.

Opvallend was overigens dat verscheidene mensen lieten weten dat zij het bijzonder jammer vinden dat het Museum voor naïeve en outsiderkunst ofwel De Stadshof is verdwenen. Zowel vertegenwoordigers van de opleidingen als van de culturele instellingen vinden dat de collectie heel toegankelijk was en dat de museummedewerkers een publieksvriendelijke houding hadden. Diverse keren werd bovendien gewezen op de aanwezigheid van een museumwinkeltje waar originele aantrekkelijke cadeaus konden worden gekocht voor collega's en vrienden.

19.1 Netwerken

Tijdens de interviews kwamen diverse netwerken in de regio Zwolle ter sprake. Zo kennen de directeuren van enkele culturele instellingen samen een directeurenoverleg. Geen van de personen met wie gesproken is, maakte evenwel onderdeel uit van dit overleg zodat over de agenda en de frequentie van de bijeenkomsten geen nadere mededelingen konden worden gedaan.

Alle instellingen die iets willen ondernemen voor CKV (1) komen bijeen in het CKV-netwerkoverleg, waar ook de cultuurcoördinatoren van bovenbouw en Tweede Fase van het voortgezet onderwijs aanwezig zijn. Dit netwerkoverleg wordt bijeengeroepen door De Muzerie en komt vier keer per jaar bij elkaar. Het is de bedoeling dat culturele instellingen hier hun voorgenomen programma's presenteren. Hun wordt gevraagd het project dat zij voor ogen hebben vooraf kort en duidelijk op een A4-tje te zetten. Aan het CKV-netwerk wordt deelgenomen door vertegenwoordigers van veertien Zwolse locaties voor voortgezet onderwijs, die CKV (1) in hun pakket hebben. Zij kunnen op die manier in een vroeg stadium suggesties geven of kritiepunten aandragen.

Een derde netwerk waar Cultuurnetwerk Nederland op stuitte is het zogeheten Kunstkwartier, een overlegorgaan voor alle instellingen die zich bezighouden met hedendaagse kunst.

Deelnemers aan Kunstkwartier zijn onder meer: Overijssels Centrum voor Beeldende Kunst (OCBK), een onderdeel van KCO, Galerie Het Langhuis, De Muzerie en het Odeon.

Het ligt voor de hand dat het nieuwe museum in deze drie netwerken gaat participeren.

19.2 De Muzerie

Het spreekt vanzelf dat De Muzerie een belangrijke samenwerkingspartner kan zijn voor het museum. Dit centrum voor de kunsten heeft contact met alle scholen voor voortgezet onderwijs en met tachtig procent van de scholen voor basisonderwijs in Zwolle. Gesproken is met Dymph Gerlag, coördinator voortgezet onderwijs en met Elly Cuhfus, coördinator basisonderwijs.

In principe kunnen alle educatieve projecten van het museum worden opgenomen in het aanbod van De Muzerie. Voorwaarde is wel dat sprake is van kwaliteit en van afstemming op de doelgroep. Ofwel: De Muzerie moet achter het project kunnen staan. Mocht er sprake zijn van een project voor CKV of CKV1 dan is het dringende advies om dit plan te bespreken in het CKV-netwerk. Alle onderwijsprojecten waarvoor De Muzerie bemiddelt moeten in het vroege voorjaar (februari, maart) bekend zijn, willen zij opgenomen kunnen worden in het aanbod van het volgende schooljaar. De aanbodgidsen voor zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs komen aan het begin van de zomer uit, zodat scholen hun programma ruim voor aanvang van het nieuwe schooljaar kunnen plannen en boeken.

De Muzerie is van plan een kunstmenu op te zetten voor het basisonderwijs, waar uiteraard een of meer museumprojecten in kunnen worden opgenomen.

Voor het voortgezet onderwijs wordt een activiteit georganiseerd waaraan bijna 25 Zwolse culturele instellingen en kunstenaarsinitiatieven deelnemen: Rondje Kunst. Dit jaarlijkse evenement is bestemd voor alle leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs. Op een dag in november (in sommige gevallen in februari) gaan de derdeklassers op pad. Zij bezoeken een, twee of drie instellingen op die dag en krijgen daar een activiteit aangeboden. Alle deelnemende instellingen maken speciaal voor dit project een educatief programma. De Muzerie zou het bijzonder op prijs stellen indien het museum vanaf november 2004 participant van Rondje Kunst zou zijn, zoals De Stadshof (Museum voor naïeve en outsiderkunst) dat in het verleden was. Andere speciale projecten voor het voortgezet onderwijs kunnen, zoals eerder opgemerkt, worden aangekondigd en toegelicht in het CKV-netwerkoverleg. In het verleden hebben CKV-leerlingen een tentoonstelling samengesteld uit de collectie van Museum de Fundatie, die werd gepresenteerd in het Provinciehuis. Dit project werd begeleid door een medewerker van De Muzerie en van het museum. Een dergelijk project zou weer in samenwerking met De Muzerie kunnen worden opgezet.

Voor alle doelgroepen die het museum in het kader van een project bezoeken, geldt dat zij welkom zijn in het gebouw van De Muzerie, dat vlakbij gelegen is. De Muzerie kan hier actieve verwerkingslessen verzorgen.

De Muzerie gaat wellicht voor studenten van ROC's en van pabo's in de toekomst ook een soort Rondje Kunst organiseren. Voor ROC Landstede werd al eens een aangepaste versie van Rondje Kunst gemaakt. Struikelblok bij het verrichten van diensten voor ROC's of pabo's is de financiering. Kosten die De Muzerie maakt voor ondersteuning of begeleiding van deze groepen worden doorberekend, omdat voor dit werk geen subsidie wordt verkregen. Dit maakt het voor de opleidingen vaak (te) duur. Deze financiële drempel werd overigens door de opleidingen in de gesprekken met Cultuurnetwerk Nederland ook diverse malen genoemd als belemmering om gebruik te maken van de diensten van De Muzerie.

Hetzelfde geldt voor werkzaamheden van De Muzerie voor scholen die buiten Zwolle liggen. Ook voor die scholen moeten alle kosten worden doorberekend. Daar staat tegenover dat zij in aanmerking kunnen komen voor financiering vanuit het KCO. Er is overleg tussen De Muzerie en het KCO om het financieringssysteem voor de buitenwacht – in dit geval de scholen – inzichtelijker te maken.

Samenvattend kan worden gesteld dat De Muzerie zich nadrukkelijk aanbiedt als samenwerkingspartner voor het onderwijs. Het verdient aanbeveling om eventuele plannen in een vroegtijdig stadium aan De Muzerie voor te leggen, zodat deze zo nodig nog kunnen worden bijgesteld. Medewerkers van De Muzerie kunnen adviseren over onderwijsprojecten. Mocht uitgebreide ondersteuning gewenst zijn, dan behoort ook dat – tegen betaling - tot de mogelijkheden.

19.3 Kunst & Cultuur Overijssel (KCO)

Mabel Schalijs, directeur KCO¹⁹, ziet De Muzerie als eerste samenwerkingspartner voor het museum. Voor projecten die een provinciale reikwijdte hebben kan KCO bemiddelen, de belangrijkste taak van KCO is namelijk bemiddeling tussen culturele instellingen en basisonderwijs en voortgezet onderwijs in de hele provincie. Ondersteuning en begeleiding behoren sinds een bezuinigingsoperatie niet meer tot het takenpakket van KCO, al komt begeleiding incidenteel nog wel voor.

Het Overijssels Centrum Beeldende Kunsten (OCBK) dat onderdeel uitmaakt van KCO stelt tentoonstellingen samen die in Zwolle te zien zijn. Deze tentoonstellingen worden vaak in samenwerking met de Kunstuitleen Zwolle gemaakt, welke instelling in hetzelfde gebouw zit. Daarnaast worden tentoonstellingen gemaakt die in de provincie rondreizen. Bij deze tentoonstellingen wordt doorgaans educatief materiaal gemaakt. Wanneer het museum educatieve projecten zou opzetten voor het voortgezet onderwijs, is eventueel subsidie van het KCO beschikbaar. Voorwaarde is dan dat het museum voor een degelijke inhoudelijke inbreng garant staat.

19.4 De Kunstuitleen

De Kunstuitleen laat tijdens het interview herhaaldelijk weten heel verheugd te zijn over de komst van het nieuwe museum, zeker nu hedendaagse kunst niet meer in het Stedelijk Museum wordt geëxposeerd. De directeur, Sjoukje Baas, hoopt dat Museum de Fundatie inderdaad hedendaagse kunst zal presenteren. De collectie omvat immers vooral moderne kunst uit de eerste helft van de twintigste eeuw en in veel mindere mate recente kunstwerken. Sjoukje Baas ziet in de toekomst een actief en inspirerend Zwolle voor zich waar op cultureel gebied van alles binnen loopafstand te beleven valt. Een aantal belangrijke instellingen voor beeldende kunst en theater ligt op steenworp afstand van elkaar en vlakbij het station, dus samenwerking ligt zeer voor de hand. Dat maakt het aanbod in haar visie alleen maar sterker. Te overwegen valt bijvoorbeeld gezamenlijk voor een thema te kiezen dat ieder op zijn eigen manier uitwerkt. Voorts zijn allerlei gemeenschappelijke publiciteitscampagnes te bedenken, een tentoonstellingsopening waarbij je van de ene naar de andere plek loopt of gekoppelde abonnementen of vriendenpassen.

Sinds de Kunstuitleen en het OCBK (onderdeel van KCO) onder een dak zijn ondergebracht, blijkt dat versterking door samenwerking met elkaar mogelijk is. De meeste tentoonstellingen worden tegenwoordig samen georganiseerd. Op dit moment is in Zwolle alleen maar hedendaagse kunst te zien in het gebouw van de Kunstuitleen/OCBK en in Galerie Het Langhuis. Het wordt dus hoog tijd om er een museale ruimte aan toe te voegen, aldus Sjoukje Baas. Als minimale vorm van samenwerking ziet zij dat de programmering op elkaar wordt afgestemd, maar verdergaand overleg zou bijvoorbeeld kunnen opleveren dat in het nieuwe museum een verzameling wordt getoond, terwijl de Kunstuitleen een daaraan gelieerde verkooptentoonstelling organiseert. Ook wat educatie betreft valt van alles te verzinnen. De educatieprojecten die de Kunstuitleen de laatste paar jaar aanbiedt worden samengesteld door een freelance medewerker, er is geen geld voor een vaste kracht.²⁰ De Muzerie coördineert alle schoolbezoeken. Jaarlijks wordt een project gemaakt voor Rondje Kunst waaraan alle derdeklassers van het voortgezet onderwijs deelnemen. Voor de basisscholen heeft de Kunstuitleen een programma samengesteld dat vast in het aanbod zit: Kunst kijken, kiezen, lenen. Daarnaast zijn er ook tijdelijke educatieve tentoonstellingen voor deze doelgroep. Vaak zit in de projecten ook een element van praktisch beeldend werken. Deze lessen worden doorgaans gegeven in het gebouw van De Muzerie.

¹⁹ Mabel Schalijs is tot 1 september 2004 directeur van KCO. Op het moment van verschijnen van deze publicatie is de procedure voor haar opvolging nog in volle gang.

²⁰ Eind november 2003 besloot de Zwolse gemeenteraad de subsidie voor de Kunstuitleen met ingang van 1 januari 2004 stop te zetten. Dit besluit vormt een bedreiging voor de educatieve projecten. Er loopt nog een gerechtelijke procedure.

19.5 Stedelijk Museum Zwolle

In het Stedelijk Museum werd gesproken met Herman Aarts, de directeur, en met Alice Rowaan die historisch onderzoek doet.

In het verleden heeft het Stedelijk Museum de opdracht om hedendaagse kunst te presenteren overgenomen van De Librije. Inmiddels is deze taak overgedragen aan Museum de Fundatie en concentreert het Stedelijk Museum zich op presentatie van de cultuurhistorische collectie. Op educatief gebied heeft het museum een jarenlange traditie. Het museum bedenkt en organiseert het aanbod aan scholen bij voorkeur zelf. Ook de contacten met de docenten houdt het museum liefst in eigen hand omdat zij in de loop der jaren zijn opgebouwd en dus reeds een lange geschiedenis kennen. Er is daarom voor gekozen geen deelnemer te zijn van het CKV-netwerk. Alleen bij Rondje Kunst komen de leerlingen het museum binnen via De Muzerie. Voor het basisonderwijs worden speciale voorjaars- en najaarsprojecten bedacht. Bij de tentoonstellingen worden telkens een docentenhandleiding en een leerlingenboekje gemaakt, zodat het museumbezoek op school kan worden voorbereid en verwerkt.

Soms gebruikt het museum voor de basisvorming van het voortgezet onderwijs het educatieve materiaal dat is gemaakt voor de basisschoolprojecten. Het kost doorgaans weinig moeite dit materiaal aan te passen voor gebruik door leerlingen en docenten van de basisvorming.

Het educatieve aanbod wordt verzorgd door de educatieve medewerkers, door vrijwilligers, door stagiaires van de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht (IVLOS) en door pabostudenten van de Hogeschool Windesheim.

Het museum overweegt scholen niet naar het museum toe te laten komen, maar als museum naar buiten te treden. Vooral voor scholen uit de wijde omgeving van Zwolle zou dat de belemmering van het reizen kunnen opheffen. Welke vorm deze binnenschoolse projecten kunnen krijgen, was op het tijdstip van het interview nog niet bekend.

Het Stedelijk Museum werkt al enige tijd samen met Museum de Fundatie in het kader van een educatief project, het veulingspel, en is bereid eventueel ook in de toekomst educatieve activiteiten gezamenlijk te bedenken of te maken. De directeur, Herman Aarts, wil echter eerst van het nieuwe museum weten hoe het educatieve beleid eruit ziet. Samenwerking kan wat hem betreft alleen het geval zijn als er voor beide partijen sprake is van een gelijkwaardige meerwaarde.

19.6 De Openbare Bibliotheek

De Openbare Bibliotheek in Zwolle beschikt over een hoofdvestiging en over diverse wijkvestigingen. Hier worden regelmatig tentoonstellingen gehouden die door de bibliotheekmedewerkers zelf worden samengesteld of door externe samenwerkingspartners.

Gesproken is met Marijke Landman die een beeld schetst van het zeer diverse cultuureducatieve aanbod van de bibliotheek. Er zijn lunchconcerten en lezingen, internetcursussen en voorleeswedstrijden.

Voor het basisonderwijs worden verscheidene projecten georganiseerd, waaronder een leesprogramma en een kinderjury. Hoewel de bibliotheek ook graag jongeren wil bereiken, is samenwerking met het voortgezet onderwijs tot op heden nog niet zo uit de verf gekomen. Wel is de bibliotheek jaarlijks participant in Rondje Kunst. Ook maakt de bibliotheek deel uit van het CKV-netwerk. Het nieuwe museum wordt aangeraden deze bijeenkomsten daarvan bij te wonen.

De laatste jaren staan de activiteiten die niet tot de kerntaak van de bibliotheek behoren onder druk, omdat het gemeentebestuur telkens nieuwe bezuinigingsrondes toepast. Het cultuureducatieve aanbod dreigt hierdoor te moeten worden geschrapt. Hoewel de bibliotheek graag wil samenwerken met het nieuwe museum, vindt men het moeilijk hiertoe concrete voorstellen te doen op een tijdstip dat niet zeker is of dergelijke projecten nog wel tot de mogelijkheden zullen behoren. Mochten er evenwel in de toekomst nog steeds activiteiten

kunnen worden georganiseerd, dan zou men graag in samenwerking met het museum exposities maken. Ook wordt gedacht aan lezingen van museummedewerkers in de bibliotheek. Marijke Landman heeft voorafgaand aan het interview overleg gehad met een collega die zich speciaal met de doelgroep jeugd bezighoudt. Zij gaf nadrukkelijk te kennen op het gebied van kinderen en kunst zeker mogelijkheden voor gezamenlijke projecten te zien.

Culturele instellingen	Kunstuitleen Zwolle	Stedelijk Museum Zwolle	Openbare Bibliotheek Zwolle	De Muzerie Zwolle	KCO - Overijssel
Tentoonstellingsaanbod	Uitleen kunst particulieren en bedrijven; presentatie kunst in tentoonstellingsruimte OCBK ²¹ .	Cultuurhistorische taakstelling; Het museum onderzoekt de mogelijkheden van binnenschoolse projecten.	Organisatie eigen exposities en van derden in hoofdvestiging, maar ook in wijkvestigingen.		OCBK maakt tentoonstellingen die in Zwolle te zien zijn, en rondreizende en educatieve tentoonstellingen.
Ander kunstaanbod	Open dag algemeen publiek; Bibliotheek met tijdschriften en kunstbladen (KCO ²²), lezingen voor doelgroepen.	Ja, voor individuele kinderen en andere bezoekers.	Lunchconcerten.	Cursussen op het terrein van muziek, beeldende Kunst, dans en theater.	
Activiteiten basisonderwijs	Tentoonstellingsbezoek en workshop (via De Muzerie).	Voor- en najaarsprojecten met tentoonstelling, docentenhandleiding, leerlingenboekje en verwerkingsmateriaal; De onderwerpen worden vastgesteld in overleg met het onderwijs en sluiten aan bij het programma van de scholen.	Kinderjury; Leesprogramma.	Geen kunstmenu; instellingen melden activiteiten aan voor het aanbod, maar deze kunnen ook samen met De Muzerie ontwikkeld worden; voor de toekomst wordt kunstmenu voorbereid.	KCO is een provinciaal kunst én erfgoedinstituut en voert de steunfunctie uit; KCO beperkt zich tot bemiddeling in de breedte.
Activiteiten voortgezet onderwijs	CKV-netwerk; Rondje Kunst (november); Individuele bezoekers CKV(1).	CKV-projecten en aanbod voor de basisvorming; Rondje Kunst.	CKV-netwerk; Deelname Rondje Kunst (voortgezet onderwijs).	CKV-netwerk; Rondje Kunst (2x per jaar; 3 ^e jr); Activiteiten 1 ^e en 2 ^e jaar voortgezet onderwijs.	Sinds een paar jaar wordt nu ook voor het voortgezet onderwijs gewerkt, waarvan inmiddels 50 à 60 % wordt bediend.
Activiteiten ander onderwijs	ROC Deltion (lezingen personeel).			Rondje Kunst (pabo en/of mbo).	Pabo-aanbod.
Stages	Katholieke Pabo.	Universiteit Utrecht (IVLOS); Pabostudenten Windesheim.			
Samenwerkingspartners culturele instellingen en onderwijs	De Muzerie; Overijssels Centrum; Beeldende Kunst (OCBK, onderdeel KCO).		De Muzerie; Hedon poppodium; Nijenhuis; Ecodrome; Historisch Centrum Overijssel.	OCBK; Ecodrome; Kunstuitleen; Stedelijk Museum; Galerries (o.a. keramiek).	De Muzerie (afstemming aanbod); Introdans; Theater Oostpool; Reisopera; Het Nijenhuis.

21 OCBK = Overijssels Centrum Beeldende Kunst, onderdeel van KCO

22 KCO = Stichting Kunst en Cultuur Overijssel

Culturele instellingen	Kunstuitleen Zwolle	Stedelijk Museum Zwolle	Openbare Bibliotheek Zwolle	De Muzerie Zwolle	KCO - Overijssel
Samenwerking nieuw museum Zwolle	<p>Programmatische samenwerking en afstemming; Thematisch aanbod in cultureel kwartier (OCBK, Stedelijk Museum, schouwburg en nieuw museum); Afstemming agenda; Abonnee plus (+ = faciliteiten museum).</p>	<p>Het SMZ heeft eerder met het nieuwe museum Zwolle overlegd over mogelijke samenwerking en educatieve activiteiten, zoals het veilingspel; Het SMZ wil alleen samenwerken als er voor beide partijen een gelijkwaardige meerwaarde is.</p>	<p>Incidentele mogelijkheden om iets met het nieuwe museum te doen, zoals het inrichten van exposities, het samen organiseren van kunstlezingen of samenwerking op het gebied van kinderen en kunst.</p>	<p>De Muzerie wil voor het basisonderwijs, als loket, de hele organisatie uitvoeren; De Muzerie kan voorbereidende lessen op school verzorgen en leerlingen kunnen na het museumbezoek in De Muzerie beeldend werken; Zwolse scholen betalen alleen docenturen en materiaalkosten, geen huur van de ruimte. Scholen buiten de regio moeten de huur wel betalen alsmede overheadkosten.</p>	<p>KCO werkt op provinciaal niveau graag samen met musea, maar de musea moeten de inhoudelijke begeleiding zelf verzorgen; KCO kan bemiddelen en projectgeld organiseren (dit laatste alleen als het voor het voorgezet onderwijs is).</p>
Aanbevelingen	<p>Inhoudelijk samenwerken met elkaar en via De Muzerie aanbieden aan het onderwijs.</p>		<p>Deelname aan CKV-netwerk.</p>	<p>De Muzerie wil in november 2004 het museum opnemen in Rondje Kunst, zodat er geen jaar verloren gaat.</p>	
Opmerkingen	<p>De gemeentelijke subsidie van de Kunstuitleen wordt waarschijnlijk geschrapt; voorts subsidie van de provincie, vooral voor cultuurbereik en educatie; voor de rest eigen inkomsten; Deelname Zwols Kunstkwartier (Kunstuitleen, OCBK, Odeon en Het Langhuis).</p>	<p>De leerlingen van het basisonderwijs komen klassikaal; de leerlingen van het voortgezet onderwijs komen in groepjes en werken zelfstandig met vragenlijsten bij permanente presentaties; Het SMZ hecht zeer aan zijn zelfstandigheid en wil geen gebruik maken van coördinerende of organisatorische diensten van welke steunfunctie-instelling dan ook.</p>	<p>Door bezuiniging (2005) komen educatieve activiteiten onder druk te staan; Activiteiten moeten passen in het werkplan van de bibliotheek en dat wordt minimaal een half jaar van tevoren vastgelegd.</p>	<p>Procedure CKV-netwerk: plan, bespreking in netwerk (A4-tje), suggesties en kritiekpunten scholen, samenwerking en afstemming met andere instellingen. Het netwerk komt 4 x per jaar bij elkaar; Culturele instellingen moeten in februari hun aanbod voor het komende schooljaar klaar hebben; Het museum hoeft zijn goede naam niet per se via de kwaliteit van kunstwerken te verkrijgen. Dit kan ook door goed naar leerlingen te luisteren.</p>	<p>Begeleiding van docenten gebeurt door schoolbegeleidingsdiensten en door instellingen voor nascholing; Geleidelijk doet KCO toch weer iets meer op het gebied van ondersteuning; Bijna het hele Cultuur en Schoolbudget Overijssel gaat naar KCO; Voor de stedelijke infrastructuur is De Muzerie de eerste partner, voor de provincie KCO.</p>

Deel 3: jeugdpanels

20 Zes jeugdpanels over het nieuwe museum

Als vervolg op de analyse van de vragenlijsten die werden ingevuld door directeuren van het basisonderwijs en cultuurcoördinatoren van het voortgezet onderwijs koos Cultuurnetwerk Nederland ervoor om ook de leerlingen naar hun mening te vragen. Zij vormen immers de uiteindelijke doelgroep van het museum voor zover het basisonderwijs en voortgezet onderwijs betreft. Het is van groot belang dat een eventueel bezoek aan het museum een positieve ervaring is, zodat zij genegen zijn een herhaalbezoek te brengen, al of niet in schoolverband. Er werd ervoor gekozen om twee basisscholen en twee scholen voor voortgezet onderwijs te benaderen met het verzoek een groep van zes tot tien leerlingen te mogen interviewen. Op de basisscholen waren dat leerlingen uit de bovenbouw vanuit de gedachte dat kinderen van deze leeftijd in staat zijn een eigen mening te formuleren over (gewenste) activiteiten in een museum. Van hen kan ook worden verwacht dat zij al enig beeld hebben van een museum door bezoeken met ouders of met school, zodat zij vanuit enige ervaring kunnen spreken. Op de scholen voor voortgezet onderwijs werd gekozen voor zowel een groep uit de basisvorming als een groep uit de Tweede Fase. Een basisschool en een school voor voortgezet onderwijs zouden in de stad Zwolle moeten liggen. De andere twee scholen werden buiten Zwolle gezocht. Gekozen werd uit scholen die de vragenlijsten ingevuld hadden geretourneerd, zodat de contactpersonen al op de hoogte zouden zijn van het nieuwe museum en van het behoefteonderzoek.

Het kostte enige moeite om directeuren of cultuurcoördinatoren te vinden die hun medewerking wilden verlenen aan de jeugdpanels. Tijdsdruk, overbelasting en volle agenda's spelen op alle scholen een rol, ook in Zwolle en omgeving.

Uiteindelijk werden op de volgende scholen jeugdpanels georganiseerd:

Basisonderwijs: De rooms-katholieke Geert Groteschool in Zwolle en de Openbare basisschool De Carrousel in Dalfsen

Voortgezet onderwijs: Het Greijdanus College in Zwolle en het Carmel College Salland in Raalte. Op het Greijdanus College werd gesproken met leerlingen van havo en vwo en op het Carmel College met leerlingen van het vmbo.

De leerlingen mochten de gesprekken in lestijd voeren en hoefden dus geen vrije tijd op te offeren. De groepen waren op ons verzoek door de contactpersonen zo divers mogelijk samengesteld uit verschillende klassen. Ook is gekeken naar een evenredige vertegenwoordiging van jongens en meisjes. De contactpersonen vroegen welke leerlingen voor deelname aan een jeugdpanel over het onderwerp museum zouden voelen. Op de scholen voor voortgezet onderwijs ontstonden op die manier panels van leerlingen die op vrijwillige basis deelnamen. Op een basisschool was het animo zo groot dat door loting werd bepaald wie mee mocht doen. Op de andere basisschool werden door de directeur leerlingen geselecteerd van wie bekend was dat zij regelmatig met hun ouders musea bezochten. Waarschijnlijk is dus over het geheel genomen gesproken met leerlingen die gemiddeld iets meer ervaring met museumbezoek hebben dan hun leeftijdgenoten.

Opvallend was dat alle geïnterviewde groepen het erg leuk vonden om hun wensen ten aanzien van het nieuwe museum kenbaar te kunnen maken. De leerlingen voelden zich vereerd en serieus genomen. Sommigen maakten af en toe in hun antwoorden zelfs duidelijk dat zij niet alleen namens zichzelf spraken, maar zich echt vertegenwoordiger van de groep jongeren voelden. Zij maakten onderscheid in dingen die leuk zijn voor 'ons jongeren' en zaken die meer bedoeld zijn voor 'de oudjes'.

Hoewel ieder panel vanzelfsprekend werd aangesproken op zijn eigen niveau, was de opbouw en inhoud van ieder groepsgesprek ongeveer identiek. Na een uitleg over de reden van ons bezoek werd bij iedere groep gepeild welke musea de leerlingen kenden, welk beeld zij bij het begrip museum hadden, kortom vanuit welk referentiekader de groepsleden spraken. Gekeken werd welke musea hen aanspraken (en waarom) en welke niet. Vervolgens werd een en ander uitgelegd over de opzet en de collectie van het nieuwe museum in Zwolle. De aandacht ging uit

naar verzamelen en naar kunst. Leerlingen vertelden of zij zelf al of niet een verzameling hadden en gekeken werd in hoeverre zij bekend waren met beeldende kunst. In het tweede deel van het groepsgesprek passeerden allerlei activiteiten die in het museum kunnen worden ondernomen de revue, zoals een rondleiding, een film, een tentoonstelling maken et cetera. De leerlingen konden hierop reageren. Tot slot werd nog een aantal algemene vragen voorgelegd waarover de leerlingen mochten stemmen, zoals: bezoek je het museum het liefst alleen, in een klein groepje of met de hele klas; bezoek je het museum het liefst met of zonder begeleiding en dergelijke. Laatstgenoemde vragen werden overigens niet aan de leerlingen van het basisonderwijs gesteld, omdat zij het museum per definitie in groepsverband en onder begeleiding zullen bezoeken. Bij hen werd het gesprek afgerond met het formuleren van algemene tips en lievelingsactiviteiten. In dit hoofdstuk zal worden gekeken naar overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende groepen.

Het begrip museum

De ervaringen die de leerlingen die we spraken hebben met museumbezoek zijn, zoals te verwachten, erg verschillend. Sommige leerlingen bezoeken regelmatig musea met hun ouders of grootouders, anderen doen dat nooit. De leerlingen gaan meestal in een vakantie naar een museum. Opvallend is dat bijna alle musea die worden genoemd in andere delen van Nederland of in het buitenland liggen. De musea in Zwolle of omgeving kent bijna niemand. Een enkele keer wordt het Stedelijk Museum in Zwolle genoemd, omdat het in schoolverband is bezocht. Het Nijenhuis bij Heino kent bijna geen enkele leerling. Wel is het Ecodrome bij verschillende leerlingen bekend.

Veel leerlingen vermelden dat zij wel eens in een oorlogsmuseum zijn geweest. Bij navraag blijkt hieronder een oorlogsmonument en/of een historisch museum en/of een gedenkplaats (zoals Waterloo) te worden verstaan. Dergelijke musea maken over het algemeen veel indruk op de leerlingen omdat je je volgens hen helemaal gaat inleven in de slachtoffers. Ook natuurmusea (met skeletten en/of dinosaurussen) worden door de leerlingen diverse keren genoemd. Met kunstmusea zijn de leerlingen beduidend minder bekend. Van alle leerlingen die we spraken had slechts een het Rijksmuseum in Amsterdam bezocht en een het Stedelijk Museum in dezelfde stad. Het Van Goghmuseum in Amsterdam en het Groninger Museum scoren iets hoger.

Wanneer de leerlingen wordt gevraagd naar associaties bij het woord museum valt vroeger of later (meestal vrij vroeg) het woord saai. Dit blijkt meestal te slaan op 'musea met schilderijen'. Dergelijke musea worden door de leerlingen eventueel wel interessant voor ouderen gevonden, maar niet voor hen. Daar staat tegenover dat de meeste leerlingen erg enthousiast reageren op de afbeeldingen in het boekje *Samenhang en Contrasten* waarin een aantal topwerken van Museum de Fundatie wordt behandeld. Zodra de boekjes zijn uitgedeeld wordt driftig heen en weer gebladerd en wijzen de leerlingen elkaar op kunstwerken die ze mooi vinden. Over het algemeen spreken werken met felle kleuren aan. Sommige leerlingen zijn specifiek geïnteresseerd in ruimtelijk werk, anderen vinden de schilderijen juist mooier.

Over een ding zijn eigenlijk alle leerlingen het met elkaar eens: in een museum moet wat te beleven zijn, je moet er iets kunnen doen. Een jongen van het Greijdanus College verwoordt de mening van velen als volgt: 'Ik vind dat een museum vooral een groot spektakel moet zijn. Het moet allemaal groots opgezet zijn én het onderwerp moet me aanspreken.'

Verzamelen

Dat het nieuwe museum een verzamelaarsmuseum wordt, spreekt de meeste leerlingen wel aan. Zij vinden het interessant om te zien wat mensen verzamelen en waarom ze dat doen. Een aantal leerlingen benadrukt dat die verzamelingen wat hun betreft echt bijzonder moeten zijn. Als het 'gewoon om postzegels' of 'gewoon om kunst' gaat, vinden ze het niet zo aantrekkelijk.

Wanneer een verzameling in een museum wordt tentoongesteld, moet daar volgens hen een speciale reden voor zijn.

Veel leerlingen kennen iemand met een verzameling, verzamelen zelf iets of hebben dat gedaan. Zij kunnen zich bij het begrip verzamelaar dus wel degelijk iets voorstellen. Op onze vraag of zij bereid zouden zijn of het zelfs leuk zouden vinden hun verzameling in het museum te presenteren, wordt over het algemeen aarzelend gereageerd. De leerlingen uit het voortgezet onderwijs zijn meestal niet (meer) zo bezig met verzamelen en de leerlingen van het basisonderwijs zijn nog te zeer gehecht aan hun verzameling. Een jongen van de Geert Groteschool zegt hierover: 'Je bent steeds bezig met je verzameling. Je doet dat echt voor jezelf. Stel dat je een aanvulling op je verzameling krijgt, dan moet je die steeds naar het museum brengen. Volgens mij laat je je verzameling pas in het museum zien, als je klaar bent met verzamelen. Maar nu wil je hem het liefst zelf houden.'

Rondleiding

De meeste leerlingen staan nogal afwijzend tegenover het idee te worden rondgeleid. Als belangrijkste nadeel noemen zij dat je niet in je eigen tempo kan rondlopen. De rondleider bepaalt bij welke kunstwerken je stilstaat en misschien vind je juist heel andere werken mooi, is de gedachte. Bovendien bestaat het beeld dat de rondleider zijn of haar verhaal routinematig afwerkt, waardoor de leerlingen het al gauw saai zullen gaan vinden.

Daar staat tegenover dat de rondleider informatie kan verstrekken over het museum en over de kunstwerken en dat vinden de meeste leerlingen wel interessant. Zij willen graag weten hoe het kunstwerk is gemaakt en waarom het er zo uitziet. De informatie moet niet te uitgebreid zijn, niet te gedetailleerd en vooral heel spannend gebracht worden. De leerlingen basisvorming van het Carmel College zouden het leuk vinden als de rondleider maar een klein beetje ouder zou zijn dan zijzelf. Diegene zou immers precies weten wat zij interessant vinden. Andere leerlingen suggereren dat kunstenaars of amateurschilders hen zouden kunnen rondleiden, omdat zij deskundig zijn. Ook een rondleiding in de vorm van een toneelstuk of een rondleiding verzorgd door een of meer acteurs lijkt sommige leerlingen een aantrekkelijk idee.

Over een ding zijn alle leerlingen het eens: als ze al een rondleiding krijgen, moet die spannend zijn, levendig en het liefst worden afgewisseld met wat 'doedingen'.

Audiotour

Niet alle leerlingen weten wat met een audiotour wordt bedoeld. In grote lijnen komen echter dezelfde bezwaren naar voren die bij het onderwerp rondleiding worden genoemd. De leerlingen willen zoveel mogelijk keuzevrijheid, al willen ze wel iets te weten komen in het museum. Het allerliefst hebben ze een soort van gastvrouwen of -heren op de zalen die hun eventuele vragen kunnen beantwoorden. Ze kunnen dan helemaal zelf bepalen waarover ze informatie willen en welke informatie dat zou moeten zijn. Dit idee werd opvallend genoeg in vrijwel alle groepen door de leerlingen naar voren gebracht.

De ene leerling wil 'grappige details' horen over de kunstenaar, 'bijvoorbeeld of hij met de linkerhand schilderde', de andere leerling wil weten hoe een bepaalde kleur gemengd is. De ene leerling is meer geïnteresseerd in meubels, de ander in abstracte schilderijen. Een eventuele audiotour zou dus naar hun mening keuzemogelijkheden moeten bieden over de soort informatie die zij het liefst willen krijgen.²³

De audiotour heeft bij de leerlingen wel een lichte voorkeur boven de rondleiding. Ze hebben het gevoel dat ze bij de audiotour meer vrijheid hebben. Maar vaak wordt ook hier gezegd: de tour moet levendig zijn. Degene die inspreekt moet dat niet saai doen. De leerlingen

²³ Zie: C. Brombacher (2003). Computer mee door museum; Interactief systeem speelt naadloos in op wensen bezoeker. *Spits*, 19 november 2003. Dit artikel gaat over de ontwikkeling van een draagbare computer, een zogenaemde handy, die de bezoeker meeneemt het museum in. Je kunt kiezen of je droge informatie wil of juist emotionele. De computer onthoudt welke informatie je al kreeg en welke objecten je zag. Bij een volgend bezoek wordt dan een andere route op maat uitgestippeld.

suggereren dat kunstenaars misschien over hun eigen werk iets kunnen vertellen en verzamelaars over hun verzameling. Een leerling van het Carmel College heeft een audiotour in het Stedelijk Museum in Zwolle meegemaakt en vond dat een heel goed voorbeeld. Het was spannend gedaan en er was leuke muziek tussendoor. Leerlingen zouden het leuk vinden als er in de audiotour geluiden en muziek zouden worden verwerkt. Een leerling doet de suggestie voor iedere doelgroep aangepaste muziek in de tour op te nemen, 'omdat oudere mensen nu eenmaal niet houden van moderne muziek en jongeren juist wel'. Een andere leerling zou het een goed idee vinden om hier en daar in het museum een audiopaal op te stellen waar je informatie kan vinden. Dit geeft meer bewegingsvrijheid dan met een koptelefoon op te lopen. Maar het eerder genoemde plan om levende museumbegeleiders te laten rondlopen die af en toe een vraag beantwoorden of een gesprekje met de leerlingen aanknopen, vindt de meeste bijval.

Speurtocht of kijkwijzer

De meningen over speurtocht of kijkwijzer zijn verdeeld. Hoe ouder de leerlingen zijn, des te meer ze hechten aan vrije keuze. De CKV-leerlingen van het Greijdanus College vinden zichzelf te oud voor een speurtocht. De meeste andere leerlingen vinden een speurtocht aantrekkelijker dan een rondleiding of audiotour. Zij zien als voordeel dat je met een speurtocht je eigen tempo kan bepalen en meer vrijheid hebt. Bovendien 'kom je wat te weten en heb je wat te doen', verwoordt een leerling van de Geert Groteschool de mening van de voorstanders. Er zijn echter ook leerlingen die bang zijn dat een speurtocht te dwingend is, net als de rondleiding of audiotour. Zij willen graag dat het museumbezoek een vrijblijvend karakter heeft, want 'we moeten al zoveel op school'.

Wanneer voor een speurtocht wordt gekozen, geldt hetzelfde als voor de rondleiding of de audiotour: hij moet spannend en levendig zijn. Bijvoorbeeld een puzzel die moet worden opgelost, spreekt een aantal leerlingen wel aan. De vragen moeten niet te gesloten zijn, zij moeten helpen bij het kijken.

Zelf een schilderij of beeld maken in het museum

Een deel van de leerlingen zou eventueel wel beeldend willen werken in het museum. Dat je op die manier actief bezig bent, spreekt hen aan. Het werken naar aanleiding van een kunstwerk naar keuze lijkt de leerlingen een leuke opdracht. Daar zit voldoende eigen keuzemogelijkheid in. Een paar leerlingen verwachten dat in het museum mooier materiaal aanwezig zal zijn om mee te werken dan thuis of op school.

Een substantieel deel van de leerlingen gaat liever niet in het museum aan de slag, maar thuis. Daar kunnen ze prettiger werken en ze komen niet in het museum om een tekening te maken. Het moet in ieder geval geen verplichting zijn, daar zijn alle leerlingen het met elkaar over eens. Wie het wil, mag het doen. Wie niet wil, doet het niet.

In twee groepen van het voortgezet onderwijs wordt gesuggereerd dat je in het museum graffiti zou kunnen maken. Dit idee vindt enthousiast onthaal: een ruimte met witte muren die zij mogen voorzien van graffiti vinden de leerlingen een fantastisch vooruitzicht.

Tentoonstelling van eigen werk in het museum

Ook op de vraag of leerlingen het leuk zouden vinden hun eigen beeldende werk in het museum tentoon te stellen, wordt verdeeld gereageerd. Sommige leerlingen vinden hun werk hiervoor niet mooi genoeg, anderen zijn bang dat het de bezoekers niet zal aanspreken. Er is echter ook een grote groep die het heel leuk zou vinden wanneer hun werk in het museum zou worden geëxposeerd. Maar er is een voorwaarde die door velen wordt genoemd: eerst moet het thuisfront het werk kunnen zien en pas daarna kan het naar het museum.

Gastconservator zijn in het museum

Aan alle leerlingen werd de vraag voorgelegd hoe ze het zouden vinden om in een klein groepje een tentoonstelling voor te bereiden. Hier is een duidelijk verschil tussen leerlingen van het basisonderwijs en van het voortgezet onderwijs. Leerlingen van het basisonderwijs kunnen zich hierbij eigenlijk niet zoveel voorstellen. Zij noemen allerlei onderwerpen die zij leuk zouden vinden voor een tentoonstelling, maar de koppeling met het soort collectie van Museum de Fundatie blijkt moeilijk. De kinderen zien tentoonstellingen voor zich over stenen, over dieren, over de oorlog of over auto's en vinden bij navraag over de herkomst van deze objecten dat het museum daarvoor zal moeten zorgen.

Ook leerlingen van de basisvorming en van de bovenbouw van het vmbo noemen vooral onderwerpen waarover ze graag een tentoonstelling zouden samenstellen. De CKV1-leerlingen van het Greijdanus College reageren enthousiast op het idee gastconservator te zijn. Zij kunnen zich beter een voorstelling maken van de werkzaamheden die hierbij komen kijken. Het lijkt hen echt een kick om met een groepje van drie leerlingen in het kader van CKV1 een tentoonstelling te maken. Dat zou dan wat hen betreft een gemengde tentoonstelling zijn, waaronder zij verstaan dat een deel bestaat uit werk uit de collectie van het museum of van een bepaalde kunstenaar en het andere deel uit eigen werk dat naar aanleiding daarvan is gemaakt.

Film maken in het museum

Een film maken is de enige activiteit die alle leerlingen van jong tot oud een enthousiaste reactie ontlokt. Zodra de vraag gesteld werd of de groep het leuk zou vinden een film te maken in het museum begon iedereen door elkaar heen te praten en plannen te maken. De meeste leerlingen hebben meteen een spannend speelfilmpje voor ogen: er wordt een kunstwerk gestolen en/of er vindt een wilde achtervolging plaats. Ook grappig is een woord dat door veel leerlingen in combinatie met het filmpje wordt genoemd: zij willen filmen dat er iets misgaat in het museum of dat een schilderij wordt versjouwd. De beelden moeten vervolgens versneld worden afgespeeld, zodat het een komisch effect krijgt. Maar ook een serieuzer onderwerp als het interviewen van kunstenaars, verzamelaars of museumbezoekers wordt herhaaldelijk genoemd. Sommige leerlingen willen filmen wat er allemaal bij het museumwerk komt kijken: een kijkje achter de schermen. Een creatieve jongen verzint dat de hele groep stuk voor stuk gaat ontbijten met de directeur en dit op film vastlegt. Zo komt de klas er vanzelf achter hoe het is om in een museum te werken. Een andere leerling lijkt het leuk als een figuur uit een schilderij of een beeld in het filmpje tot leven komt. Er zijn ook diverse leerlingen die een promotiefilmpje over en voor het museum zouden willen maken. Kortom deze activiteit biedt veel aanknopingspunten en wordt door alle leerlingen leuk gevonden.

Film bekijken in het museum

Op het onderwerp film bekijken wordt weer enigszins verdeeld gereageerd. Net als bij de rondleiding en de audiotour aarzelen de leerlingen tussen hun wens om vrij door het museum te lopen enerzijds, maar toch wat te weten te komen anderzijds. Een introductiefilm over het museumgebouw, over het werken in een museum, over kunstenaars, over een kunststroming zou een aantal leerlingen op prijs stellen. Deze film mag in ieder geval niet te lang duren (tien tot vijftien minuten) en hoeft niet verplicht te worden bekeken. Iedereen die wil mag de film gaan zien op het tijdstip dat hem of haar het beste uitkomt. De groepen leerlingen van de basisvorming en van de Tweede Fase van het Greijdanus College vermelden expliciet dat zij tijdens het film kijken niet willen worden gestoord door mensen die in en uit lopen. Iedereen mag de zaal binnenlopen wanneer hij wil, maar de constructie moet zo zijn dat niemand daarbij wordt gestoord.

Quiz

De CKV1-leerlingen uit de bovenbouw van havo en vwo zijn de enigen die niet enthousiast reageren op het idee een quiz te doen in het museum. Alle anderen vinden het leuk. De vmbo-leerlingen en de leerlingen van de basisvorming hebben diverse voorstellen om de quiz zo levendig mogelijk te laten zijn. Zij willen in kleine groepjes tegen elkaar spelen en bijvoorbeeld rennen naar het antwoord dat in hun ogen het juiste is (a, b, c of d).

De leerlingen van het basisonderwijs denken meer na over de prijs die de winnaar naar hun idee zou moeten krijgen. Die varieert van een cadeautje uit de museumwinkel tot en met geld of een knuffel.

Computerspel

Het blijkt voor de leerlingen moeilijk om zich iets te kunnen voorstellen bij het doen van een computerspel in het museum. Zij zien niet in waarom je dit in het museum zou doen, omdat zij zich thuis ook al met computerspelletjes bezighouden. De leerlingen vinden de begrippen museum en computerspel dus niet erg bij elkaar passen. Een computerspel roept als associaties 'vechtspelletjes' en 'vooral voor jongens' op.

Wanneer op de combinatie museum en computerspel nader wordt ingegaan, raakt een aantal leerlingen toch wel enthousiast. Het zou een zoektocht naar informatie kunnen worden of een soort doolhof. Een jongen van de Geert Groteschool ziet een spel voor zich waarbij een aantal bommen, dat zich achter schilderijen bevindt, onschadelijk moet worden gemaakt.

Informatievoorziening

Vooral de leerlingen in het voortgezet onderwijs zouden graag willen dat informatie over de collectie van het museum, over het gebouw, over kunstenaars et cetera via internet toegankelijk is. Dit zouden zij goed kunnen gebruiken voor hun (CKV-)werkstukken. Sommige leerlingen willen graag afbeeldingen van de kunstwerken, die zij bij hun teksten kunnen plakken.

Tot slot van de groepsgesprekken mochten de leerlingen van het voortgezet onderwijs steeds kiezen uit een paar mogelijkheden. De antwoorden zijn vrijwel steeds unaniem. Gevraagd werd of de leerlingen het museum het liefst alleen, met een klein groepje of met de hele klas wilden bezoeken. Bijna alle leerlingen geven de voorkeur aan een klein groepje. Een enkeling gaat liever alleen. Niemand wil met de hele klas tegelijk.

Ook de keuze met of zonder leerkracht is voor de leerlingen eenvoudig: zonder. De docent mag eventueel wel mee, maar moet zich zo min mogelijk met het museumbezoek en met de activiteiten bemoeien.

Aan het einde van het gesprek werd gevraagd of de leerlingen in het museum wel of geen rondleiding willen krijgen. Ook hierop is het antwoord eensluidend: geen.

Conclusies

De leerlingen zijn zeer eensgezind in hun opvatting dat het museumbezoek geen dwingend karakter moet hebben. Zij vinden dat het duidelijk anders moet zijn dan op school. In het museum willen ze wel iets leren, maar niet iets moeten. Het is voor hen van belang dat het museumbezoek zo spannend en levendig mogelijk wordt gemaakt. Eigenlijk kan het museum in principe alle activiteiten aanbieden (ook een rondleiding of audiotour), wanneer ze maar uitnodigen tot actief bezig zijn, tot dingen doen. Tweerichtingsverkeer wordt op prijs gesteld, eenrichtingsverkeer niet.

Gastvrouwen of –heren wordt door alle leerlingen genoemd als aantrekkelijke optie. Aan hen kunnen ze informatie vragen, maar zij willen ook eventueel door hen aangesproken worden en naar hun mening worden gevraagd. De gastvrouw of –heer mag vragen stellen of discussie uitlokken.

Het maken van een film valt bij iedereen in goede aarde. Hoewel dit een arbeidsintensieve en kostbare activiteit is, staat daar tegenover dat het kennelijk op veel enthousiasme kan rekenen bij de leerlingen, die er afhankelijk van de opdracht die wordt gegeven ook zeker veel van kunnen opsteken.

Panelgesprekken	Geert Groteschool Zwolle – basisschool groepen 6, 7 en 8	De Carroussel Dalfsen – basisschool groepen 6, 7 en 8	Carmel College Raalte – basisvorming vmbo 1 ^e en 2 ^e leerjaar	Carmel College Raalte - vmbo 3 ^e leerjaar	Greijdanus College Zwolle – basisvorming 2 ^e en 3 ^e leerjaar	Greijdanus College Zwolle - 2 ^e fase havo 4
Waardering voor thema verzamelen	Bijna alle kinderen hebben wel een verzameling.	Positief; de leerlingen verzamelen zelf ook dingen.	Onderwerp spreekt wel aan.	Onderwerp lijkt niet speciaal aan te spreken.	Onderwerp spreekt aan; ervaring met verzamelen is niet erg groot	Thema spreekt na enig nadenken wel aan; informatie op internet CKV.
Ervaringen met musea	Veel ervaring met musea; Het Nijenhuis kent niemand.		Veel musea worden genoemd; twee kennen Het Nijenhuis.	Sommigen noemen musea, anderen zijn er nooit geweest; algemeen: saaï.	De laatste jaren is geen museum bezocht; Heino kennen ze niet.	Een aantal musea wordt genoemd met als kenmerk: er was iets te beleven.
Waardering voor verzameling Zwolle	Niet leuk; dit soort schilderijen is al bekend; alleen leuk als je zelf iets kan doen in het museum.		Best wel mooie schilderijen; sommigen geboeid door kleur, anderen door voorstelling.		Afbeeldingen van de verzameling worden met enthousiasme bekeken.	Naar aanleiding van af- beeldingen van de collectie vinden ze de verzameling best leuk.
Zelf iets maken en dat in museum tentoonstellen	Eerst thuis laten zien, dan exposeren in museum.	In het museum zijn meer materialen dan thuis; Eerst thuis laten zien dan in museum.	Alleen geslaagd werk zoals tekeningen, 3dv werk, filmpjes of foto's.	Sommigen vinden dit leuk, anderen beslist niet.	Ze willen wel eigen werk tentoonstellen dat in lessen is gemaakt.	
Wat in rondleiding	Wie, wat, waar, waarom, hoe, zakelijke informatie op een spannende manier gebracht; Tijdens rondleiding testjes of soort speurtocht; Rondleiding wordt gegeven door verzamelaar zelf; De rondleiding wordt als werkvorm niet hoog gewaardeerd; liever een iemand in het museum voor vragen.	Helpt vindt rondleiding leuk omdat je meer uitleg krijgt dan door kijkwijzer; je kunt ook niet verdwalen; Wie, wat, waar, waarom, hoe; Geen enge verhalen.	Als een rondleiding dan toch moet, dan een die onderbroken wordt door activiteiten; Wie, wat, waar, waarom, hoe; Rondleiders van hun leeftijd of net iets ouder of van een kunstenaar.	Alleen rondleiding als die levendig is; voorkeur voor discman, maar dan levendig verteld; Zorg voor levendig museum met muziek en geluid.	Leerlingen willen in eigen tempo de tentoonstelling bekijken en voelen daarom niets voor een rondleiding; Ze willen niet gedwongen achter iemand aan lopen; Iemand om vragen te beantwoorden wordt wel op prijs gesteld en er moeten ook computers zijn waar je informatie kunt opvragen.	Rondleiding spreekt niet aan, ze geven voorkeur aan eigen tempo; Er moet wel iemand zijn aan wie je vragen kunt stellen (kunstenaar of verzamelaar bijvoorbeeld); Geen klassikale bezoeken, maar kleine groepjes of alleen.

Panelgesprekken	Geert Groteschool Zwolle – basisschool groepen 6, 7 en 8	De Carroussel Dalfsen – basisschool groepen 6, 7 en 8	Carmel College Raalte – basisvorming vmbo 1^e en 2^e leerjaar	Carmel College Raalte - vmbo 3^e leerjaar	Greijdanus College Zwolle – basisvorming 2^e en 3e leerjaar	Greijdanus College Zwolle - 2e fase havo 4
<i>Wat in audiotour</i>	Wie, wat, waar, waarom, hoe... zakelijke informatie op een spannende manier gebracht.	Wie, wat, waar, waarom, hoe... in de vorm van een grappig verteld verhaal.	Alleen leuk als een leuke stem de tekst heeft ingesproken én als de informatie interessant is.	Als het levendig is ingesproken en er afwisseling is met leuke muziek (niet te lang).	Liever audiopalen dan een koptelefoon; Ze willen antwoorden zelf bedenken.	Spreekt aan en bevordert concentratie; informatie moet levendig worden ingesproken.
<i>Leerling als gastconservator</i> <i>Schilderij of beeld maken in museum</i>	Leerlingen reageren hier aarzelend op; vinden het moeilijk voorstelbaar. Verdeelde reacties; dat doe ik liever thuis, want thuis voel ik me thuis; de andere helft vindt het leuk dit in het museum te doen.	Eerst mee naar huis, dan pas in het museum als het tenminste geslaagd is.	Ze vinden het wel leuk, maar liever in automuseum of oorlogsmuseum. Naar aanleiding van werk in museum zelf iets maken spreekt erg aan; ook meer materialen dan ergens anders.	Aarzelende reactie. Het zelf maken van iets na een bezoek moet geen verplichting zijn.	Positief ontvangen idee; ze willen hier wel vrije tijd in steken (maar willen ook wel studiepunten). Willen ze wel, maar niet in opdracht; keuzevrijheid is voor de leerlingen erg belangrijk.	Enthousiaste reacties; je kunt iets laten zien dat je zelf aanspreekt; niet alleen maar in groepjes. Eerste reacties niet positief; daarna worden mogelijkheden gezien als graffiti en het werken met klei.
<i>Film maken in het museum</i>	Onverdeeld positief; de film moet spannend zijn: schilderij diefstal; horror in het museum; explosies; hoe Van Gogh zijn schilderijen maakte; 2 ^e WO; achtervolging in museum.	Iedereen enthousiast; film moet voor kinderen en volwassenen zijn; verhaal of uitleg over wat er te zien is.	Film maken van beroemde mensen; van een kunstenaar als hij aan het werk is; over mode en kleding; oorlogsfilm.	Enthousiaste reacties; klein speelfilmpje; bijvoorbeeld het levend worden van figuren uit schilderijen; interview met bezoekers.	Enthousiaste reactie; ze hebben al enige ervaring; Idee is een promotiefilmpje, interviews met bezoekers en kunstenaars en kijkje achter de schermen.	Leerlingen vinden het leuk om filmpjes te maken omdat je hierin je eigen fantasie en interesse in kwijt kunt; reportage over het museum; over de directeur (ontbijten).
<i>Computerspel</i>	Saai als het over het museum moet gaan; moet spannend gemaakt worden.	Meesten vinden het niet in een museum passen; maar zo ja, dan doolhof of quiz.	Geen spel maar computer om informatie op te zoeken.	Niet leuk.	Als er al een spel komt dan moet het informatief zijn.	Ze kunnen zich er niets bij voorstellen maar wijzen het niet af.

Panelgesprekken	Geert Groteschool Zwolle – basisschool groepen 6, 7 en 8	De Carroussel Dalfsen – basisschool groepen 6, 7 en 8	Carmel College Raalte – basisvorming vmbo 1^e en 2^e leerjaar	Carmel College Raalte - vmbo 3^e leerjaar	Greijdanus College Zwolle – basisvorming 2^e en 3^e leerjaar	Greijdanus College Zwolle - 2^e fase havo 4
Quiz	Leuk; je komt wat te weten en hebt wat te doen; je moet iets kunnen winnen.	Alle kinderen vinden het leuk; je moet wel iets kunnen winnen.	Leuk als test na rondleiding of speurtocht; je moet wel iets kunnen winnen.	Als het spannend en levendig is dan is het leuk.	Niet te kinderachtig en niet met te veel personen; Opties worden genoemd.	Spreekt niemand aan; ze willen zelf bepalen wat ze zien.
Speurtocht of Kijkwijzer	Leuker dan een rondleiding; er moet wel actie in zitten (puzzel of zo).	Helft vindt kijkwijzer leuk omdat je dan je eigen tempo kunt bepalen.	Leuker dan rondleiding; maar maak er dan een wedstrijdje van met prijs.	De meningen zijn verdeeld; speurtocht leuk én niks aan.	Speurtocht moet niet verplicht zijn en open, informatieve vragen hebben.	Spreekt niet aan; je mag ze wel neerleggen maar vrijheid om ze in te vullen.
Opmerkingen	Gewoon in eigen tempo door museum lopen spreekt leerlingen aan, ze moeten al zoveel op school; Zorg voor iemand om vragen aan te stellen in het museum.	Niet alleen kijken en luisteren, maar vooral doen; Leuk is belangrijker dan leerzaam; Spannend mag, maar niet eng; Je moet iemand vragen kunnen stellen.	Leerlingen willen in eigen gekozen groepjes, zonder leerkracht, naar het museum; Zorg dat er een aanspreekpunt is voor vragen.	Film als introductie wordt langdradig gevonden; Informatie via computer is goed, maar deze kan thuis bekeken worden; Museumbezoek moet niet langer duren dan half uur.	Geen van de werkvormen mag dwingend zijn; keuzevrijheid staat voorop; Film (max. 15 min.) alleen als je er ongezien uit kunt; Leerlingen willen in groepjes van 2 – 5 pers.	Geen dwingende werkvormen en niet bepalend voor de museumrouting; Doorlopende film wordt op prijs gesteld over stroming, kunstenaars of achtergrond van het museum.
Onderwerpen voor exposities	Verzameling stenen; schilderijen met felle kleuren in felgekleurde ruimte; oorlog; prehistorie; flower power; heeal.	Eigen verzameling (na wedstrijd mag winnaar met verzameling in museum); oorlog; dieren; school.	Speelgoed; Jim Bakkum, knalkleuren; beroemdheden.	Dansgroep Imetla; mode; kleding; het moet over nu gaan, niet over het verleden; het moet modern zijn, afbeeldingen van nu.	Reclame (posters) van vroeger tot nu; restaureren.	Meubels; popart; bewegende kunst; schilderijen.

Deel 4: educatieplan

21 Aanbevelingen voor Museum de Fundatie

Klantvriendelijkheid voorop

In de voorgaande hoofdstukken zijn de wensen en behoeften voor het nieuwe museum aan de orde geweest. Potentiële doelgroepen, zoals directeuren, leraren en leerlingen van verschillende soorten scholen, en samenwerkingspartners hebben Cultuurnetwerk Nederland laten weten welke activiteiten zij idealiter van Museum de Fundatie verwachten. In dit hoofdstuk wordt gepoogd ordening aan te brengen in de diversiteit aan wensen. Ook worden prioriteiten benoemd, omdat het niet mogelijk is alle geuite wensen te verwezenlijken.

Uitgangspunt hierbij is dat Museum de Fundatie straks beschikt over een fulltime kracht voor educatie. Voor hem (of haar) en voor alle andere medewerkers geldt dat hij buitengewoon klantvriendelijk is ingesteld. Een bezoek van een schoolklas of een verzoek van een student dient door iedereen met brede glimlach tegemoet te worden getreden. Hoewel dit advies een open deur lijkt, viel op dat de ervaringen van de gesprekspartners op dit punt in musea over het algemeen negatief waren. Diverse keren werd ons op het hart gedrukt dat de balimedewerker en al diegenen met wie verder contact kan worden gelegd open zouden moeten staan voor hun publiek. Overigens constateerde Cultuurnetwerk het afgelopen jaar dat de medewerkers van Museum de Fundatie zeker aan dit criterium voldoen. Het is zaak deze bedrijfscultuur ook bij uitbreiding van het aantal werknemers vast te houden.

Te overwegen valt daarnaast de suppoosten de rol van gastheer of -vrouw te laten spelen.²⁴ De kinderen en jongeren vertelden tijdens de panels dat zij graag iemand op zaal zien aan wie zij vragen kunnen stellen. Dit impliceert dat deze werknemers inhoudelijk geschoold moeten zijn. Als nog personeel voor deze functie wordt aangenomen, adviseert Cultuurnetwerk (ex-)studenten van kunstvakopleidingen te benoemen, die al enige kunsthistorische basiskennis hebben.

Bij een klantvriendelijke ontvangst van (groepen) bezoekers horen ook praktische zaken als een fietsenrek en een ruime garderobe, waar een klas van ongeveer dertig kinderen hun (eventueel natte) jas kunnen ophangen.

Uiteenlopende wensen

Opvallend is dat directeuren van het basisonderwijs en cultuurcoördinatoren van het voortgezet onderwijs op een aantal punten andere wensen hebben dan hun leerlingen. Cultuurnetwerk Nederland heeft ervoor gekozen bij het formuleren van zijn advies vooral rekening te houden met de wensen van de leerlingen. Zij zijn de doelgroep van het educatiebeleid en moeten in ieder geval aan het bezoek van het museum een positief gevoel overhouden. Maar de docenten zijn degenen die beslissen of tot een museumbezoek wordt overgegaan. Dus ook met hun wensen is in het advies zoveel mogelijk rekening gehouden.

Basisonderwijs

Maar liefst dertig van de vijfendertig basisscholen vermelden in de enquête dat zij aanbod afnemen van het Zwolse Stedelijk Museum. Hieruit valt af te leiden dat er in het basisonderwijs zeker belangstelling is voor beeldende kunst en/of cultureel erfgoed. Het gesprek met De Muzerie, met andere culturele instellingen en met de opleidingen bevestigde dit beeld: in de regio Zwolle bestaat behoefte aan aanbod op het gebied van beeldende kunst, temeer daar dit

²⁴ Hoewel over zo'n combinatie van functies al jaren geen eensluidende mening bestaat in de museumwereld, zijn op verschillende plekken positieve ervaringen opgedaan. Vanzelfsprekend moet worden voorkomen dat de gastheren individuele bezoekers, die rustig willen rondkijken, ongevraagd aanspreken. Zie voor informatie onder meer: Spencer, B. (1998). De suppoost als educatief medewerker. *Museumvisie*, 22(1), 36-39 en Raymakers, M. & Kiers, J. (1999). De educatieve suppoost: van zaalwachter tot rondleider. *Museumvisie*, 23(3), 10-13.

de laatste jaren aanzienlijk is geslonken. Negentien van de vijfendertig basisschooldirecteuren vertellen bovendien dat zij voelen voor een eventueel combinatiebezoek met Het Nijenhuis bij Heino. Hoewel een bezoek aan beide museale instellingen op een dag wat veel van het goede is voor de gemiddelde basisschoolleerling, ligt het voor de hand een uitgebreid project aan te bieden over het onderwerp verzamelen, waarin het accent wordt gelegd op Dirk Hannema en zijn voormalige woning.

De collectie van Museum de Fundatie en de uitkomsten van dit onderzoek rechtvaardigen hoe dan ook aandacht voor het fenomeen verzamelen. Cultuurnetwerk adviseert diverse projecten te bedenken over dit onderwerp, die verschillend van inhoud, omvang en werkvorm zijn zodat scholen op maat kunnen worden bediend. Deze investering is de moeite waard, omdat de opstelling semi-permanent is, waardoor basisscholen erop kunnen rekenen dat een project over verzamelen gedurende een aantal jaren in het aanbod van het museum voorkomt. Bij tijdelijke tentoonstellingen kan Museum de Fundatie kiezen voor een of twee activiteiten die het beste passen bij het onderwerp.

Vorbereiding en verwerking

De voorkeur van de basisschooldirecteuren gaat uit naar voorbereiding van het museumbezoek op school. Dit houdt in dat het museum lesmateriaal maakt en/of mensen levert die de begeleiding op zich nemen. Voor de voorbereiding op school is gemiddeld anderhalf uur beschikbaar. Cultuurnetwerk stelt voor goed overleg te voeren met de lerarenopleidingen basisonderwijs (pabo's). Studenten met de specialisatie kunstcoördinator kunnen in het kader van hun studie lesmateriaal maken dat door andere pabostudenten op hun stagescholen wordt gebruikt. Op die manier is de begeleiding voorafgaand aan het museumbezoek gewaarborgd. Zo'n opzet vergt echter een goede coördinatie van de kant van het museum en een degelijke inhoudelijke begeleiding door museum en door pabodocenten.

De verwerking van het museumbezoek kan volgens de respondenten het beste in het museum gebeuren. Hiervoor is gemiddeld een uur en drie kwartier beschikbaar. Ook hiervoor moet het museum lesmateriaal beschikbaar hebben en/of iemand voor de begeleiding. Omdat in het museum geen educatieve ruimte beschikbaar is voor schoolklassen, adviseert Cultuurnetwerk de verwerkingslessen te geven in het gebouw van De Muzerie, dat op een steenworp afstand ligt. Deze instelling ontvangt vaak groepen leerlingen en beschikt over deskundige begeleiding en ruimten waarin beeldend gewerkt kan worden.

Museumbezoek

Voor het museumbezoek van de basisschoolleerlingen kiezen de meeste directeuren voor een verzorgde rondleiding. Hierin wijken zij niet af van hun Belgische collega's die, desgevraagd, lieten weten voor hun leerlingen graag rondleidingen te krijgen.²⁵ De uitkomsten van de jeugdpanels die door Cultuurnetwerk werden ondervraagd, laten echter zien dat de leerlingen hier weinig voor voelen. Wel willen ze in het museum antwoord krijgen op eventuele vragen over de kunstwerken, de verzamelaars en de kunstenaars. Het liefst willen ze dat er in het museum mensen zijn die hen daarover desgewenst informatie kunnen geven. Omdat gebleken is dat de afkeer van rondleidingen vooral voortkomt uit de vooronderstelling dat deze saai en dwingend zouden zijn, valt ook te overwegen rondleidingen aan te bieden in de niet-klassieke vorm. Leerlingen laten onomwonden weten dat het museumbezoek spannend moet zijn. De Belgische leerkrachten suggereren dat de rondleiding een vraag- en antwoordspel kan zijn. Verscheidene leerlingen zeiden dat ze het leuk zouden vinden met kunstenaars te praten en of met verzamelaars. Zij zijn benieuwd naar hun beweegredenen. Cultuurnetwerk adviseert daarom rondleidingen te laten verzorgen door geoefende acteurs, die op interactieve wijze de leerlingen bij het onderwerp betrekken. Museum de Fundatie zou hiertoe contact kunnen opnemen met de dramaopleiding van Windesheim. Ook valt te denken aan een samenwerkingsverband met Kunstenaars & CO in Amsterdam, die onder meer kunstenaars

²⁵ Ranshuysen, L. (2003). *Een nieuw stadsmuseum voor Gent: Voorstellen vanuit het beoogde publiek*. Gent: Gent Cultuurstad.

opleidt voor werken in het basisonderwijs. Een combinatie van een acteur en een beeldend kunstenaar voor het vormgeven van een verrassende interactieve rondleiding lijkt een goede optie.

Het spreekt vanzelf dat het aanbod moet worden aangepast aan het niveau van de leerlingen. Leerlingen van de onder- en middenbouw werden niet ondervraagd. De leerlingen van groep 6 tot en met 8 met wie wij spraken raakten erg enthousiast van het idee zelf een filmpje in het museum te mogen opnemen. Als die mogelijkheid wordt geboden, is het raadzaam voor de begeleiding een deskundige in te schakelen (bij voorbeeld van De Muzerie). Misschien is het echter beter deze werkvorm te bewaren voor leerlingen in het voortgezet onderwijs, die ook zeer positief waren over de mogelijkheid zelf een filmpje te maken. Voor leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs kan een spannende rondleiding of audiotour worden verzonden die wordt afgesloten door bijvoorbeeld een quiz²⁶, waarna elders een beeldend werk wordt gemaakt.

Voor de leeftijdsgroep vier- tot tienjarigen (groep 1 tot en met 5) dienen veel activiteiten te worden bedacht en een afwisseling van werkvormen. Een kleine voorstelling, waaruit een opdracht voortvloeit (bijvoorbeeld: zoek wat er ontbreekt in de verzameling) kan voorafgaan aan het museumbezoek, waarna de leerlingen als verwerking beeldend aan de slag gaan. Omdat in het museum zelf ook een aantal activiteiten wordt uitgevoerd, is het noodzakelijk dat het museum beschikt over de vereiste attributen. Dit kan zijn: een karretje met educatief materiaal, verkleedspullen, een poppenkast en dergelijke. Ook kan op verschillende plaatsen in de tentoonstelling een activiteit worden geïntegreerd, zodat ook individuele bezoekers hieraan kunnen meedoen. Kleine opdrachten op de computer, proefjes die kunnen worden uitgevoerd en dergelijke worden over het algemeen door het publiek op prijs gesteld.²⁷

Hoewel een aantal leerlingen dat wij spraken liet weten dat zij beeldend werk het liefst thuis, in een veilige omgeving maken, lijkt het de meeste leerlingen leuk om het museumbezoek af te sluiten met een beeldende activiteit. Het spreekt hen aan om het beeldend werk dat zij maakten naar aanleiding van het museumbezoek vervolgens tentoon te stellen, mits zij de kans hebben gekregen dit werk eerst thuis te laten zien. De resultaten van het project kunnen in de school, De Muzerie of de expositieruimte van de bibliotheek worden getoond.

Aanbod voor het basisonderwijs kan worden opgenomen in de aanbodbrochure die jaarlijks door De Muzerie voor het basisonderwijs wordt samengesteld. Deze brochure verschijnt steeds aan het begin van de zomer. Voorwaarde voor opname is dat de projecten reeds in het voorjaar bekend en beschreven zijn. De Muzerie inventariseert en coördineert de aanvragen.

Tot slot: voorbereiding en verwerking van het museumbezoek en het museumbezoek zelf vergen deskundige begeleiding. Hoewel die misschien voor een deel door pabostudenten kan worden verzorgd, adviseert Cultuurnetwerk ook gebruik te maken van betaalde deskundigen (bij voorbeeld via bemiddeling van Kunstenaars & CO). Eventuele kosten kunnen worden doorberekend aan de basisscholen, die met ingang van het schooljaar 2004-2005 extra financiering kunnen verwerven voor culturele activiteiten.²⁸

26 Het Fries Natuurmuseum heeft recentelijk ervaring opgedaan met een levendige quiz voor de bovenbouw van het basisonderwijs. Zie: Borst, M. (2004). Gesloten Fries Natuurmuseum in quizvorm op school, *Museumvisie*, 28(1), 9.

27 Uit het onderzoek dat Letty Ranshuysen in Gent uitvoerde, bleek dat het publiek graag wil dat verschillende zintuigen worden aangesproken; er is vraag naar een multimediale aanpak; men wil graag verrassingen, humor en dynamiek. De presentatie van de British Galleries van het Victoria & Albert Museum is een voorbeeld van een manier waarop activiteiten op onopvallende wijze zijn geïntegreerd in de vaste opstelling. In het ene hoekje van een ruimte staat een verdekt opgestelde spiegel waar de bezoeker zichzelf kan bewonderen getooid met enkele historische accessoires, terwijl ergens anders op aanschouwelijke wijze wordt uitgelegd hoe men vroeger een bepaalde taak uitvoerde. Deze opstelling heeft vorig jaar de Europese museumprijs gewonnen. Zie: Rensen, A. & Weiden, W.G. (2003). Kijken met de ogen van een bezoeker. *Museumvisie*, 27(4), 28-31.

28 Zie ook noot 16. Toelichting op de uitvoering van de regeling werd voor de vertegenwoordigers van basisscholen en culturele instellingen in de provincie Overijssel gegeven in het provinciehuis van Zwolle op 24 maart 2004.

Verwijzing en toelichting schema basisonderwijs

In het schema op de volgende pagina zijn de aanbevelingen voor het basisonderwijs schematisch weergegeven. In dit schema zijn voor de onder-, midden- en bovenbouw de aanbevelingen onderverdeeld naar voorbereiding, museumbezoek en verwerking. Bovendien is een onderscheid gemaakt in werkvorm en inhoud. De inhoud betreft de kennis die de leerlingen in de opeenvolgende fases van voorbereiding, museumbezoek en verwerking opdoen.

	Vorbereiding (maximale duur 84 minuten)		Museumbezoek (maximale duur 108 minuten)				Verwerking (maximale duur 78 minuten)	
	Werkvorm	Inhoud ²⁹	Werkvorm		Inhoud		Werkvorm	Inhoud ³⁰
			Leerlingen ³¹	Docenten	Leerlingen	Docenten		
Basisonderwijs onderbouw	Lesmateriaal voor onderbouw	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk	Niet gevraagd	- Rondleiding - Door museum verzorgde lessen op school	Niet gevraagd	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Rangschikking genre - Rangschikking kunststromingen	Lesmateriaal voor leerlingen onderbouw	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk
Basisonderwijs middenbouw	Lesmateriaal voor middenbouw	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk	Niet gevraagd	- Zoektocht - Rondleiding	Niet gevraagd	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Rangschikking genre - Rangschikking kunststromingen	Lesmateriaal voor leerlingen middenbouw	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk
Basisonderwijs bovenbouw	Lesmateriaal voor bovenbouw	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk	- Leerlingen maken film - Quiz - Audiotour - Beeldend werk maken	- Rondleiding - Zoektocht	- Wie, wat, waar, waarom	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Rangschikking genre - Rangschikking kunststromingen	Lesmateriaal voor leerlingen bovenbouw	- Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk
Mogelijke onderwijssamenwerkingspartners voor basisonderwijs	Pabo → samenstellen van het lesmateriaal		Pabo → ontvangen en rondleiden leerlingen ROC → uitvoeren van de inrichting en vormgeving van tentoonstellingen				Pabo → samenstellen van het lesmateriaal Muzerie → beeldende verwerking van het museumbezoek	

²⁹ In de enquête is gevraagd welke kennis leerlingen moeten opdoen *tijdens* museumbezoek, maar ons inziens zijn deze gegevens ook van toepassing bij de voorbereiding.

³⁰ In de enquête is gevraagd welke kennis leerlingen moeten opdoen *tijdens* museumbezoek, maar ons inziens zijn deze gegevens ook van toepassing bij de verwerking.

³¹ Uit de jeugdpanels blijkt dat de kinderen en jongeren meerdere activiteiten leuk vinden. In dit overzicht zijn alleen die activiteiten opgenomen waarover de jeugdpanels onverdeeld positief zijn.

Voortgezet onderwijs

CKV-leerlingen

Museum de Fundatie had voor het onderzoek het idee het educatieve aanbod vooral te richten op CKV-leerlingen. Maar volgens Cultuurnetwerk Nederland zou het onderwerp verzamelen vooral leerlingen in de basisschoolleeftijd aanspreken. Uit de interviews en de panelgesprekken met deze leerlingen bleek dat deze aanname klopte.

Geïnterviewde CKV-leerlingen - uit de bovenbouw van het vmbo en de Tweede Fase van havo of vwo – geven voorkeur aan projecten die meer op hun leeftijdsgroep zijn afgestemd. Vandaar onze suggestie CKV-leerlingen vooral op tijdelijke tentoonstellingen te wijzen en ervoor te zorgen dat daarover voldoende informatie voorhanden is.

Een werkvorm die CKV1-leerlingen heel aantrekkelijk vinden, is het met kleine groepjes samenstellen van een tentoonstelling. Deze werkwijze vergt intensieve begeleiding van het museum, waarvoor een conservator tijd zal moeten vrijmaken. Het museum wordt aangeraden een intensieve samenwerking aan te gaan met een Zwolse school die jaarlijks een groepje leerlingen levert om als gastconservatoren op te treden. Voor de overige CKV-leerlingen moet gedacht worden aan het samenstellen van materiaal dat bruikbaar is voor het maken van werkstukken voor hun portfolio.

Museum de Fundatie is van plan de gehele collectie op den duur digitaal toegankelijk te maken. Dit sluit aan bij de wens van leerlingen om informatie over kunstwerken en kunstenaars via internet te kunnen verkrijgen. Voor hun werkstukken zouden ze daarbij graag over knipvellen met kleurafbeeldingen van de kunstwerken willen beschikken. Het maken van kleurenprints van internet is kostbaar, omdat de school daar geld voor vraagt.

De leerlingen zijn over het algemeen vrij in het kiezen van onderwerpen voor hun CKV-dossier. Het is dan ook raadzaam in het Zwolse CKV-netwerk te overleggen welke onderwerpen geschikt zijn. De begeleiding in het museum zal bij voorkeur individueel zijn.

Derdejaarsleerlingen voortgezet onderwijs

Alle scholen in Zwolle en een enkele school van daarbuiten doen mee aan Rondje Kunst, een cultureel programma dat jaarlijks door De Muzerie wordt samengesteld voor alle derdeklassers (van vmbo tot en met vwo). De opzet van Rondje Kunst is om leerlingen kennis te laten maken met de culturele instellingen in Zwolle, zodat zij vervolgens bij CKV (1) bewust kunnen kiezen voor de instellingen waar zij meer mee willen. De Muzerie gaf tijdens het gesprek duidelijk te kennen dat beeldend aanbod van het nieuwe museum bijzonder welkom zou zijn. Voor Rondje Kunst stelt het museum een activiteit voor die enthousiasmerend is en van korte duur. Wellicht is het maken van een filmpje, iets wat alle leerlingen leuk vinden, een geschikte werkvorm om de leerlingen te laten kennismaken met het museum. Museum Jan Cunen in Oss heeft bewezen dat leerlingen uit de brugklas in staat zijn tijdens een bezoek dat een uur duurt een kort filmpje te maken.³² Deze activiteit werd bedacht en uitgevoerd door twee kunstenaars, Liesje van Tuijl en Ibo Bakker, bij een tentoonstelling van werk van Axel van der Kraan. De leerlingen kregen allereerst een razendsnelle rondleiding, die op komische interactieve wijze werd gebracht. Vervolgens werden zij in groepjes van vier aan het werk gezet. Ieder groepje had een reporter/interviewer, een geïnterviewde, een cameraman of -vrouw en een regisseur. Bij een kunstwerk moest een filmpje gemaakt worden van maximaal drie minuten. Aan het einde werden alle filmpjes aan elkaar gemonteerd vertoond op een groot scherm. Door de overrompelende werkwijze en door de strakke regie van beide kunstenaars bleken leerlingen tot een product te kunnen komen waar ze achteraf trots op waren. Het succes van het project staat of valt bij het enthousiasme van de begeleiders en bij de kwaliteit van het materiaal. Benodigd zijn zeven of acht goede, eenvoudig te bedienen digitale camera's, een goede beamer,

³² Museum Jan Cunen in Oss heeft een intensief samenwerkingsverband met het Hooghuis Lyceum in Oss. Onder de titel GSM 1e klas worden activiteiten georganiseerd voor alle eersteklassers van het vmbo.

enzovoort. Dit project zou kunnen worden opgezet en uitgevoerd in overleg met De Muzerie of met studenten van een van de hogescholen voor de kunsten.

Basisvorming

Leerlingen van de basisvorming bezoeken het museum het liefst in kleine groepjes, net als leerlingen uit de bovenbouw. Voor CKV-leerlingen is het echter gebruikelijk dat opdrachten zelfstandig of in kleine groepjes worden uitgevoerd. Voor leerlingen in de basisvorming worden culturele activiteiten over het algemeen klassikaal georganiseerd. Het bleek echter de wens van de leerlingen om het museum in kleine groepjes te bezoeken. Vandaar dat geadviseerd wordt voor deze doelgroep activiteiten te verzinnen die in eigen tempo kunnen worden uitgevoerd. Een rondleiding ligt dan niet voor de hand, ook al geven de docenten hieraan de voorkeur. Wel kunnen routes worden samengesteld over bepaalde onderwerpen, die enige richting geven aan het bezoek. Leerlingen kunnen dan kiezen welk thema hen aanspreekt. Hierover moet dan extra informatie beschikbaar zijn, hetzij bij de gastheer of -vrouw, hetzij via de computer of audiopaal. Voor het maken van lesmateriaal of eventuele routes kunnen studenten van de kunstvakopleidingen worden ingeschakeld. Als afsluiting van het museumbezoek vinden de meeste leerlingen het leuk om een beeldend werk te maken. Het graffiti-spuiten is daarbij zeer populair, maar waarschijnlijk niet altijd een vanzelfsprekend gevolg van de presentatie in het museum. Gezocht zal moeten worden naar een opdracht die de leerlingen aanspreekt en die aansluit bij de tentoonstelling die werd bezocht. Voor dit onderdeel kan De Muzerie worden benaderd voor begeleiding en onderdak.

De cultuurcoördinatoren voortgezet onderwijs zeggen, net als de basisschooldirecteuren, dat zij het liefst de voorbereiding van het museumbezoek op school doen en de verwerking ervan in het museum. Zij hebben hiervoor ongeveer evenveel tijd, respectievelijk anderhalf uur en een uur en drie kwartier. Dit vergt dus ook veel begeleiding van het museum. Cultuurnetwerk raadt aan samenwerking te zoeken met de kunstvakopleidingen en met De Muzerie. Ook hier kunnen kunstenaars een rol spelen, eventueel via bemiddeling van Kunstenaars & CO.³³

Verwijzing en toelichting schema's voortgezet onderwijs:

Voor het voortgezet onderwijs zijn de aanbevelingen schematisch weergegeven in de navolgende schema's. In de voorgaande tekst wordt weinig onderscheid gemaakt tussen klassikaal en individueel museumbezoek. Dit heeft twee redenen. Uit de enquête is gebleken dat de activiteiten en de kennis - die de leerlingen tijdens de fases van voorbereiding, museumbezoek en verwerking moeten opdoen - niet veel verschillen voor klassikaal en individueel bezoek.

Bovendien blijkt uit de jeugdpanels dat de leerlingen het liefst in kleine groepjes het museum bezoeken, een tussenvorm dus. In de schema's is voor de volledigheid wel een onderscheid gemaakt tussen klassikaal en individueel bezoek.

³³ De kosten voor begeleiding zouden door scholen kunnen worden gefinancierd met CKV-bonnen. Scholen voor voortgezet onderwijs krijgen de beschikking over 5,70 euro per leerling in de eerste en tweede klas. CKV-leerlingen hebben 22,70 euro aan bonnen voor besteding bij culturele instellingen.

Klassikaal museumbezoek voortgezet onderwijs

	Vorbereiding (maximale duur 97 minuten)		Museumbezoek (maximale duur 108 minuten)				Verwerking (maximale duur 108 minuten)	
	Werkvorm	Inhoud	Werkvorm		Inhoud		Werkvorm	Inhoud
			Leerlingen	Docenten	Leerlingen	Docenten		
Basisvorming	Lesmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Kunststromingen - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken film - Beeldend werk maken - Audiopaal/-tour - Film kijken 	<ul style="list-style-type: none"> - Rondleiding - Begeleidende film - Computerspel 	<ul style="list-style-type: none"> - Wie, wat, waar, waarom 	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk - Rangschikking: genre - Rangschikking: kunststromingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Docenten: Lesmateriaal 	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk - Kunststromingen
Vmbo 3^e en 4^e leerjaar	Lesmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Kunststromingen - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken film 	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldend werk maken - Rondleiding - Kijkwijzer 		<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk - Rangschikking: genre - Rangschikking: kunststromingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Docenten: Lesmateriaal kunstdossier - Leerlingen: Website 	<ul style="list-style-type: none"> - Docenten: beeldaspecten, kunststromingen, totstandkoming kunstwerk, onderwerp kunstwerk - Leerlingen: (website met) informatie en plaatjes over geschiedenis museum en museumgebouw

Havo en vwo Tweede Fase	Lesmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Kunststromingen - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken film - Leerlingen maken tentoonstelling - Film kijken - Audiotour 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken tentoonstelling - Kijkwijzer 	- Wie, wat, waar, waarom	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldaspecten - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk - Rangschikking: genre - Rangschikking: kunststromingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Docenten: Lesmateriaal - Leerlingen: Informatie kunstdossier 	<ul style="list-style-type: none"> - Docenten: Beeldaspecten, kunststromingen, totstandkoming kunstwerk, onderwerp kunstwerk
Mogelijke samenwerkingspartners voor het voortgezet onderwijs	Opleiding beeldende kunst en vormgeving → samenstellen van lesmateriaal		Opleiding beeldende kunst en vormgeving → samenstellen van tentoonstellingen, expositie afstudeerwerk, ontvangen en rondleiden leerlingen ROC → uitvoeren inrichting en vormgeving van tentoonstellingen			Opleiding beeldende kunst en vormgeving → samenstellen van lesmateriaal		

Individueel museumbezoek, voorbereiding en verwerking

	Vorbereiding		Museumbezoek				Verwerking	
	Werkvorm	Inhoud	Werkvorm		Inhoud		Werkvorm	Inhoud
			Leerlingen	Docenten	Leerlingen	Docenten		
Basisvorming	Lesmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken film - Beeldend werk maken - Audiopaal/-tour - Film kijken 	<ul style="list-style-type: none"> - Zoektocht - Beeldend werk maken - Computerspel 	<ul style="list-style-type: none"> - Wie, wat, waar, waarom 	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 		<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk
Vmbo 3^e en 4^e leerjaar	Lesmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken film 	<ul style="list-style-type: none"> - Beeldend werk maken - Zoektocht - Begeleidende videofilm - Computerspel 		<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	- Materiaal kunddossier ³⁴	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk
Havo en vwo Tweede Fase	Lesmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen maken film - Leerlingen maken tentoonstelling - Film kijken - Audiopaal/-tour 	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen gastconservator - Kijkwijzer - Leerlingen maken film - Beeldend werk maken - Begeleidende videofilm 	<ul style="list-style-type: none"> - Wie, wat, waar, waarom 	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk 	- Materiaal kunddossier	<ul style="list-style-type: none"> - Totstandkoming kunstwerk - Onderwerp kunstwerk

³⁴ CKV1- en CKV-vmbo leerlingen moeten voor dit vak verslagen maken van de activiteiten die zij ondernomen hebben. Cultuurnetwerk Nederland raadt daarom aan om informatiemateriaal hiervoor te ontwikkelen.

Communicatie met basisonderwijs en voortgezet onderwijs

De vertegenwoordigers van de scholen die de enquêtes invulden zijn betrekkelijk eensgezind in hun wensen ten aanzien van de informatievoorziening vanuit het museum. Het allerliefst willen men een folder toegestuurd krijgen. Daarnaast wordt ook digitale informatie op prijs gesteld. Deze voorkeur voor de wijze waarop informatie wordt verkregen wijkt niet af van uitkomsten van andere onderzoeken naar publicitaire acties. Het liefst ontvangt men doorgaans nog steeds de informatie per post.

Van belang is bovendien dat op de website van het museum alle benodigde informatie te vinden is. Wat de docenten betreft moet hier in ieder geval het educatieve aanbod te vinden zijn, wat de prijzen zijn en hoe het tentoonstellingsprogramma eruit ziet. Het voortgezet onderwijs treft, zoals gezegd, daarnaast graag informatie aan over de collectie.

Informatie over onderwijsprojecten ontvangen de scholen bij voorkeur tussen april en juni, zodat er voor het volgende schooljaar rekening mee kan worden gehouden. Eventueel kan de informatie ook nog in augustus of september worden gestuurd.

Eerder werd al vermeld dat aanbod dat via De Muzerie wordt verspreid reeds in februari/maart bekend moet zijn.

Tabel 20

	Vorm	Inhoud	Tijdstip
Basisonderwijs	<ul style="list-style-type: none">- Folder- Website	<ul style="list-style-type: none">- Inhoud van het lesmateriaal- Projectaanbod	<ul style="list-style-type: none">- Juni- Augustus- September
Voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none">- Folder- Mailing- Website	<ul style="list-style-type: none">- Inhoud van het lesmateriaal- Tentoonstellingsprogramma- Prijzen- Collectie	<ul style="list-style-type: none">- Mei- September

Praktische informatie schoolbezoek

Alle scholen hebben voorkeur voor hetzelfde tijdstip voor museumprojecten, namelijk in oktober, november, februari of maart. Er bestaat een voorliefde voor museumbezoek op de donderdagmiddag, maar ook de dinsdagmiddag of de woensdagochtend zijn favoriet.

Het basisonderwijs heeft voor een bezoek gemiddeld 2 euro per leerling of 35 euro per groep over.³⁵ Het voortgezet onderwijs denkt aan 3 euro per leerling of 60 euro per groep.³⁶

Basisscholen zeggen naar het museum te komen per auto of per fiets. Scholen voor voortgezet onderwijs komen per bus of per fiets. Parkeerruimte voor auto's en een stalling voor fietsen zijn dus gewenst.

³⁵ Zie pagina 25

³⁶ Zie pagina 44

Tabel 21

	Budget	Tijdstip bezoek		Vervoer
		Maand	Dagdeel	
Basisonderwijs onderbouw	2 euro per leerling / 35 euro per groep	- Oktober - November - Februari - Maart	- Woensdagochtend	- Auto - Fiets
Basisonderwijs middenbouw	2 euro per leerling / 35 euro per groep	- Oktober - November - Februari - Maart	- Dinsdagmiddag - Donderdagmiddag	- Auto - Fiets
Basisonderwijs bovenbouw	2 euro per leerling / 35 euro per groep	- Oktober - November - Februari - Maart	- Donderdagmiddag	- Auto - Fiets
Basisvorming	3 euro per leerling / 60 euro per groep	- Oktober - November - Februari - Maart	- Donderdagmiddag	- Fiets - Bus - Lopend
3^e en 4^e leerjaar vmbo	3 euro per leerling / 60 euro per groep	- Oktober - November - Februari - Maart	- Donderdagmiddag	- Fiets - Bus - Lopend
Havo en vwo Tweede Fase	3 euro per leerling / 60 euro per groep	- Oktober - November - Februari - Maart	- Donderdagmiddag - Woensdagochtend	- Fiets - Bus - Lopend

De opleidingen

De mbo- en hbo-opleidingen kunnen het museumteam op allerlei manieren versterken met stagiaires. Afhankelijk van de benodigde werkzaamheden kan het museum bekijken of deze door een stagiaire kunnen worden uitgevoerd. Stagiaires vergen evenwel begeleiding van degene in het museum met vergelijkbare taken in het pakket.

Pabo's

Eerder in dit hoofdstuk is al gewezen op mogelijke museale taken die pabostudenten kunnen verrichten, namelijk het maken van lesmateriaal voor de voorbereiding en verwerking van het museumbezoek alsmede het begeleiden van leerlingen van de stagescholen bij het museumbezoek.

Naast deze intensievere manier waarop pabostudenten bij educatieve activiteiten kunnen worden betrokken, zou door de gesprekspartners van de drie pabo's ook een minder intensieve samenwerkingsvorm op prijs worden gesteld. Zo wil men graag met groepen studenten het museum bezoeken en projecten bekijken die voor het basisonderwijs zijn bedacht. Eventueel kunnen jongerejaars kennismaken met projecten die – mede - door ouderejaars worden georganiseerd.

Men wil ook graag een toelichting van de educatiemedewerker op het educatiebeleid en hoe dit tot uitdrukking komt in de presentatie en in activiteiten voor het basisonderwijs.

En de minst intensieve samenwerkingsvorm bestaat eruit dat pabostudenten het museum bezoeken met een opdracht van de opleiding over de beeldende kunsttentoonstelling die er op dat moment is. Pabodocenten vinden het van belang dat hun studenten de culturele omgeving van basisscholen leren kennen.

Kunstvakonderwijs

Studenten van de docentenopleidingen van het kunstvakonderwijs kunnen een rol vervullen bij het maken van lesmateriaal en bij het bedenken van projecten voor het voortgezet onderwijs. Hierbij kunnen zowel studenten beeldende kunst en vormgeving als studenten drama worden ingeschakeld.

Van de hbo-studenten wordt hoe dan ook verwacht dat zij het museum zullen bezoeken, hetzij uit zichzelf hetzij in excursieverband. Het museum hoeft hiervoor geen speciale begeleiding te verzorgen. Als er sprake is van een excursie bereidt de docent kunstgeschiedenis die voor. Voor de eventuele voorbereiding en verwerking van een individueel bezoek zou een digitaal overzicht van de collectie goed van pas komen.

Bovendien zouden studenten van de kunstvakopleidingen het museumgebouw als uitgangspunt kunnen nemen voor het vervaardigen van een autonoom kunstproject.

Mbo-opleidingen

Stages die mbo-studenten lopen liggen over het algemeen op het uitvoerend vlak. Dit kan in de richting van kunsteducatie gaan, maar ook van vormgeving, van administratie, van het begeleiden van kinderen enzovoort.

Mocht het museum specifieke studentenklussen op mbo-niveau hebben, dan kunnen deze bij het zogeheten Cultuurloket van ROC Deltion worden aangemeld.

Voor openingen of andere feestelijke gebeurtenissen kan contact worden opgenomen met het CIBAP. Studenten kunnen er dan voor zorgen dat het gebouw wordt aangekleed aan de hand van een bepaald thema. Dergelijke aanvragen moeten op tijd worden gedaan.

Kijkopdrachten die studenten tijdens het museumbezoek helpen bij het analyseren van kunstwerken en objecten, worden door de beide ROC's op prijs gesteld. CIBAP maakt over het algemeen eigen lesmateriaal. Toegankelijke informatie over kunstwerken, kunstenaars en/of de collectie is welkom bij alledrie de mbo-opleidingen.

ROC Deltion wil graag gebruikmaken van de deskundigheid van museummedewerkers voor lezingen die worden georganiseerd voor personeel en cursisten van de opleiding.

Vertegenwoordigers van de opleidingen met wie is gesproken hebben een voorkeur voor tentoonstellingen en presentaties die vormgeving in de breedste zin als onderwerp hebben.

Culturele instellingen

Hoewel de culturele instellingen die Cultuurnetwerk Nederland heeft gesproken elk een eigen beleid hebben, bestaat er zeker bereidheid tot samenwerking.

Het Stedelijk Museum in Zwolle wacht eerst af op hoe het educatieve beleid van het nieuwe museum eruit zal zien. Daarna bekijkt het of samenwerking voor beide partijen zinvol kan zijn.

De Muzerie wil in de toekomst hét loket zijn voor het basisonderwijs en voor alle scholen een kunstmenu samenstellen. Museum de Fundatie kan zijn aanbod voor het basisonderwijs hierin een plaats geven. Voor het voortgezet onderwijs kan het museum een bijdrage leveren aan Rondje Kunst. Eventuele overige projecten voor het voortgezet onderwijs kunnen door De Muzerie worden bemiddeld, welke instelling eveneens - indien gewenst - adviseert. CKV-projecten worden geïntroduceerd bij het CKV-netwerk. De Muzerie wil graag met een aantal CKV-leerlingen een tentoonstelling maken. Voor scholen die buiten de gemeente Zwolle liggen, moet De Muzerie eventuele kosten doorberekenen. Dit geldt ook voor eventuele diensten die De Muzerie voor mbo-opleidingen verricht.

Kunst & Cultuur Overijssel kan een bemiddelende rol vervullen voor scholen buiten Zwolle. Deze scholen kunnen tevens aanspraak maken op een financiële vergoeding. Voor provinciale projecten voor het voortgezet onderwijs is eventueel geld beschikbaar.

De Kunstuitleen is tot intensieve samenwerking bereid. Te denken valt aan overleg over afstemming in programmering, afstemming van openingsdata enzovoort. Voorts wordt gedacht aan diverse gezamenlijke publicitaire acties.

De Openbare Bibliotheek tenslotte is enigszins aarzelend in zijn voorstellen voor samenwerking. Er is niet precies bekend welke consequenties de dreigende gemeentelijke bezuinigingen zullen

hebben. Toch wil men graag in de bibliotheek lezingen van museummedewerkers organiseren over kunst. Ook wil de bibliotheek graag overleg over eventuele exposities in het hoofdgebouw en de filialen.

Samenwerking

In Zwolle zijn weinig voorzieningen waar beeldende kunst wordt tentoongesteld. Er is dus veel animo bij scholen en opleidingen om hun leerlingen en studenten te laten kennismaken met het nieuwe museum. Dit betekent dat het museum, wanneer het zich publieksvriendelijk profileert, veel schoolbezoek kan verwachten. Om voor iedereen aanbod op maat te kunnen garanderen, is samenwerking noodzaak. Cultuurnetwerk adviseert Museum de Fundatie gebruik te maken van het potentieel aan studenten, opleidingen en instellingen dat zich in Zwolle bevindt. Op grond hiervan moet de medewerker educatie uitstekende contactuele eigenschappen hebben daar hij een regiefunctie zal hebben, waarin samenwerking, organisatie, coördinatie, coaching, overleg en begeleiding sleutelkarakteristieken zijn. Ook een degelijke inhoudelijke kennis van kunstgeschiedenis en kunstbeschouwing en van museumeducatie is zeer gewenst, zodat de kwaliteit van de museale activiteiten, diensten en producten gewaarborgd is en blijft.

Tot slot

Dit rapport had niet kunnen verschijnen zonder de medewerking van alle respondenten die de moeite namen de uitgebreide vragenlijst in te vullen, al diegenen die tijd vrijmaakten om met ons inhoudelijk van gedachten te wisselen en het verslag daarvan verifieerden en aanvulden. En dat geldt ook voor de docenten en directeuren die de jeugdpanels voor ons samenstelden en organiseerden.

Op deze plaats willen wij hen allen hartelijk danken voor hun tijdsinvestering. Wij hopen dat iedereen zijn inbreng herkent in dit rapport en vooral dat niet alleen de respondenten, maar ook hun brede achterban in de toekomst veel plezier zullen beleven met en in het nieuwe Museum de Fundatie in Zwolle.

Geraadpleegde literatuur

- Albers, M., Manen, I. van & Pool, N. (1998). Cultuur en school. *Museumpeil*, 9, 8-13.
- Bade, D., Jacobs, E., Kemperink, C. & Ormeling, R. (1998). *Onze vader ons moeder: een project van David Bade, het Trias College en het Museum Jan Cunen in Oss*. Oss: Museum Jan Cunen.
- Bergman, V. (red.) (1999). *Kind en Kunst III*. Utrecht: LOKV.
- Boer, O. den & Scholten, M. (red.) (1996). *Leerplan kunstkijkuren*. Amsterdam: BSO.
- Borst, M. (2004). Gesloten Fries Natuurmuseum in quizvorm op school. *Museumvisie*, 28(1), 9.
- Brand, J. van den (2003). Museumkunstcomputer. *Kunstzone*, 2(6), 12-13.
- Breunesse, C., Brijn, S. La & Svedlin, A. (1997). *Kijkwijzer Museum Boijmans van Beuningen Rotterdam*. Rotterdam: Museum Boijmans van Beuningen.
- Brombacher, C. (2003). Computer mee door museum; Interactief systeem speelt naadloos in op wensen bezoeker. *Spits*, 19 november 2003.
- Buist, G. (2001). Het geheim der dingen: theatervoorstelling in Overijsselse musea wekt voorwerpen tot leven. *Museumpeil*, 15, 12-14.
- Bunnik, C. (1997). Musea en school: nieuwe dimensie aan een oude relatie. *Museumvisie*, 21(4), 48-50.
- Burger, A. (2001). De poort naar de geschiedenis: de virtuele ontwikkeling van het Rijksmuseum. *Boekmancahier*, 13(49), 351-363.
- Buskens, M. & Jacobs, E. (1998). *De stad in de kamer*. Oss: Museum Jan Cunen.
- Deijck, E. van (2001). *Een bezoek is een belevenis: onderzoek naar kinderrepresentaties, een actueel museumverschijnsel*. Scriptie Culturele Studies, richting Museologie.
- Duurkoop, J. (2001). Musea en het vmbo: intercultureel leren en CKV in musea. *Beeldaspecten*, 13(1), 12-15.
- Eekelen, Y. van (2002). Museum is cultureel pretpark op niveau. *Uitleg/Gele Katern*, 18(5), 44-47.
- Elffers, A. (2003). Hoe leuk en leerzaam samengaan: uniek en authentiek karakter van musea van belang bij educatie. *Boekman*, 15(56), 39-45.
- Feenstra, K. & Wildschut, F. (1996). *Kind en Kunst II*. Utrecht: LOKV.
- Geldermans, P. (2003). Een rondje musea tijdens de lagere school. *Bulletin Cultuur & School*, 6(26), 9-11.
- Giessen, J-W. van & Mil, P. van (2001). *Haalbaarheidsonderzoek HSF/Gerechtsgebouw. Tweede fase ondernemingsplan en bestuurlijk-juridische structuur*. Utrecht: Bureau Berenschot.

- Haanstra, F. & Oostwoud Wijdenes, J. (1996). *Tendrapport museumeducatie*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Hagenaars, H. & Vos de Wael, D. (2002). *Talking to you(th): Museum Boijmans van Beuningen*. Rotterdam: NAI.
- Hagenaars, P. (red.) (1987). *Museum & onderwijs; 50 jaar Jan Cunen Museum Oss*. Oss: Museum Jan Cunen Centrum.
- Hannema-de Stuers Fundatie (1996). *Collectieplan*.
- Helstone, M., Claessens, F.J. & Jacobs, E. (2002). *GSM 1e klas*. Oss: Museum Jan Cunen.
- Initiatiefgroep Musea & Onderwijs & Smolders, F. (red.) (1999). *Museum en onderwijs: ervaringen en handreikingen voor museumbezoek door primair en voortgezet onderwijs*. Apeldoorn/Leuven: Garant.
- Kievit, K. (2000). Het museum onder de loep: een inventarisatie van de mogelijkheden. *Praxis-bulletin*, 17(8), 12-15.
- Kievit, K. (2002). Samenwerking Amsterdamse musea: een positieve museumervaring voor vmbo-leerlingen. *Oud nieuws*, 5(2), 5.
- Kraayenga, A. (2002). *Samenhang en contrasten: twintigste-eeuwse schilderkunst en sculptuur*. Hannema-de Stuers Fundatie, Heino. Heino: Hannema-de Stuers Fundatie.
- Laan, M. van der (2003). *Meer dan de som. Beleidsbrief Cultuur 2004 – 2007*.
- Maas, M. van der (1998). Museum en theater. *Theater & educatie*, 4(2). Themanummer.
- Maurits, H. (1999). Het museum als informatiebron. *Museumvisie*, 23(2), 40-43.
- Mols, P. (1999). *De kunst afkijken: inspirerende activiteiten met jonge kinderen en kunst*. Tilburg: Zwijzen.
- Mols, P. (2003). Op zoek naar de tomaat in het MuKHA. *De wereld van het jonge kind*, 31(4), 102-106.
- Museum Boijmans van Beuningen (1998). *En route: het leven van dingen en mensen: cultuureducatief project*. Rotterdam: Museum Boijmans van Beuningen.
- Noo, M.-L. de (2003). *Waar een wil is....: een onderzoek naar het huidige educatiebeleid van beeldende kunstmusea*. Oss: Museum Jan Cunen.
- Ottevanger, D., Taat, J. & Vreede, M. de (2004). *De cultuur van het verleiden*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Putten, M. & Reydon, O. (2000). Verhalen uit Nederlands kindermusea. *Museumvisie*, 24(2), 10-14.
- Raad voor Cultuur. Commissie beeldende kunst en vormgeving (2002). *Adviesaanvraag publieksbereik hedendaagse beeldende kunst/musea*. Den Haag.

- Ranshuysen, L. (1999). *Tussentijdse evaluatie Museum & School en de Museumfestivals Leiden*. Rotterdam.
- Ranshuysen, L. (2000). *Prétest Allemaal Haarlemmers en Digitale tijdreis*. Rotterdam.
- Ranshuysen, L. (2001). *Hoe komt een museum tot een breder publieksbereik*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Ranshuysen, L. (2001). *Publieksonderzoek in de Vlaamse musea*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Ranshuysen, L. (2003). *Een nieuw stadsmuseum voor Gent; voorstellen vanuit het beoogde publiek*. Gent: Gent Cultuurstad.
- Ranshuysen, L. & Elffers, A. (2002). *Museum & School: 2^e evaluatie door docenten schooljaar 2000/2001*. Rotterdam.
- Raukema, A-M. (2002). Boijmans en de burens: CKV en vmbo in Rotterdam. *Tsjip/Letteren*, 12(3), 7-10.
- Raymakers, M. & Kiers, J. (1999). De educatieve suppoost: van zaalwachter tot rondleider. *Museumvisie*, 23(3), 10-13.
- Ree, Y. van der (1997). In een museum kun je je talenten ontdekken. *Uitleg/Gele Katern*, 13(28), 26-29.
- Renckens-Stenneberg, F.J. (1999). Het Zuiderzeemuseum als studiehuis. *Museumvisie*, 23(2), 46-49.
- Rensen, A. & Weiden, W.G. (2003). Kijken met de ogen van een bezoeker. *Museumvisie*, 27(4), 28-31.
- Reydon, O. (1997). Museumbezoek vult gereedschapskist: 'Als je enige gereedschap een hamer is, ziet ieder probleem eruit als een spijker.' *JSW (Jeugd in school en wereld)*, 82(1), 16-18.
- Reydon, O. (1999). Het Zaans model: participatie in het museum. *Museumvisie*, 23(2), 50-53.
- Rijksmuseum Amsterdam (1998). *CKV wegwijzer*. Amsterdam: Educatie en Voorlichting Rijksmuseum.
- Sas, J. (2002). Publieksonderzoek in het AHM: wat wil de bezoeker? *Museumvisie*, 24(4), 4-9.
- Scharloo, M. (2000). Het wachten is op een heldere vraag: educatieve diensten en de onduidelijke behoefte van het onderwijs. *Kunst & educatie*, 9(2), 14-15.
- Serdijn, D. (2003). *Samen kunst kijken*. Utrecht: Spectrum.
- Severijnen, M. (2000). Culturele instellingen en CKV: 'Je moet leerlingen serieus nemen.' *Kunst & educatie*, 9(5), 13-14.
- Smith, L. & Walker, K. (2003). Going Dutch: The Development of Collaborative Practices Between Higher Education and Museums and Galleries. *JADE*, 22(1), 36-46.
- Spencer, B. (1998). De suppoost als educatief medewerker. *Museumvisie*, 22(1), 36-39.

Staffhorst, M. (2002). Inleving in plaats van voorlichting: een geslaagd kindermuseum is ook een feest voor volwassenen. *Museumvisie*, 26(3), 18–21.

Stokking, K.M. (1999). Vmbo-leerlingen aan de slag met kunst en cultuur. Utrecht: ISOR, Instituut voor Onderwijsresearch, Universiteit Utrecht.

Vanhommerig, J. (2001). Content voor kennisnet: Museum Boijmans van Beuningen lanceert website-project voor basisonderwijs. *Bulletin Cultuur & School*, 4(16), 8-9.

Vreede, M. de (2002). Museumeducatie: van rondleiding tot theater. In *Zicht op... museumeducatie: literatuur, projecten, websites*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Warringa, A. (2003). Tijdreis door Nederlands oudste museum. *Uitleg/Gele katern*, 19(4), 28-29.

Westenberg, J. (1998). Kunst op bestelling: Kunstinstellingen huiverig voor werken in opdracht van scholen. *Kunst & educatie*, 7(3), 17-18.

Wester, M. (red.) (2003). *Van jonge mensen en de dingen die gaan komen. Rapportage over de jaren 2001 en 2002 door de visitatiecommissie cultuurbereik. Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Bijlage Suggesties voor thematentoonstellingen

Basisonderwijs

- aansluitend op onze 2 projecten per seizoen
- abstracte kunst (3x)
- Afrikaanse kunst
- bepaalde kunststroming
- beroepen
- de strip in de kunst
- die dicht bij kinderen staan
- dieren (2x)
- Egypte
- emoties
- feest
- foto's/film
- gebruiksvoorwerpen in huis
- gouden eeuw
- grafische technieken
- hoe wordt een schilderij gemaakt?
- Japan
- kind in de kunst
- kinderen in de kunst
- kinderspel
- kleding
- kleur
- kleur blauw
- kleuren
- kunstenaars kijken als kinderen
- kunststroming (2x)
- landschap (4x)
- landschappen door de eeuwen heen
- mensen (2x)
- middeleeuwen
- moderne kunst
- muziekinstrumenten
- natuur
- ontmoetingen met kunstenaars
- plat, reliëf en ruimtelijk (voelen, kijken, doen)
- portretten (2x)
- portretten door de eeuwen heen
- realistische kunst
- schilderkunst
- seizoenen
- sport
- streek/regio
- stromingen moderne kunst
- ter verbeelding van kinderen
- van prehistorie tot moderne kunst (overzicht)
- van realistisch naar abstract
- vervoer
- Zwolle

Voortgezet onderwijs

- alle thema's
- beeld en taal
- de ruimte verbeeldt
- de vier seizoenen
- genre
- jeugdcultuur
- keramiek
- kind in de kunst
- kunstenaars uit de omgeving
- lichaam
- materiaal
- modernisme/avant-garde (1860-1990)
- muziek
- natuur
- portret (2x)
- sport
- structuur in schilderijen en beelden
- techniek
- tegen de muur (schilderijen) op de muur (graffiti)
- tijdperk
- toegepast vormgeven
- uitbeelding van mensen

Colofon

Ontbijten met de directeur. Educatiebeleid voor Museum de Fundatie Zwolle is een uitgave van Cultuurnetwerk Nederland. Het behoefteonderzoek is verricht in opdracht van Museum de Fundatie.

Projectuitvoering en teksten

Piet Hagenaars, Judith van Holland, Marie-José Kommers, Josefiene Poll en Melissa de Vreede

Tekstredactie

Tia M. Lücker, Amsterdam

Drukwerk

&Producties BV

Cultuurnetwerk Nederland

Ganzenmarkt 6

Postbus 61

3500 AB Utrecht

Telefoon 030-236 12 00

Fax 030-236 12 90

E-mail info@cultuurnetwerk.nl

Internet www.cultuurnetwerk.nl / www.cultuurnetwerk.org

ISBN 90 6997 108 9

© Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht

* De vragenlijst die voor dit onderzoek is gebruikt kunt u aanvragen bij Cultuurnetwerk Nederland (bureau Studies & Onderzoek)